תלמוד בבלי · ראשונים · רבינו גרשום · סדר קדשים

רבינו גרשום על ערכין

גרשום בן יהודה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רבינו גרשום על ערכין

גרשום בן יהודה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רבינו-גרשום-על-ערכין/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 6
דף ג. 7
דף ג: 7
דף ד. 8
דף ד: 9
דף ה. 10
דף ה: 11
דף ו. 13
דף ו: 14
דף ז. 15
דף ז: 16
דף ח. 18
דף ח: 19
דף ט. 21
דף ט: 22
דף י. 23
דף י: 25
דף יא. 25
דף יא: 27
דף יב. 29
דף יב: 30
דף יג. 31
דף יג: 31
דף יד. 33
דף יד: 34
דף טו. 36
דף טו: 36
דף טז. 37
דף טז: 38
דף יז. 40
דף יז: 41
דף יח. 43
דף יח: 45
דף יט. 46
דף יט: 48
דף כ. 49
דף כ: 50
דף כא. 51
דף כא: 52
דף כב. 54
דף כב: 56
דף כג. 57
דף כג: 58
דף כד. 60
דף כד: 62
דף כה. 63
דף כה: 65
דף כו. 67
דף כו: 69
דף כז. 70
דף כז: 71
דף כח. 73
דף כח: 75
דף כט. 76
דף כט: 79
דף ל. 81
דף ל: 83
דף לא. 85
דף לא: 86
דף לב. 88
דף לב: 89

דף לג. 91
דף לג: 93
דף לד. 96

דף ב.

הכל מעריכין. בין לעצמן בין לאחרים כגון ערכי עלי או ערך פלוני עלי וחייב בערכו לפי שניו:
ונערכין. שיכול אדם לומר [עליו] ערך פלוני עלי ונתפס הערך וחייב המעריך לתת ערכו:
נודרין. שיכול לומר דמי עלי או דמי פלוני עלי:
[ונידרין. הנודר נמי (זה) שנודר ואומר דמי פלוני עלי אין לו קצבה אלא שמין אותו כעבד הנמכר בשוק ונותן דמיו:
ולא מעריכין] מפני שאין להם דעת. דבעינן איש שיודע להפלות לשם מי הוא מעריך או נודר:
גמ' לאתויי מופלא הסמוך לאיש [היינו] תינוק בן שתים עשרה שנה ותינוקת בת י"א שנה שסמוכין למצות ונדריהן נבדקין אי הוי מופלא שיודע לשם מי הוא נודר או מעריך הוי נדר אבל קודם לזמן הזה אע"ג דהוי מופלא לא הוי נדר דחשיב כקטן ולאחר זה הזמן אע"ג דלא הוי מופלא הוי נודר:
ומנוול ומוכה שחין. שאין בהן דמים שאין אדם רוצה לקנותן:
קמ"ל בערכך נפשות. דאפילו נפש כל דהו כי הני דלא חשיבי נערכין:
נודרין לאיתויי מאי. [כלומר] אי לאיתויי מופלא הא שמעינן ליה מהכל דנערכין אלא לא איצטריך הכל לנודר אלא משום הכל דנידרין דהכל משמע אכולה בין אנערכין בין אנודרין בין אנידרין:
[אלא] לאיתויי פחות מבן חדש. דנידר ואע"ג דקתני ליה בהדיא במתניתין תני והדר מפרש (בגמרא) [במתני'] דמהכל מייתי ליה ואי אמרת מאי שנא[1] (דמהאי דקאמר) תני והדר מפרש [הכי מצי למימר בין אטומטום בין אחרש בין העובד כוכבים תני והדר מפרש] [י"ל] אין הכי נמי אלא אגב דבן חדש כתיב באורייתא קא מרבי לפחות מבן חדש אע"ג דאינו נערך ולא מעריך נידר:
הכל סומכין. קא בעי למידרש השתא כולהו הכל לריבויא:
יורש סומך ומימר. שאם הקדיש אביו זבח ומת קודם שסמך עליו יורש סומך על קרבן אביו:
[ויורש יכול להמיר קרבן אביו. קרבנו וסמך ידו על קרבנו ולא על ראש קרבן אביו:
ויליף תחלת הקדש. דהיינו תמורה דקא משוי לה השתא להא תמורה כהקדש:

[1] נראה מ"ש דדוקא אהאי קאמר דתני והדר מפרש דהכי הוה מצי למימר וכו'.

מסוף הקדש. היינו סמיכה ותכף לה שחיטה ומיכלייא הקדש וכי היכי דמסמיכה ממעט יורש הם הכי נמי מתמורה]:
המר ימיר. [המר] רבויא הוא דסגי למימר אם ימיר [וילפי סוף הקדש מתחלת הקדש ילפי סמיכה מתמורה:
קרבנו ולא קרבן עובד כוכבים כו'. דתלתא קרבנו כתיבי בסמיכה גבי שלמים קרבנו ולא קרבן עובד כוכבים דאין קרבן עובד כוכבים טעון סמיכה קרבנו ולא קרבן חברו דאין אדם סומך על קרבן שאינו שלו קרבנו לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה:
[2] ולר' יהודה הכי לא לאתויי אשה] לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה. שאם יש ב' או ג' חבירין בקרבן כלן סומכין עליו. עובד כוכבים וחברו מחד קרא נפקא דהיינו שאינו שלו:

דף ב:

[אינו מדבר אלא בלשון זכר. דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר אותו]:
מה סופינו לרבות את האשה. כלומר מנין יש לנו סופינו לרבות את האשה שעושה תמורה ת"ל המר ימיר:
[ורבנן. מרבי אשה מוי"ו דואם]:
לשמור תפלין. כהלכתן:
הניחא למ"ד כולן תשלומין זה לזה. הא דתנן מי שלא חגג ביו"ט הראשון חוגג והולך את כל הרגל ויום טוב האחרון ואיפלוג התם תרי אמוראי דמר אמר כולן תשלומין זה לזה דכולהו בני חיובא נינהו ואע"ג דלא חזי בראשון איחזי בשני שני נמי בר חיובא הוא דאי לא עבד בשני מחייב לשלומי בשאר יומי ומר אמר כולן תשלומין דראשון הן דמאן דחזי בראשון ולא עבד משלם בשאר יומי אבל אי לא חזי בראשון אע"ג דחזי בשאר יומי לאו בר חיובא הוא:
שנאמר יראה יראה דכתיב יראה וקרינן יראה מה הבא לראות (את) הקדוש ברוך הוא שהוא רואה לעולי רגלים הוא בשתי עיניו [ישתבח זכרו לעד ולנצח] אף אותן שבאין ליראות יחזו בב' עינים:
ואיכא דאמרי מהכא ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה כלומר יראה את המקום ואת הבאים שם ויראה לבאין שם:
מה לראות כו' ואיכא דאמרי מה לראות בב' עיניו היינו [כהן] שסומא באחת מעיניו שאינו רואה את הנגעים דכתיב לכל מראה עיני הכהן אף הבא לראות בב' עיניו [למ"ה:

[2] צ"ל ולר"י לא אתי להכי אלא לאתויי אשה ושייך לעיל קודם ד"ה וילפי.

כמשנה ראשונה. כבית הלל פטור מן הראיה:
כמשנה האחרונה. דחזרו בית הלל להורות כבית שמאי חייב בראיה ואע"ג דעדיין לא הוי בר חורין כיון דסופו בחירות חייב בראיה]:
שהגיע לחינוך. שחייב בתקיעת שופר כחינוך האמור (בערב) [בפ' יום] הכפורים (דף פב.):
הכל חייבין במגילה והכל כשרין לקרות. שכל המחוייב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן:

דף ג.

מה ת"ל איש איש ב' פעמים כי יהיה זב מבשרו:
למעוטי קטן מכרת. על טומאת מקדש וקדשיו:
כשהוא אומר צרוע הרי כאן ב'. כלומר צרוע כל שהוא צרוע בין איש בין אשה א"כ מה ת"ל איש לענין של מטה והצרוע אשר בו הנגע דאיש פורע ופורם ולא אשה פורעת ופורמת ואי (אמרת) [קשיא] מה צורך לרבות אשה מצורע הא בהדיא כתיב בנגעים אשה דכתיב ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרות וגו' הא לא קשיא הא בנגע טהור הוא:
הכל רואין את הנגעים והכל כשרין לראות. חדא היא אלא משום דלא תני להו גבי הדדי קתני תרוייהו ואיכא דאמרי הכל רואין את הנגעים הכל יכולין לראות הנגעים אע"פ שאינן בקיאין. והכל כשרין לראות את [הנגעים] אע"ג שהמקרא תלוהו בכהנים למ"ה:
הא דמסברי ליה וסבר שאומרין לו לך ראה אם כך וכך הן עשויין ומבין ורואה:
הכל כשרין לקדש. ליתן אפר חטאת בתוך המים:
[ר' יהודה מכשיר בקטן כו'. מפורש טעמייהו במסכת יומא:
ערל. שמתו אחיו מחמת מילה:
הכל שוחטין. תרי הכל שוחטין איכא במתניתין קמא דשחיטת חולין]:
ישראל מומר. מומר לדבר אחד:

דף ג:

לאתויי מנוה היפה לנוה הרע דאע"ג דאית ליה בחוצה לארץ נוה יפה ובא"י נוה רע:
עבד שברח מחו"ל לארץ אין רבו יכול להוציאו משם:
הכל מעלין לירושלים אע"ג דירושלים נוה הרע כדאמרינן במסכת כתובות מנין לישיבת כרכים שהיא קשה שנא' ויברכו הקהל את כל העם המתנדבים וגו':

והשתא בעי[3] אותו כי היכי דאמר הכל מעריכין כהנים ולוים וישראלים הם הכי לכל הני הכל דתנינן ושרי בעי אותו כי הכל חייבין בסוכה כהנים לוים וישראלים פשיטא אי הני לא מחייבי מאן מחייב:

אף סוכה בין ביום ובין בלילה והני כהנים הואיל ואי אפשר להו למיתב בה ביממא דטרידי בעבודה בלילה ליפטרו קמ"ל:

אף סוכה איש ואשתו. וכהנים בעו למיהבי פרושים משום דבעו למעבד עבודה ברגל:

[והני כהנים הואיל] ואישתרי כלאים לגבייהו דכתיב ואת האבנט שש משזר תכלת וארגמן ומדשש כיתנא תכלת עמרא:

ולבש הכהן מדו בד. ואמרינן [מדו] כמדתו שצריכין ליגע עד קשרי אצבעותיו וכתיב והיו על בשרו שלא יהיה דבר חוצץ בינו לבין בשרו:

שערו היה נראה בין ציץ למצנפת. אלמא הוי מקום פנוי [לבר] ממצנפת להניח שם תפלין:

והני כהנים הואיל וליתנהו במצוה דיובל כדתנן בפרק בתרא דמסכתין הכהנים והלוים מוכרין לעולם אפילו בשנת היובל עצמה וגואלין אפי' קודם ב' שנים אע"ג דכתיב כי מספר שני תבואות:

דף ד.

וגואלין לעולם. וכדמפרש התם:

קמ"ל. דאיתנהו במצות דראש השנה מ"ט אע"ג דליתנהו בהשמטת קרקע איתנהו בהשמטת כספים ובשילוח עבדים בישראל:

ואכלו אותם אשר כופר בהם. מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים והא אכילה חובה היא ולא תיבעי [זימון] (ברכה) קמ"ל ואכלת ושבעת בשביעה תלה רחמנא והא איתנהו:

לא צריכא דקא אכלי כהנים תרומה. תרי כהני וחד זר אכיל חולין:

כל כהן ששוקל. מביא מחצית השקל לתרומת הלשכה:

אינו חוטא. ואם אינו שוקל אינו חוטא שהרשות בידו:

דורשין מקרא זה. להנאת עצמן לפטור מן השקלים:

[שלנו הן. שבאין מתרומת הלשכה היאך אנו יכולין לוכל מהן]:

[3] נראה דצ"ל והשתא בעי כל היכא דתני כהנים לויים וישראל לאתויי מאי כי היכי וכו' הכי נמי לכל הני כהנים וכו' דתנינן וכו'.

ולבן כובדי. אמאי אמר אינו חוטא כיון דלא מחייב הא קא מעייל חולין לעזרה הנהו קרבנות הלקוחין משקליהן:

דמסרי להו לצבור. להנהו שקלים מתנה לצבור הא לאו הכי לא מצו מייתו:

א"ל אביי האי. קרא וכל ערכך לאו להכי אתא אלא להכי אתא דכל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותי' משקל. שאם העריך אדם את חברו ואינו ידו משגת ליתן שקל אינו נותן כלום אבל אם לאחר מיכן העשיר ישלם ערכו משלם אבל אם משיג ליתן שקל ונתן אפי' העשיר אח"כ אינו נותן יותר:

אלא אמר אביי איצטריך. למימר כהנים דסד"א כו':

א"ל רבא אלא מעתה גבי איל אשם [דכתיב והביא את אשמו לה' איל תמים מן הצאן בערכך כסף שקלים] הכי נמי נימא הואיל ואקיש ערכין לאשם נימא כל דאיתיה בערכין איתיה באיל אשם:

[אלא אמר רבא. איצטריך למיתנא כהנים דס"ד] דישראל לפני כהן משום דכתיב בפרשה דבר אל בני ישראל:

קמ"ל. דכהנים נמי בכלל ישראל:

[ערך סתם. מפרש[4] אמר מר לקמן האי וכולה ברייתא]:

ערך כולו הוא נותן. היכא דאמר ערכי עלי:

ואינו נותן ערך אבריו. כדתנן [אמר] ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום אבל אם העריך אבר שהנשמה תלויה בו כגון ראשו או לבו חייב ליתן ערך כולו משום דכתיב בערכך נפשות:

נפשות ולא את המת. מעריך אתה את שנפשו בו ואי אתה מעריך את המת:

[וגוסס אינו בהעמדה]:

דף ד:

לרבות טומטום ואנדרוגינוס לדמים. שנודרים ויכול אדם לומר דמיו עליו:

ת"ל והיה. מן והיה מרבה ליה לדמים שיהא בדמים ומן ערכך הזכר ואם נקבה ממעט ליה מערכין:

[תפשת מרובה לא תפשת. דאימא מועט:

תפשת מועט תפשת. דאפי' אי איכא מאן דאמר מרובה תפשת דיש בכלל המרובה מועט ולא סתר דבריך]:

בהשג יד כתיב. [וכדאמרן] לעיל:

[4] נראה דצ"ל לקמן באמר מר מפרש לכולה ברייתא.

ואלא קרא למה לי. כיון דמן תפשת מועט שמעינן פחות שבערכין בערכך למה לי:
לומר שאינו נידון בהשג יד. שאם אין לו אלא שקל שנותנהו ויהא פטור מכאן ואילך אלא חייב הוא בערך שלם משום דכמפרש שלשת שקלים דמי:
[ואיכא דאמרי. כו':
פשיטא. דהא ערך סתם קאמר וראוי לידון בהשג יד:
מהו דתימא כו' כדבעינן למימר לקמן דאיצטריך למנוול ולמוכה שחין:
והא אפיקתיה. לנפשות להנך לאין לי אלא אחד שהעריך אחד כו' ולאשה שהעריכה כו']:
הנך לא צריכי קרא דשקול הוא. [ויבאו כולם]. כלומר דמהיכא דילפינן דאחד מעריך [אחד] מן איש כי יפליא [בערכך] הני נמי שקולים למילף נמי (מאדם) [מאיש] דמה לי אחד שהעריך אחד או אחד שהעריך מאה. דכי היכי דאחד שהעריך אחד קדיש ערכו הכי נמי קדיש כי ערך מאה וכי היכי דאיש מעריך [איש] אף אשה מעריכה דהשווה הכתוב אשה לאיש. ודבר שהנשמה תלויה בו נפיק מנפש ומת וגוסס נפקי מוהעמיד:
אייתר ליה נפשות למנוול ומוכה שחין:
לומר שנידון בכבודו של אבר. שאם אמר נמי דמי אבר אחד עלי נידון לפי חשיבות האבר אם הוא אבר שהנשמה תלויה בו נידון לפי דמי כולו ואם לאו לא אמר כלום:
הוא והקדש שותפין בו. כלומר הואיל וראשו הקדש והגוף שלו ואינו יכול לחלוק הראש מן הגוף שניהן שותפין בו ואינן יכולין למוכרו ולחלוק דמיו מפני חלק ההקדש שהרי יש בו מעילה:
משמנין ביניהן. הואיל וחולין הוא מוכרין [אותו] וחולקין דמיו או יפדה האחד חלק חברו:
אין לו להקדש אלא ראשה. הואיל ועשוי הוא למכור ראש של בהמה ולא הגוף בבית הקצבות:
ואין נידון בכבודו. דלא הוי כוליה הקדש אע"ג דנשמה תלויה בראש:
הא בקדשי מזבח כו'. כלומר הא דאמר שניהן שותפין דאקדשיה קדושת מזבח:
והא דאקדשיה בקדושת בדק הבית נידון בכבודו דהיינו דומיא דערכין דהוו קדושת בדק הבית:

דף ה.

יכול תצא. שאר הבהמה לחולין:
בהוייתה תהא. בקדושתה תהא:
חוץ מדמי אותו אבר שבה. שהקדיש שדמיו יהא קדוש:

הא בקדושת הגוף הא בקדושת דמים. אי אקדשיה לראש בהמה בקדושת דמים למזבח שימכר ויקח בדמיו קרבן למזבח ודאי אין לו אלא ראשה דאפשר למכור הראש לבדו. אבל אי אקדשיה קדושת הגוף [ליקרב הוא עצמו למזבח הוא ואי אפשר לחלוק הראש מן הגוף] פשטה הקדושה בכולה דאי אפשר לשחוט הראש לשם עולה והגוף לשם חולין דהא אין שוחטין חולין בעזרה:

[והא מר הוא דאמר. רבא במסכת תמורה הקדיש זכר לדמיו שאמר דמי זכר זה עולה קדוש קדושת הגוף (עז) והזכר עצמו קדוש הואיל וראוי למזבח הכא נמי הואיל וראויה האי פרה לקדשי מזבח כיון דאקדשה קדושת דמים תהא קדושת מזבח ותפשוט קדושה בכולה:

הא דאקדשה כולה. לקדושת דמים קדשה קדושת הגוף:

הא דאקדיש חד אבר. לקדושת דמים לא קדיש קדושת הגוף:

מהו. מי קדש קדושת דמים או קדושת הגוף דומיא דחמור דלא קרב למזבח:

דמי ראשי לגבי מזבח. אין לך בעל מום לגבי מזבח יותר מאדם]:

מקמי דאשמעה להאי מתניתא. ראש חמור:

נידון בכבודו. דאבר ויהיב דמי כוליה גופיה למזבח:

לא אשכחן. דקדוש בערכין דאין נידון בכבודו או דלמא לא אשכחן בעל מום לגבי מזבח דנידון בכבודו וכדתרצינן (התם) [הכא] בבעל מום דומיא דחמור:

[נידון בהשג יד. כדאמרן לעיל]:

נותן דמיו. שוויו:

[האומר ערך כלי עלי]. דאין ערך לכלי מן התורה. נותן דמיו. כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה:

פשיטא. מאי דסבירא ליה בערך פחות מבן חדש סבירא ליה בערך כלי ולר' מאיר אמאי איצטריך. הא דרב גידל הא אשמעינן חדא זימנא דאין אדם מוציא דבריו לבטלה:

דף ה:

ס"ד טעמא דר' מאיר דגזר ערך פחות מבן חדש אטו בן חדש דאי פטרת ליה מערכין פחות מבן חדש זימנין דמעריך בן חדש וסבר הכי נמי פטרנא. אבל בערך כלי דליכא למיטעא אימא לא ליתן דמיו קמ"ל:

כמאן כר' מאיר. דהכא נמי נימא אדם יודע שאין אדם מקדיש בהמה שאינה שלו וגמר ואמר לשום דמים:

תיקדוש מהשתא. אע"ג שאינה שלי לכשאקחנה אקרבה ולא מקדשה לדמיה אלא אדעתה למיקרבה ולא קדשה לא להקרבה ולא לדמים קמ"ל דקדשה לדמים]:
והוא דאמר עלי. כשאמר על בהמת חברו בהמה זו עלי הקדש נותן דמיה אבל אמר בהמה זו הקדש פטור מכלום דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו:
וכי מאחר שמקרא וכו'. כלומר איש מרבה עובדי כוכבים ובני ישראל ממעיט מפני מה כו':
מפני שריבה. במעריכין יותר מן הנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נערכין:
ואי אמרת אוקי חרש שוטה וקטן כנגד טומטום ואנדרוגינוס והוו להו נערכין טפי ממעריכין הא לא קשיא [כולהי תלת] חרש שוטה וקטן חשיבי להו כחד דלית בהו דעה ועוד ריבה [במעריכין] עובדי כוכבים יותר מבנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס נודרין ונידרין ומעריכין ועובד כוכבים [נמי] נודר ונידר [הלכך עדיף] לאפוקי חרש שוטה וקטן דאינן נידרין:
הלכתא דר' מאיר מסתברא. [מימרא דר' מאיר] נראה עיקר [טעמו אין נראה עיקר:
הלכתא דר' מאיר מסתברא. דאינו מעריך דכתיב] לא לכם ולנו לבנות בית כלומר הנהו סנבלט וטוביה דהוו עובדי כוכבים לא הניחום לבנות ולהקדיש לצורך בדק הבית:
אלמא דעובדי כוכבים אין מעריכין דערכין נמי לבדק הבית הן אבל נערכין שישראל יכול להעריכן דהוי ממון ישראל:
[טעמיה לא מסתברא דקא מייתי לה מחרש שוטה וקטן. דקאמר שהרי חרש שוטה וקטן נערכין ולא מעריכין דלמא משום הכי לא מעריכין דלאו בני דעה נינהו אבל עובד כוכבים דבן דעת הוא איכא למימר דמעריך:
דקא מייתי לה מטומטום ואנדרוגינוס. דאע"ג דבני דעה נינהו מעטינהו רחמנא מנערכין משום זכר ודאי ונקבה ודאית אבל מעריכין דבני דעה נינהו אף עובדי כוכבים נמי כיון דבני דיעה נינהו מעריכין אבל לא נערכין דהא מעטינהו רחמנא נמי מבני ישראל:
הלכתא לא איסתבר. דהא כתיב לא לכם ולנו:
מאי עביד ליה. משמע דאין ערכן נכנס לבדק הבית. קסבר ר' יהודה אין ודאי מעריכין אמר רב חסדא וערכן נגנז שלא יפול לבדק הבית משום דכתיב לא לכם ולנו:
אלא מעתה. כיון דערכן נגנז לא ימעלו בו:
לא נהנין ולא מועלין. אם נהנה מהן]:

אלמה תניא. במסכת מעילה גבי קדשי עובדי כוכבים בד"א בקדשי מזבח דאין בהן מעילה אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן והני נמי אי נגנז כמעות ההולכות לים המלח דמי ולא ימעלו בהן:

אלא אמר רבא. לעולם סבר ר' יהודה ערכן קדוש כשאר הקדש ויש בהן מעילה ומה טעם לא לכם ולנו לבנות משום רפיון ידים שמא אם יתנדבו הן וירצו לבנות עמהם יהיו מבטלין אותם שאין לבם לשמים כדכתיב ויהי עם הארץ [מרפים ידי עם יהודה] וגו':

דף ו.

הא בתחלה הא בסוף. שאם אמר בתחלה רוצה אני להתנדב אמרי' לו שאין אנו מקבלין אותה אבל אם התנדב מקבלין אותה והיינו בסוף:

אפי' מים ומלח. דודאי למכירה עומד ולא יהא נראה בבנין אפי' הכי אין מקבלין:

דבר המסויים. שהוא נראה בבנין אין מקבלין [מהם] משום לא לכם ולנו ועוד שמא יתחרט בו במה שנדר וירצה שיחזירוהו לו. אבל דבר שאינו מסויים ועומד למכירה מקבלין מהן. והאי דאמר אמה כלי עורב כלומר הא וכל דכותיה דהוי דבר הנראה:

אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה. אלמא דמקבלין מהם דבר מסויים:

שאני מלכותא דלא הדרא בה. מאחר דיהיבה לא חיישינן שיבקש שיחזירו' לו [דאמר שמואל וכו':

מכריו. של עצמו]:

אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה. שאני רוצה לעשו' ממנה מה שישרא' עושה תנתן לכהן:

שמא בלבו לשמים. שמא לדעת כן הפרישה שתהא קדושה קדושת גבוה כגון שיקנו ממנו עולה שתהא כולה לגבוה ואין רצונו שיאכלה כהן:

ושם [הקדוש] כתוב עליה. קודם לכן:

יגור. יקוץ [מן הקורה מקום השם וישתמש במותר לצורך ביהכ"נ:

שמא בלבו לשמים. כדאמרן ולא שיהנה אדם ממנה:

והא קמ"ל. כלומר משום רישא איצטרי' לאשמועי' דאית ביה רבותא]:

דשם שלא במקומו. [שלא במקום] הראוי לכתוב כגון בספר או במקום כבוד לא קדוש כדתנן כו':

מותר לשנותה. ללוותה לצרכיו ולפורעה אחר זמן:

סבור מינה לעצמו מותר ללוותה דהוא אינו מאחרה שהרי הוא הקדישה אבל לאחר לא דלא איכפת ליה ומאחרה:

לא שנו דמותר לשנותה אלא דאמר עלי דכיון דניתחייב באחריותה ודאי פורעה:
כי היכי דליחייב באחריותה. דהיינו הנאת הקדש:

דף ו:

אלא לא שנא. דבין אמר עלי ובין אמר זו מותר לשנותה:
צדקה הוי כנדר לעבור עליה בבל תאחר:
והא ר' ינאי. דהוה גבאי יזיף לעצמו ופרע אע"ג דבאתה לידו:
דכמה דמישתהי. שאינו יכול לפורעה ואין בכיס צדקה מעשה לרבים דלית בו צדקה ומייתי להו לעניים יותר ממה שהוא חייב לכיס והוי הנאה לעניים ולבסו' דאית גביה היה פורעה אבל איניש אחרינא אסור לשנותה מאחר שבאתה ליד גבאי:
מנורה. פמוט:
לא שנא לדבר מצוה. אפי' לפדיון שבויים:
עד שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה (וטעמא דעובד כוכבים כי לא נשתקע בעליה) שאדם זוכר מי הקדישה ואומרין זו מנורה של פלוני:
אפי' ישראל נמי. כל זמן שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה:
וטעמא דעובד כוכבים. כי לא נשתקע שמו ממנה דאסור לשנותה אפי' לדבר מצוה דעובד כוכבים מיפעא פעי כשאינו רואה אותה צועק ואומר היכן היא מנורה שהקדשתי: [שעיזרק טייעא גוי סוחר]. שנייה רחבה. לדבר מצוה קודם דנשתקע ממנה שמו:
דהא לא שכיח שהולך תדיר לסחורתו ולא חזי לה ולא פעי ודמי כמי שנשתקע שמו ממנה:
זימנין דמיקרי ואתי. ולא חזי ליה ופעי:
[דלאו בר העמדה והערכה. שאינו יכול לעמוד שהוא כמת וכתיב והעמיד והעריך]:
כל חרם לא יפדה. כלומר כל העומד ליהרג לא יפדה ערכו שאינו נערך:
ולר' חנינא דאמר נערך. אפי' לאחר גמר דין:
לפי שדמיו קצובין. בתורה לפי שנים שיש לו:
שנותנין ממון ומתכפר להן. שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת מיתה בידי שמים וסמיך ליה אם כופר יושת עליו אלמא אית להו פדיון למומתים בידי שמים:
[ת"ל כל חרם לא יפדה. מי שעומד לחרם ליהרג אין לו פדיון. מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה כמו מגדף ומכה אביו ואמו:
מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה. כל שאר חייבי מיתות ב"ד] ת"ל כל חרם. מרבה הני והני:

[ות"ק מי קאמר דלא. מי קאמר דאינו נודר מעריך ומקדיש:
אלא בהני לא פליגי אלא באם הזיק פליגי]:
מלוה על פה. ונזקין הן כמלוה (הכתובה) על פה דלא הוי כחוב גמור הכתוב בשטר:
[מלוה הכתובה בתורה דנזק הכתוב בתורה:
ככתובה בשטר דמיא. וגובה מן היורשין]:
ואיכא דמתני להא דר' יוסף דאמר במלוה ע"פ גובה כו' אהא היוצא ליהרג:
שלא ניתן לחזרת עמידת ב"ד. שהואיל ונגמר דינו ליהרג אין חוזרין ומביאין אותו לפני ב"ד בשביל שחבל לפי שאין מענין את דינו אלא לאחר שנגמר דינו ליהרג [לאלתר] יהרג משום צער בעלי חיים:

דף ז.

אמר רב יוסף במלוה כו':
והרגו פטור. בעל השור שלא היה לו לחפור ברשות הרבים:
אלא שאם מת. גם השור יורשי בעל הבור חייבין לשלם וקשיא למ"ד מלוה הכתובה באורייתא לאו ככתובה בשטר דמיא:
[אמר ר' אילא. לעולם לאו ככתובה בשטר דמיא אלא משום הכי חייבין יורשין בשעמד בעל הבור בדין ונתחייב קודם שמת:
הילכתא. יורשין חייבין]:
והא הרגו קתני חייבין דלא הוה ליה שהות למיקם בדין:
שעשאו. שור לבעל הבור טרפה וקם בדין והדר מית:
והא תני רב חגא וקברו. שקברו שור בנפילתו לבעל הבור שהפיל עליו אדמה ומתו שניהם באותה אדמה ונקברו דאי אפשר לו לעמוד בדין:
לעולם לאו ככתובה בשטר והכא אמאי יורשין חייבין כגון דייתבי דייני אפומא דבירא דחייבוהו קודם שתצא נשמתו לאלתר:
מזין עליו. על המזבח:
מדם חטאתו. שאם חטא קודם לכן והפריש קרבן ואח"כ נגמר דינו מזין עליו מדם חטאתו קודם שיהרג כדי שיתכפר על אותו חטא:
חטא באותה שעה. שיוצא ליהרג אין נזקקין לו שיתכפר על אותו חטא:
[חטא באותה שעה שיוצא ליהרג אין נזקקין לו לעכבו עד שיפריש חטאתו. שאין מענין דינו עד שישחט ויזרק:
זבח זבוח. חטאתו:

האשה. מעוברת היוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד אלא ממיתין אותה עם ולדה דעובר כגופה הוא:
ממונא דבעל הוא. הוולדות]:
עד שיהו שניהן שוין. מזידין. [אבל אם אחד מהן שוגג] או שאם היתה היא (ילדה) [קטנה] והוא גדול אינו נהרג:
ההוא (משניהם) [מגם] נפקא. כי קא מרבינן לוולד מגם:
[כיון דעקר. לצאת]:
שלא תבוא לידי ניוול. שאם היה העובר חי לאחר מיתת אמו היה מפרכס ויוצא והיתה שופעת דם מאותו מקום ותתנוול בפני הכל הילכך מכין אותה בבטן כנגד הוולד:
[תינוק בן יום אחד. שמתה אמו כשילדתו והתינוק מת למחר:
נוחל ומנחיל. נוחל בנכסי האם להנחיל לאחיו מן האב. שאם הוא מאם אחת ואחיו מאם אחרת וירש הוא מאמו נכסים מנחיל לאחין מן האב דאחין מן האב יורשין זה את זה:
אבל עובר לא. כלומר שמתה אמו ולא נולד אין אחין נוחלין נחלת אמו דהוא מיית ברישא בבטן אמו קודם אמו ואין הבן יורש את אמו בקבר מאחר שמת קודם אמו להנחיל לאחין מן האב אלמא דעובר מיית ברישא דאי איהי מתה ברישא לירתה ולירתינהו לאחין]:
טיפתא דמלאך המות. טיפה של מרה:
ופירכס תלתא פירכוסי. ניענע עצמו ג' פעמים העובר אחר שמתה אמו:
ההוא פירכוס. לאו פירכוס דאית ביה חיות הוא אלא הוי כזנב הלטאה שמפרכסת אחר שנחתך הזנב ממנה ופרכס הזנב:

דף ז:

מחתך בבשר הוא. כלומר כיון דמתה לית (לן) בה משום חבורה:
[בהמה שנהרגה אסורה בהנאה. כדתרצינן מבעל השור נקי:
איסורי הנאה נינהו מת. דיליף שם שם מעגלה ערופה:
בפאה נכרית. שער של אשה אחרת שלא היתה מחוברת לשערה ואותו שער מותר בהנאה:
שיער נשים צדקניות. של עיר הנדחת דאמרי' התם צדיקים שבתוכה גופן פלט וממונם אבד ואמר רבא בפאה נכרית קא מיבעיא ליה אי הוי כממון ולא גופה הוא או דילמא כיון דמחבר ליה הוי כגופה. ודאי] אי מחובר לה. לא קא מיבעיא ליה דודאי כגופה ופלט כי קא מיבעיא ליה דתלי [הפאה] בסיכתא:
טעמא דאמרה תנו. הוי כמופרש ממנה:

מה התם גופה. דבהמה אין לה פאה נכרית אף הכא באשה בשערה דגופה קא מיירי ולא בפאה נכרית:
אלא אמר רב נחמן. היינו טעמא דנהנין בשערה דזו אשה מיתתה אוסרתה דאפי' אינה נהרגת [אלא] מתה כדרכה נאסרת בהנאה וכי קא אסרה מידי דהוי גופה ממש דמשתנה מחמת מיתה שערה אינה משתנה הילכך כי אמרה קודם מיתה תנו הוי כמופרש ממנה ונהנין:
וזו. בהמה:
גמר דינה אוסרתה. בהנאה ולא מיתתה הילכך משעה שנגמר דינה [נגמר דינה אכולה] אגופה ואשערה הילכך אין נהנין בשערה:
שנויי המת אסור בהנאה. אלמא בפאה נכרית קא מיירי:
ותניא כותיה דרב נחמן דבשערה דגופה ממש קא מיירי:
סליק פירקא
אין בערכין פחות מסלע. אין נוטלין לעולם מן המעריכין פחות מסלע ולא יותר על חמשים סלע:
[כיצד. אמר ערכי עלי חמשים סלע ולא היתה ידו משגת אלא לסלע אחד ונתנו נפטר מן הערך אע"פ שהעשיר אינו נותן כלום. אבל אם נתן פחות מסלע והעשיר נותן חמשים סלע]:
היו בידו חמש סלעים. וערכו היה חמשים:
ר' מאיר אומר אינו נותן אלא אחד. הואיל ואין ידו משגת לכל הערך:
כל ערכין שאתה מעריך. סתם לא יהו פחות משקל ואינו נפטר עד שיתן סלע שלם כדאמרינן לעיל דהא כתב שקל בערך המועט וכתיב חמשים בערך המרובה:
[היכא דאית ליה. יהיב מה דאית ליה דכתיב אשר תשיג יד הנודר:
ור' מאיר. האי אשר תשיג יד הנודר אשר תשיג אתי למעוטי יד הנידר דעני שהעריך את העשיר נותן ערך עני מה שידו משגת ולא אזלינן בתר נידר]:
ולאו ממילא [שמעת מינה כו']. כלומר דתרווייהו שמעת מינה [ש"מ] דיד הנודר ולא יד הנידר וש"מ מדאמר אשר תשיג דהיכא דידו משגת שקלינן מיניה כל מה שיש לו:
[ונתן ארבע. לערך שנייה ואחת לראשונה:
בעל חוב מאוחר. ההיא ערך (ההיא ערך) אחרון היינו בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. כלומר כולהי הוו משעבדי לראשונה אי לאו דקדמה שנייה ומה שקדמה וגבתה זכתה בו הך חדא דשיירה משעבדא לראשונה ובעידנא דיהב לראשונה חד יצא דתו לא אית ליה דאין ידו משגת יותר הילכך יצא ידי שתיהם:

דף ח.

ידי ראשונה לא יצא. דכולהו הוו משעבדי לראשונה ידי שניה יצא דתו לא הוה אית ליה]:
או דלמא כולהו חזיא להאי. ערך:
וכולהו חזיא להאי. ערך ולא יצא ידי שניהם:
[הא יותר על סלע איכא ופחות מחמשים איכא. כלומר דיהב מאי דאית ליה והא סתמא הוא כרבנן דאמרי נותן את כולם:
אין פתח בטועה פחות מז' ולא יותר על י"ז. כלומר אשה שראתה דם וטועה היא שאינה יודעת אם בתוך ז' מימי נדתה היא אם בתוך י"א יום מימי זיבתה היא. שי"א יום הן בין נדה לנדה שבהן תהא שומרת יום כנגד יום או זבה גמורה כשהיא רואה בהן ג' ימים רצופין הויא זבה גמורה וצריכה ז' נקיים וקרבן אבל לא תראה בהן אלא יום אחד תשמור אחריו יום נקי כנגדו וטובלת לערב ותטהר ואפילו ראתה ב' ימים אע"ג דהויא זבה קטנה תשמור אחריהן יום ג' ותטבול לערב השלישי אבל אשה נדה ודאי הותרה אחר שבעה שאם ראתה דם ביום ראשון מונה ששה והוא וכן אם ראתה ב' ימים (אע"ג דהויא זבה קטנה תשמור אחריהן יום ג' ותטבול לערב השלישי אבל לערב) מונה חמשה והם וכן אפילו ראתה ששה מונה אחד והם וטהורה. ומשמיני ועד י"ח הם י"א יום לתורת זיבה כמו שפירשנו. מי"ח ואילך שוב פסקו ימי זיבה וחוזרין ימי נדה. אבל אם לא ראתה אלא ג' ימים בסוף אחד עשר סופרת אחריהן ז' נקיים אפילו חוץ לי"א יום מי"ח ואילך. אבל כשהיא טועה וראתה ואינה יודעת אם היא בתוך ימי נדתה או בתוך ימי זיבתה לעולם לא תצא מספיקה שתחזור לפתח נדתה ודאי עד שתפסוק ז' נקיים וזהו שיעור הפחות שיש לה וכן לא תמשוך ספיקתה יותר מי"ז יום שלאחר שתפסוק י"ז ימים נקיים תחזור להיתירה הראשון לפתח נדה ודאי ומפרש כיצד טועה שאמרה יום אחד טמא ראיתי ואינה יודעת אם בימי נדתה היא אם בימי זיבתה] פתחה י"ז. כלומר לא תחזור לפתח נדתה ודאי עד שתפסוק י"ז ימים נקיים. (ואמאי) [ולכך] צריכה י"ז דאזלינן בכל האי ברייתא לחומרא [ולא לקולא] דאמרינן דלמא דההוא יום טמא הוי תחלת נדתה ומונה אחריו ששה ימים וי"א יום שלמים של ימי זיבה היינו י"ז יום ואח"כ תחזור לפתח נדתה ודאי ואי אמרת דלמא ההוא יום טמא הוה סוף זיבתה לא היתה צריכה לפסוק אלא ז' נקיים בלבד כדין זבה ולא יותר והיינו קולא ואי אמרת ההוא יום תחילת זיבה הוה לא היתה צריכה לפסוק אלא יום אחד בלבד והיינו טפי קולא הילכך מספקינן בתחילת נדה דיהבינן לה טפי [שיעורא] לחומרא:

שני ימים טמא ראיתי פתחה י"ז. דאמרינן דלמא קמא הוה [סוף] י"א של זיבה ואידך תחלת נדה וצריכה לפסוק ששה של נדה וי"א כתחלת של זיבה היינו י"ז דאי אמרת איפכא לא הוה צריכה לשמור אלא יום אחד והוי קולא:

[ג' ימים טמא ראיתי פתחה י"ז. דאמרי דלמא תרי הוו דסוף י"א של ימי זיבה ושלישי דתחלת נדה וצריכה ששה וי"א כדאמרן ואי אמרת איפכא הוי קולא:

ד' ימים טמא ראיתי פתחה ט"ז. דאמרינן תרי קמאי דסוף ימי זיבה ותרי בתראי דתחלת נדה ופשו ה' ימים דנדה וי"א הרי ט"ז ואי איפכא הוי קולא:

ה' ימים טמא ראיתי פתחה ט"ו. דאמרינן תרי קמאי דסוף זיבה ותלת דתחלת ימי נדה פשו ד' דנדה וי"א דזיבה היינו פתחה ט"ו] וכן לכולהו אמרינן דלמא תרי קמאי דסוף ימי זיבה דהויא שומרת יום כנגד יום ואידך דתחלת ימי נדה ומאי דפשו להו מימים טהורים של ימי נדה קא חשיב בהדי י"א דזיבה ולפום כן הוי פתחה ט"ו:

[ט' ימים טמא ראיתי פתחה י"א. דכי חשבת תרי קמאי דסוף זיבה וז' דנדה לא פשו אלא י"א דימי זיבה]:

י' ימים טמא ראיתי פתחה עשרה. ב' דסוף זיבה וז' דנדה ואחד דתחלת [ימי] זיבה פשו להו י' מימי זיבה. ואף על גב דהשתא הוו שלשה ימים דזיבה תרי קודם נדה וחד לאחר נדה לא מיצטרפי למיהוי זבה גמורה שתהא נאכל קרבנה עד שתהא שלשה ימים זבה רצופין או קודם ימי נדה או שלשה ימים אחר ימי נדה דלא מיצטרפי הני ימי זיבה י"א קמאי לאידך י"א ימי זיבה לישווייה זבה גמורה:

וכן י"א [ימים] טמא ראיתי פתחה ט'. דחשבינן ב' קמאי דסוף זיבה ושבעה דנדה ותרי דתחלת זיבה היינו י"א ימים טמא ראיתי ולא מיצטרפי הני דסוף זיבה להני דתחלת זיבה למיהוי זבה גמורה. פתחה ט' דהכי פשו מימי זיבה:

דף ח:

[י"ב ימים טמא ראיתי. אז הויא זבה גמורה לאכול קרבנה דתרי קמאי חשבינן סוף זיבה וז' דנדה וג' זבה השתא הויא זבה גמורה:

פתחה שמונה. דהכי פשו מימי זיבה. וכ"ש באומרת י"ג טמא ראיתי דהויא זבה גמורה דבין קודם ז' ימי נדה ובין לאחר ז' ימי נדה איכא לשווייה זבה גמורה והויא פתחה ז'. דכד מצרפת לז' ימי נדה ד' ימים מהני בתראי י"א פשו להו ז' והיינו דקאמר שאין פתח בטועה פחות מז' כו' שאחר שתפסוק הללו ז' ימים תחזור לפתח נדתה ודאי. שאם

תראה יום אחד מונה ששה והוא והויא טהורה ודאי כדכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה ולא יותר:
תימני שבעה נקיים ותישתרי לבעלה. ממה נפשך דאפילו זבה גמורה הויא לא צריכה אלא ז' נקיים ותו לא דכתיב ואם טהרה מזובה]:
לתקונה [לידי] נדה ופתחה קא אמרינן. כלומר כולי האי דאמרינן הוא כדי לתקונה שתחזור לפתח נדתה ודאי שלא תהא צריכה [למנות] בימי נדתה אלא (ששה והוא או ה') [חמשה או ארבעה והם] אפילו ראתה ששה שתהא מונה אחד והם ותיטהר. ושתדע מתי היא זבה שחייבת קרבן:
כל הטועות זבות. כל אשה שראתה דם ואינה יודעת אם בימי נדה אם בימי זיבה הרי היא בחזקת זבה דאזלינן לחומרא ומשיב התלמוד כל הטועות זבות בתימה [היכי מצי אמר זבות גמורות] והלא אינן אלא ספק זבות [גמורות] ספק נדות:
ותו יום אחד טמא ראיתי שני ימים טמא ראיתי בת אייתויי קרבן היא והלא אינן ספק אלא או ספק נדות או ספק שומרת יום דלאו בת קרבן היא עד דראתה ג' ימים וקא מעיילא חולין לעזרה:
אלא אימא כל הזבות הטועות. [כלומר מג' ימים טמא ראיתי ואילך דספק זבה גמורה הויא ספק נדה מביאות קרבן משום ספק זיבה]:
ואינו נאכל דתניא [בנזיר דף כט] ר' יוסי בר יהודה אומר אשם תלוי נאכל חטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת מ"ט הכא חדא ספיקא והכא תרי ספיקי. אשם תלוי אינו אלא ספיקא אחת ספק קודש ספק חולין לעזרה משום הכי נאכל ועוד משום הכי נאכל דאמרינן מתנדב אדם [ומביא] אשם תלוי בכל יום שאם אינו בא על חטא זה בא על חטא אחר אבל חטאת העוף יש בו ב' ספיקות של איסור ספק חולין לעזרה וספק איסור נבילה [משום דבעיא מליקה ואי חולין היא אית בה איסור נבלה] הילכך מביאה קרבן ואינו נאכל:
[חוץ מפתחה שבעה ופתחה שמונה היכא דראתה י"ב ימים או י"ג ימים דהתם ליכא לספוקי דהתם הויא זבה גמורה ודאי כדאמרן לעיל הילכך מביאות קרבן ונאכל. ההוא דקאמרי מביאות קרבן ואינו נאכל[5] אלא או בקבורה או בשרפה]:
אין בנגעים פחות משבוע אחת [ולא יותר על ג' שבועות]. שחין ומכוה הסגרן שבוע אחת ובתים הסגרן ג' שבועות [מפורש בתורת כהנים:
צדקתך כהררי אל נגעי אדם שעשה הקב"ה צדקה עמו שאין הסגירו אלא שבוע:

[5] נראה דצ"ל אסור להניחו כמות שהוא משום בזיון קדשים אלא או בקבורה וכו' ועי' בתמורה לד במשנה דנחלקו ת"ק ור"י בזה.

ומשפטיך תהום רבה אלו נגעי בתים. שאין נגמר דינן עד ג' שבועות]:
אילמלא צדקתך. שהיא [גדולה] כהררי אל שכובש שכשיש בו באדם מחצה עונות ומחצה זכיות נושא עון אחד מן הכף מאזנים ומעבירו ומוחלו כדי שיכריעו הזכיות:
שאלמלא כן שאם לא יהא נוטל [עון מן הכף וכובשו וגונזו (שאם) אם לא יחטא] ומעביר ראשון ראשון ומניח להכריע (הזכיות) [החובות] מי יוכל לעמוד מפני משפטיך (שיהיו מכריעין) [שיורדין] עד תהום רבה:
רבא אמר צדקתך כהררי אל. שאתה נוטל עון מן הכף [וכובשו] וגונזו שאם לא יחטא שוב אתה מוחלו ואם חטא אתה מצרפו עם שאר עונות ודנו מפני שמשפטיך תהום רבה בשאינו חוזר בו:
רבא כר"א דאמר כובש כדאמרן ופליגי תנאי בזה[6] במס' ר"ה:
[אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברי' של ל' ל' יום ומפרש (עולא) [רב הונא] בגמ' מה טעם לא נראה לחכמים שיתכן לעבר יותר משמונה:

דף ט.

אם כן] קדים ואתי סיהרא. מולד לבנה של תשרי [מקדים לבוא] ג' ימים קודם ר"ה.
כיצד דלעולם אין חודשה של לבנה פחותה מכ"ט יום ומחצה ותשצ"ג חלקים וכי עבדינן לחדשים חד מכ"ט וחד מל' נשווה המולד לעולם לב' חדשים דשקיל האי חצי יום דל' ושדי ליה להההוא דכ"ט וכי הוו כולהו כסדרן אתי מולד תשרי בזמנו בר"ה ואי עבדי ט' מליאין פיישין ו' חצאי ימים ג' יומין דליכא למישדינהו כלפי חסירין ואתי מולד [תשרי] ג' ימים קודם ר"ה:
השתא נמי. כי [הוו] ח' מליאין הוו ד' מליאין יותר מחסירין וקדים [נמי] תרי יומי:
כדאמר רב משרשיא. לקמן גבי עצרת כגון שהיתה [שנה] מעוברת כו' ועיבור שנה שעברה כ"ט יום דל מהני ד' מלאין חד מלא לבהדי ההוא חסר דהיינו חודש העבור (חדש עיבור חסר):
אכתי איכא חד יומא. שלם ועוד יותר [מקדים ואתי סהרא חד יומא] חד יומא לאו אדעתייהו דאינשי. הואיל ולאלתר שנראה [הירח] מתכסה ואינהו לאו אדעתייהו דאכתי לא הוי מולד:
[דאי עבדינן ט' חסירין מיתרא סיהרא תלתא יומי. שג' ימים של ו' חסירין שנחסר מימי הלבנה שלהן ישהה המולד לבוא מאחר ר"ה ג' ימים:

[6] שם בר"ה לא הובא רק פלוגתא דאמוראי דר"א ור"י בר חנינא ואולי דצ"ל ופלוגתא דהנך אמוראי הוא בר"ה י"ז.

השתא נמי. כי הוו ח' חסירין מייתרא תרי יומי משום הני ד' חסירין דהוו טפי מן מליאין: עיבור שנה שלשים טול עתה מילוי של חדש עיבור ותן לאחד מן החסירים אכתי איכא חד יומא דחיסרון ומיתרא סיהרא סברי כו':

דף ט:

במאי קא מיפלגי. רב הונא ועולא רב הונא כרבן שמעון בן גמליאל:
אין עצרת חלה אלא ביום הנף. ביום הנפת העומר דכתיב ביה ממחרת השבת יניפנו הכהן:
לעולם מיום הנף ועד עצרת מ"ט יום דהיינו ז' שבועות ובהתחלת שבוע ח' הוי עצרת דהיינו יום נ' ואותו יום נ' חל ביום הנף] או לאור עבורו למחרתו לאור אותו לילה שעבר יום הנף:
ואיכא דאמרי לאור עיבורו [של ניסן] (סיון) דהיינו יום ל"א ואותו יום ל"א הוא ביום מחרתו של יום הנף:
שניהם חסירין. אייר וסיון ביום הנף:
דאי עבדינן ח' חסירין עבדינן ד' בסיתוא מרחשוון וכסלו (תמוז ואלול כנגד טבת ואדר) וטבת ואדר. [וד' בקייטא אייר סיון כנגד מרחשוון וכסלו תמוז ואלול כנגד טבת ואדר].
והאי דקאמר שניהם חסירין (אאייר) [אאדר] וסיון קאמר משום דלא רגילי כל שתא למיהוי תרוייהו חסר והוי ר"ה ביום (הא') [הנף]. הא כיצד היה ר"ח ניסן ביום השבת נמצא יום הנף דהוא יום ט"ז באחד בשבת ונמצא ר"ח אייר ביום א' וב' ור"ח סיון ביום ג' תמוז יום ד' אב יום ה' אלול ו' ז' דאב היה מלא נמצא היה ר"ה ביום (הנף) [א'] דהיינו יום הנף:
אחד מלא ואחד חסר לאור עיבורו. דאייתר ליה יום אחד [דחדש ג' מלא. הא זימנין דמשכחת לה ר"ה לאור אור עיבורו ביום ג' לאחר הנף. כיצד משום דכיון דאמרינן ד' מלאין אייתר ליה עוד יומא חד:
שמונה הוא דלא עבדינן מעוברין אבל ז' מעוברין עבדינן. זימנין דלא עבדיניה בסיתוא לחדש רביעי דלא עבדו בסיתוא אלא ג' מליאין ועבדי בקייטא ד' מליאין והוה ליה לאור אור עיבורו כדאמרן לעיל]:
אלא הא ברייתא מני דאין ר"ה חלה אלא או ביום הנף או לאור עיבורו:
אחרים הוא. דסבירא להו דלעולם אחד מלא ואחד חסר דהוו להו שנ"ד ימים ש"נ נפקי כולהו ז' ז' פשו להו ד' ימים והני נינהו דבין ר"ה לר"ה ואם היתה [שנה מעוברת] (מעובר שנה) חמשה היינו לטעמא דמאן דאמר עיבור שנה חדש כ"ט יום דפש על ז' ז' חד יומא

אבל לטעמא דמ"ד עבור שנה שלשים פשו להו תרי יומי והוי בין ר"ה לר"ה ו' ימים והאי דקאמרי אחרים חמשה דבציר מחמשה לא הוי לדברי הכל:
[סוף סוף לאחרים לאור עיבורו משכחת לה דכיון דסבירא ליה דכסידרן הא אמרינן לעיל אחד מלא ואחד חסר לאור עיבורו. אבל יום הנף לאחרים לא משכחת לה]:
כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה (שלו) ל' דל ירחא לבהדי ירחא. כלומר כיון דאדר הראשון (חד) [הוי] מלא צריך אתה לחסר כנגדו ניסן דחסרון דאדר השני הוא כנגד אב שהוא מלא לפיכך צריך לחסר ניסן מפני אדר הראשון שהוא מלא והשתא הוו להו בקייטא ד' חסירין הילכך ר"ה ביום הנף [כדתרצינן לעיל שניהם חסירין ביום הנף]:
אחרים מנינא אתא לאשמועינן. כלומר לימא דלעולם הוו כסידרן וממילא ידעינן דאין בין ר"ה כו':
הא קמ"ל דלא בעינן מצוה לקדש ע"פ הראייה. להמתין עד שיבואו עדים אלא בתר חושבנא אזלינן ולעולם אין בין ר"ה וכו':
[ולאחרים הא איכא יומא דשעי דשתי ידות שעה של כל חדש עולין לח' שעות ולשלש שנים עולין אותן שעות ליום וע"ג חלקים לכל חדש עולין לתתע"ו חלקים לשנה ואותן תתע"ו טול מהן י"ב חלקים נשתיירו תתס"ד וללי שנים נעשו תתס"ד יום אחד והיינו ויומא דתלתין שנין:
הא כיצד שניהן מליאין. מרחשוון ואייר שנ"ו דכיון דאמרינן דכי הוו ו' מליאין ו' חסירין הויא שתא שנ"ד ימים ש"מ דכי הוו ח' מליאין הויא שנ"ו ימים ואם הוו ח' חסירין הויא שנ"ב אלמא סבירא ליה לשמואל דעבדין בין ח' מעוברין בין ח' חסירין (כשמואל) [כרב הונא] אבל עולא לא סבירא ליה למעבד ח' ח' מעוברין כלל:
הריני נזיר. הרי עלי נזירות של ל' יום כסתם נזירות מונה שס"ה נזירות כמנין ימות החמה לפי חשבון ד' תקופות ד' פעמים צ"א יום וז' שעות ומחצה הן שס"ה יום:
שנ"ד יום היינו כי הוו אחד מלא ואחד חסר. ואם איתא משכחת בשניהם מליאים שנ"ו]. ונראה חדש בזמנו [ביום ר"ה]. והיינו פליגא אדעולא דאמר דלא עבדינן יותר מח' חסירין:

דף י.

ואישתקד עשינו שניהם מלאים. ועדפו ב' ימים ויום העבור היה שלישי והיינו כרב הונא דאמר דח' מלאין עבדינן:
[דל מהני ט' חסירין תלת לבהדי הנהו תלת הילכך קם ליה בדוכתי' ונראה בזמנו]:
נר ישראל כך היה. כלומר אתה הוא מאיר [כנר] לישראל שידעתה לכוין הדבר:

[מתני' שתי הלחם אין נאכל פחות משנים ולא יותר על שלשה. כיצד נאפה מערב עצרת ונאכל בעצרת לשנים הוי יום ב' חל להיות אחר שבת נאכל לשלישי:
לחם הפנים נאפה מע"ש ונאכל לשבת הבאה לתשעה חל יום טוב להיות בע"ש נאכל לעשר ב' ימים של ר"ה נאכל לי"א שאין אפייתו דוחה לא את השבת ולא את י"ט:
אין קטן נימול פחות משמונה. מפורש במס' שבת פרק ר' אליעזר דמילה:
אין פחות מכ"א תקיעות במקדש ולא מוסיפין על מ"ח. מפרש במס' סוכה בהחליל]:
אין פוחתין מב' נבלים ולא מוסיפין על ששה. לא איתפרש לן מ"ט ששה. [ב' נבלים ולא פחות דהכי אמר בסיפא דפירקין וב' נבלים וצלצל]:
נבל. היינו עץ עשוי כמין נפה עגול [של עץ] ופורס עליה מיכן [ומיכן] הכרס של כבש [תמיד] כדתנן במסכת (תמיד) [קנים] מעיו לנבלים היינו הכרס בני מעיו לכינורות היינו הדקין והיה מניחו לייבשו ואח"כ מכה על הכרס ומשמיע קול גדול:
ב' חלילים לא איתפרש לן מ"ט ב':
ולא מוסיפין על י"ב. כנגד י"ב (כהנים) [לוים] העומדים על הדוכן דאמר לקמן:
חליל. פיפא:
ואיכא דאמרי נבל הרפא בלע"ז:
[לא יפחות מז'. תקיעות בכל יום ולא יותר על ט"ז. דהיינו שליש מדתנן במתניתין ר' יהודה סבר תקיעה תרועה ותקיעה חדא הלכך קאמר ז' דהיינו כ"א דמתניתין דסבר כל חד וחד לחודי וי"ו דר' יהודה היינו מ"ח דמתניתין:
ותקעתם תרועה. קרי לתרועה תקיעה וקרי לתקיעה תרועה דכתיב תרועה יתקעו ש"מ דחדא היא]:
ור' יהודה. ההוא תתקעו ולא תריעו לסימנא בעלמא הוי להקהיל משום הכי סגיא בחדא.
אבל למצוה [ועבודה חשיב] תקיעה תרועה ותקיעה חדא:
[אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום. דכיון דחדא היא אין מפסיק ביניהן כלום:
אפי' רבנן. והאי דקאמר ולא כלום לאו דוקא הוא אלא לאפוקי מדרבי יוחנן קאמר דכולי האי לא מפסיק קאמר אבל פורתא מצי מפסיק כרבנן דאמרי דתרי הוא קמ"ל דלא מפסיק כלום וכר' יהודה:
ואימא הכי נמי. דכדרבנן מצי לאוקומה:
א"כ מאי ולא כלום. האי משמע דלא מפסיק כלל. אלמא משום דחדא הוו]:
החליל מכה. מזמר בכח לפני המזבח:
באבוב. קנה:

לא היה מחלק אלא באבוב יחידי. כלומר שבסוף השיר [הזה] היה מאריך בקול האבוב יותר משאר מיני זמר ובו היה מפסיק השיר מפני שקולו ערב ומחלק ומפסיק יפה:
ועבדי כהנים היו. משאר אומות אותן מזמרין בכלי שיר:
ור' יוסי אמר. ישראל היו ומיוחסין ממשפחת בני פגריס וציפריא:
ומאמאום היו. מאותו מקום:
הואיל והיחיד גומר בהם את ההלל. בשחיטת פסח גומר בהם את ההלל[7]:
(וב' ימי שחיטת הפסח אין גומר בהן את ההלל) כדאמרינן התם במסכת פסחים לא הגיע לאהבתי מפני וכו' אלמא דגומרין בהן את ההלל:

דף י:

[חלוקין קרבנות. פרי החג]:
שבת דחלוקי' קרבנותיו. משאר ימי השבוע לימא הלל:
[ר"ח דאיקרי מועד. ליגמר ביה הלל בגמרא במסכת שבועות [דף י.] קרא עלי מועד.
תמוז דההוא שתא עבורי עברוה:
טעון שירה. הלל:
דלא הכי ולא הכי. לא חלוק בקרבן ולא מקודש לחג ולא אסור בעשיית מלאכה]:
חזרו להתירן הראשון. לומר שירה אפי' בחוצה לארץ [מקרא מגילה]:
צלצול. קורין צימבש [ציבלי] והן כעין [ב'] גלילי נחושת ומכין זה בזה:
מפטמת את הבשמים. נותנת ריח טוב בבשמים:
נשתיירו ממקדש ראשון. מן המשכן:
ממורט. צהוב הרבה:
ממורק. חלק הרבה ואף בימי עזרא היו ועליהן אמר כו':
[שניים היו. ב' מכתשות וב' צלצלים]:
הדרויליס. טבלא:
גודגנא. קלוגתא (מורגרו בלע"ז). [של אותו מין]:
ומערבב את הנעימה. של שיר:
מגריפה. כלי שבו חתין את האפר מן המזבח:

דף יא.

עשר נקבים היו בה. בקתה שחלולה היתה כולה:

[7] צ"ל אבל בשאר ימות הפסח אין גומר וכו'.

מתניתא גוזמא. המשנה החיצונה מוטעת לעולם:
עיקר שירה בפה. (מה) [השיר] שהיו הלוים אומרים בפיהם הוא עיקר שירה:
[ותסברא ר' יוסי. דאמר דישראלים היו מאי קסבר כו']:
מעלין מדוכן בין ליוחסין בין למעשרות ומאי דחזי להו דקיימי בין לוים לא דייק אי בכלי מזמרין או בפה ומעלין ליוחסין ומחלקין להן מעשר:
מעלין מדוכן ליוחסין. משום הכי בעינן משיאין לכהונה:
אבל לא למעשרות משום הכי לא בעינן לוים:
[לעבוד את עבודת בני ישראל באהל מועד:
ולכפר]. מה כפרה. דכהנים (מעכבת דהיינו מתן דמים אף עבודת הלוים דהיינו השירה מעכבת) [מתן דמים מעכבת אף שירה דלוים מעכבת. דהיינו עבודה דלוים]:
ורבנן. להכי איתקש עבודה דלוים לכפרה דכהנים דמה כפרה ביום דכתיב ביום צוותו:
[שירות] שבשם. שמזכיר בה את השם:
זה שירה. אזכרות שבמזמורים [היינו שירה שיש במזמורות אזכרות]:
ואימא נשיאות כפים. דכהנים שיש בה הזכרות השם דפשטיה דהאי קרא בכהנים כתיב דגמרינן מיניה בזמן שי"ט סמוך לשבת בין מלפניה בין מאחריה היו כל המשמרות שוין בחילוק לחם הפנים שנאמר וכי יבא הלוי מאחד שעריך מאי שעריך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד. וכתיב חלק כחלק יאכלו:
הוי אומר זו שירה דכתיב עבדי ירונו מטוב לב:
טוב לבב לא איקרי. לא תורה ולא ביכורים:
אתיא טוב טוב. כתיב בשירה ובטוב לבב. ובביכורים בכל הטוב:
מנין שאין אומרים. לוים שירה אלא על היין בשעת ניסוך היין [שנאמר ותאמר להם הגפן וגו']:
משכחת לה. אפי' לר' יונתן [דאמר] דאומר שירה על הביכורים:
כדתני רב יוסף [שהן יין]:
(מנין שאם) הביא ענבים בכורים לירושלים ודרכן קודם ביאתו לעזרה מנין שטעון הבאה אותו יין ת"ל תביא לרבות:
ישור במשא. הוי לשון שררה:
ישיר [בילווטי. שם חכם:
איזוהי עבודה שצריכה עבודה]. הוי אומר זה שיר. שהלוים אומרים בפה ואחרים עובדים להם בכלי שיר ומסייעין להם:
ואיכא דאמרי שצריכה עבודה דאין אומרים שירה אלא בשעת עבודה:

דף יא:

על עסקי קול. בשעה שהיה משה משורר שהוא לוי האלהים יעננו לו בקול:
אף הם בעבודת מזבח. שירה בשעת קרבן:
אתם בשלהם. כלומר אם שינו עבודתן לוי לכהן הרי הן במיתה:
הם בשלהם. כלומר ששינו עבודת' כגון שוער ששרר או משורר ששיער אינן אלא באזהרה בלאו:
הא כתיב חדא זימנא ואת אהרן ואת בניו תפקוד ושמרו את כהונתם והזר הקרב יומת משוער היינו שומר השערים כדכת' וחוסה על השערים:
ר' יהושע בר' חנינא ויוחנן בן גודגדא לויים היו:
דמר סבר. יוחנן בן גודגדא דבמיתה הוו וגזרו רבנן דלא מסייע אטו שלא יהא שוער [לבדו] דבמיתה:
ומר סבר ר' יהושע בן חנניה אינו אלא באזהרה הואיל ולית ביה עון מיתה וקא בעי לסיועיה דלא עביד ממש [לא גזרו רבנן]:
לא דכולי עלמא כו':
עולת נדבת ציבור. שנעשה להן נס ונתנדבו להביא עולה (דעולת נדב' יחיד דתדיר' ודאי: אינה נ"ל) עולת נדבת יחיד דתדירא ודאי טעונה שירה [אינה טעונה נ"ל]:
או דלמא הא דקאמר ותקעתם [בחצוצרות] על עולותיכם דהיינו [שיר]:
עולותיכם דכולהו ישראל קאמר[8] עולת נדבה בכל (ישראל) [יחיד] או עולת תמיד דהויא דכולהו ישראל:
ויאמר חזקיהו [להעלות העולה וגו']. אע"ג דהאי קרא בפר עבודת כוכבים דב"ד (כו') [כתיב] הא איכא [נמי] מהתם שבעה כבשים דלאו הוו דע"ז אילימא דעולת חובה. דתמיד:
למה לי אימלוכי בחזקיהו (דאמר להו) [דקאמר] ויאמר חזקיה (אי לא) [והרי] ידעי דבעיא שיר:
ביום ט"ז [לחדש הראשון] אלמא לאו ר"ח הוא:
כבש הבא עם העומר (זמנו בט"ז בניסן). [הוא דקרב בט"ז בניסן אי איקבע ר"ח בזמנו דיקרב עומר בט"ז] ולמה להו למיבעי וליחזו היכי עבוד פסח בי"ד והיכי אכול מצה דודאי לא הוו עבדי אי לאו דידעי דאיקבע בזמניה:

[8] נראה דצ"ל עולותיכם דכולהו ישראל קאמר והיינו עולת תמיד דהויא דכולהו ישראל אבל עולת נדבה הוי בכלל עולת יחיד ואינו טעון שירה.

אלא. לעולם ידעי דאיקבע בזמניה וכבש הבא עם העומר הוה ודקא אמרת למה להו אימלוכי:

מידי דהוי אשליח דציבורא. [דמימלך] דנוטל רשות קודם [שיעמוד] להתפלל מפני כבוד הציבור אף הני נמי משום כבודו של מלך נטלו רשות ממנו ויש תימה בדבר היכי מצי אמר דאקרוב עומר בי"ו ניסן והרי עיבר חזקיהו ניסן בניסן כדמפורש [בדברי הימים]: אותו יום ט' באב היה. דהיינו יום חיב באותו יום שבכו העדה דכתיב ותשא כל העדה וגו':

וכן בשניה. כשחרב הבית בשניה מוצאי שבת ומוצאי שביעית היתה:

בטל התמיד. שלא היה להם [שוב] בהמה להקריב:

[דאית רמיא להו. שמצאו בהמה והקריבוה עולת נדבה:

ותסברא. דשירה דוקא הואי. הא שירה דיומיה דנאמר ביו' ראשון דהיינו מוצאי שבת לה' הארץ ומלואה הוא. וישב עליהם את אונם שירה דארבע בשבא הוא דכת' בסוף מזמור אל נקמות דנאמר ברביעי אלא לאו משום שיר ממש אמרו ליה:

אלא איליא בעלמא. קינה נזדמנה בפיהם:

והא עומדין על דוכנן קתני דמשמע שהלכו שם לשום כך לומר שירה ובשביל עולת נדבה (לא הוי כולם עולין לשם) [לא הויא כולם עולין לשם עולה]:

אלא סבירא ליה כריש לקיש דאומר שירה שלא על הקרבן. אע"ג דאין מחוייבין כשאין תמידין:

(בעולה נמי נדבת) [בעולת יחיד] נמי נימא אע"ג דאין מחוייבין:

נפיק מינה חורבא. דאמרי ש"מ עולת נדבה לא מצי קרבה בלא שיר [וזמנין דליכא לוים כמו שעלה עזרא וסברי דלא מצי קרבה בלא שיר] ולא מייתו לה ואיהי לא בעיא שיר:

ואיכא דאמרי נפיק מינה חורבה דאמרי מה עולת נדבה איבעי אמר איבעי לא אמר [אף האי עולת חובה איבעי אמר ואיבעי לא אמר. למ"ה]:

ת"ש ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם מה עולה [דקדשי קדשים בעיא שיר חצוצרות אף שלמים קדשי קדשים היינו ב' כבשי עצרת דהוו שלמים ואין נאכלין אלא לכהן דומיא דחטאת ואשם דקדשים קדשי הן דכתיב קודש יהיו לה' לכהן] שקבוע להן זמן. בעצרת:

אף עולה שקבוע לה זמן. היינו כל עולות חובות וקא ממעט מהכא עולה נדבה:

דף יב.

נסכין הבאין בפני עצמן כדאמרינן במס' מנחות (דף מד) האומר הרי עלי יין לא יפחות מג' לוגין:

[או דלמא] על אכילה ושתיה דמזבח על זבח הקרב עם נסכיו:

[והתני רב מרי על עולותיכם וגו' אלא לאו דנסכין [הבאין] בפני עצמן[9] דבטל תמיד]:

אי הכי כיון דאי בעי מצי למימר שירה שלא על הקרבן לימא נמי אנסכים:

נפיק מינה חורבא. דסברי דדינא דנסכין לא מצו קריבי אלא ע"י שיר [ואי ליכא לויים לא הוו מקרבי להו ואינהו לא בעו שיר:

בעשרים וחמש שנה לגלותינו. לגלות יכניה ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר לגלות צדקיה:

שראש השנה שלה בעשור דלא אשכח שיום ר"ה דהוי בעשור אלא יובל ביוה"כ אלמא בשנת י"ד יובל הוא:

ואי ס"ד בחד בשבוע חרב מחד בשבוע עד לחד בשבוע תליתאי הרי ט"ו הוו ולא איקלע יובל עד שנת ט"ו אלא ש"מ מדאמר קרא בי"ד שנה ותו לא וההיא הוה יובל לא משכחת לה דחרב הבית אלא בשנה שניה לשבוע ואישתכח דאתא יובל בי"ד שנה:

אמר רבינא לעולם בחד בשבא חרב ודקא קשיא לך לא איקלע יובל עד ט"ו תריץ הכי י"ד שנה אחר שנה שהוכתה דהוו להו ט"ו בהדי ההוא שנה שהוכתה]:

אי הכי כיון דחשבת י"ד בר מההיא שתא דחרוב:

עשרין ושית הוויין והא כתיב בכ"ה שנה:

דאמר מר גלו בז' גלו בח' לאחר ז' שנים שגלה יהויקים גלה (דגלה) יחזקאל [עם] יכניה [גלו בי"ח לאחר גלות יהויקים גלו עם צדקיהו וחרב הבית]:

משב. כשגלה יכניה ועד י"ח כשחרב הבית י"א שנה וט"ו כדאוקמת אחר שנה שהוכתה העיר דהיינו כ"ו וקרא אמר בכ"ה לגלותנו אלא ודאי י"ד הוו ותו לא דהוה להו כ"ה שנים. אמר לך רבינא ולדידך דתריצת הכי בי"ד מי ניחא דליהוו כ"ה שנים ותו לא מיכדי גלו [נמי] בי"ט ובעל כורחיך הוי כ"ו אלא מאי אית לך למימר דליהוו כ"ה ותו לא לבר משתא דגלו בה דלא חשיב [דבצר] ההיא שנת י"ט דגלו אלא י"ח ולא הוו אלא י"א וי"ד דהוו כ"ה:

לדידי נמי. קא חשיב י"ד לבר מההיא שתא דגלו בה דמטפי לה כדאמרן:

[9] נראה דחסר כאן וצ"ל דליכא למימר דאמרו שירה על נסכי התמיד דהא כבר בטל התמיד.

מ"מ גלו בי"ט לרבינא קשיא דאי חשיב משב ועד י"ט י"ב ולבתר הכי י"ד הויין כ"ו דרבינא מטפי:
אמר לך רבינא מי סברת ג' גליות הואי האי דקאמר משב ועד י"ח ומשב ועד י"ט לא הוו אלא שתי גליות דהאי דקאמר גלו בז' גלו בח' היינו חדא שתא וכן נמי גלו בי"ח גלו בי"ט חדא שתא והאי דקאמר [ליה מי סברת] ג' גליות ולא אמר ד' גליות משום דאיהו לא קא איירי בח' אלא משב ועד י"ח ומשב ועד י"ט קאמר הלכך קאמר ליה מי סברת ג' גליות גלו:
גלות [יהויכין] בשבע לכיבוש יהויקים שהיא שמינית [למלכות] נבוכדנצר וגלו בגלות צדקיהו בי"ח לכיבוש יהויקים שהיא י"ט לנבוכדנצר ולא הוו אלא ב' גליות ובין גלות (יהויקים) [יהויכין] לגלות צדקיה לא הוו אלא י"א שנה:

דף יב:

[וכן בשניה בחורבן בית שני גלו במוצאי שביעית ובמוצאי שבת:
עולה לכאן ולכאן. ליובל ולמנותה שנה ראשונה של שבוע הבא:
אי כרבי יהודה. מוקמת לה בראשונה לא משכחת לה לטעמא דחרב במוצאי שביעית:
דתניא י"ז יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד שיצאו דכתיב ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' צא מהם מ' שנה שהיו במדבר נשארו ת"מ ועמד הבית ת"י הרי י"ז יובלות נמצא בית חרב בתחלת יובל י"ח ואי אתה מוצא לחשבון זה שבי"ד שנה אחר שהוכתה העיר שהיה יובל כמו שאמר בר"ה בעשור וגו' אלא צא מהם ז' שכיבשו וז' שחילקו כדמפרש לקמן דלא מנו ליובלות אלא לאחר י"ד שנכנסו לארץ ואתה מוצא י"ד אחר שהוכתה העיר דהוה יובל:
ואי ר' יהודה. דאמר שנת נ' עולה לכאן ולכאן אייתי שבסרי משבסרי יובל ועייל י"ד מנייהו כנגד י"ד שכיבשו ושחילקו פשו להו תלתא שני אישתכח דבתלת בשבוע חרב ואי אתה מוצא נמי דלאחר י"ד לחורבנו היה יובל]:
הנך תלת שני. אפיק להו כנגד הנך תלת שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיה ואהדרינהו (כדמתרגמינן) [כדגרסינן] בפירקין בתרא מלמד שירמיה החזירם דלא קא חשיב להו משום דלא הוו ישראל על אדמתם ולא מנו ליובלות עד שחזרו דכתיב וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה ואמר לן ר' דהאי דאגלינהו תלת שני לא אשכחן ליה בפירוש במקרא אלא סמכו על המקרא דכתיב [ויהי בשנה הרביעית למלך חזקיהו היא השנה השביעית להושע בן אלה מלך ישראל] עלה שלמנאסר מלך

אשור על שומרון ויצר עליה וילכדה מקצה שלש שנים [בשנת שש לחזקיה] אישתכח דכי מפיק להני תלת שני דבמוצאי שביעית [חרב אבל אי אתה מוצא לאחר י"ד שנה יובל לטעמא דרבי יהודה:

אי בעי תימא לעולם לרבנן. מצית מוקמת לה וכן בשניה ודקא קשיא לך פש להו שית לאו אמוצאי שביעית אמרי וכן אלא אשארא בתשעה באב ובמוצאי שבת:

ארבע משמרות עלו מן הגולה. עם עזרא ותו לא]:

דף יג.

יהויריב ראש (משמרה) [משמע דהוא הוה ראש לכל המשמרות] כדכתיב בדברי הימים:

[לעולם רבנן ולעולם במוצאי שביעית והא דקשיא דהוה ליה בשיתא בשבוע הא לא קשיא דהנך חמש שני קמייתא דבנו בית שני עד דסליק עזרא וקידש שמיטין ויובלות לא קא חשיב דכתיב באדין בטילת עד תרתין שנין לדריוש דכתיב ושיציא ביתא דנא עד יום תלת לירח אדר דהיא שנת שית למלכות דריוש:

ואותו זמן לשנה הבאה עלה עזרא מבבל אלמא שית שנין הוה דלא סליק עזרא וכתיב ויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנת שביעית למלך מלמד שמשביעית ואילך התחיל לקדש:

כי עברו ישראל הירדן לסוף מ' שנה שהיו במדבר הוה כלב בן ע"ח שנים:

מדלא משכחת לה י"ד שנה. (מונה) אחרי שהוכתה העיר יובל אלא א"כ חשבת נמי ז' שחילקו]:

המבוקרים. ממום:

כדי לשבת ולשני ימים טובים:

טובא הוי לצורך שבת ולשני ימים טובים של ר"ה צריכין טלאין הרבה לצורך תמידין ומוספין ואינו די בששה:

דף יג:

בעלמא קאי אימות החול ואתמידין לחודייהו קאמר והאי דקאמר כדי לשבת ולב' יו"ט לסימנא בעלמא שצריכין להיות ששה תמידין [מבוקרין בכל יום בלישכה מ"ט כדי שישחטו בכל יום של שבוע ב' תמידין] שיהיו מבוקרין ד' ימים קודם שחיטה הא כיצד היו לה ביום ראשון ששה מבוקרין שחט ב' מהן ביום ראשון והביא ב' תחתיהן נשתיירו ד' מבוקרין וב' שאין מבוקרין הרי ו' וביום ב' ישחט ב' מן המבוקרין ויביא ב' אחרים תחתיהן [וביום ג' ישחט ב' מבוקרים ויביא ב' אחרים תחתיהן] אותן שהביא ביום ראשון

תחת אותן ששחט יהו ראויין להקריב ביום רביעי שהרי הן מבוקרין ד' ימים ומקצת יום ד' הוי ככולו ואותן שהביא ביום ב' ראויין ליום ה' ושל יום ג' ליום ו' ושל יום ד' לשבת [ושל יום ה' ליום א'] וכך חוזר חלילה והוי בכל יום ב' מבוקרין הלכך אין פוחתים בלשכה מששה טלאים המבוקרים:

במצלתים היינו צלצל:

[כיון דחדא עיבידתא עבדי וחד גברא שמכה זה בזה קרו להו חד צלצל]:

שנאמר הוא ואחיו ובניו שנים עשר שחילקו הלויים לכ"ד משמרות כנגד כ"ד משמרות כהונה והגיע לכל משמר י"ב כדכתיב בדברי הימים בכל אחד הוא ואחיו ובניו שנים עשר וכשתצרף כולם יבא לכל משמר שנים עשר:

אין הקטן. בן לוי:

נכנס לעזרה לעבודה. לשיר:

אלא בשעה שהלוים. הגדולים עומדין [בשיר] שהיו קטני הלוים נכנסין לסייע את הלוים בשיר:

ולא היו אומרים אותן תינוקות השירה:

לא בנבל ולא בכנור אלא בפה כדי ליתן תבל בנעימה כלומר לפי שקול הילדים הוא דק היה קולן מנעים את השירה כמו תבלין המנעימין את המאכל:

שנאמר בניו. ובני יהודה היו קטנים מלמד שכולן מנצחין בשיר גדולים וקטנים:

עלי עשור ועלי נבל. כלומר היה [עשור] בנימין:

ואומר הודו לה' בכנור בנבל עשור ולא כתיב ובנבל אלמא [קסבר] דחד הוא:

איידי דנפישי נימין דידיה. בכנור לעולם הבא:

ונפיש קליה כי נבל באותו נבל שמכוסה בעור הכרס קרי ליה נבל:

[אין עולין למנין אותו תינוק אין עולה למנין י"ב לוים:

ולא עומדין בדוכן באותו מקום גבוה שהלוים עומדין שם:

וסועדי הלוים. מסייעי הלוים בשיר:

הני. הקטנים מקטטין קולן שקולן דק והני הגדולים לא מקטטי קולן שקולן עבה משום הכי קרי להו צעירי הלוים]:

הדרן עלך אין נערכין

יש בערכין [להקל ולהחמיר. שאם העריך את הנאה שבישראל אינו נותן אלא נ' סלע: ולהחמיר. שאם העריך את הכעור שבישראל נותן נמי נ' סלע:

אחד המקדיש שדהו] שבחולת המחוז היינו שדה שסמוכה למחוז העיר שדורכין אותה בני אדם ועוד כיון שסמוכה לעיר ועומדת בקמותיה רואין אותה (הכל) [בני אדם] ונותנין בה עין הרע ואינה עושה פירות כל כך:

בישראל אין. כלומר את הנאה שבישראל קתני ולא תנא את הנאה שבעובד כוכבים (אפילו עובד כוכבים) לימא מתני' כו':

דף יד.

פרדסות סביסטי. שבאותו מקום שהן מעולות הרבה כשהוא פודה נותן בין בזו ובין בזו נ' שקל:

[אסור לאדם לומר כמה נאה עובד כוכבים זה. משום שנאמר לא תחנם לא תתן להם חן]:

דלאו בני אחווזה נינהו[10] דעובד כוכבים לא קני (גופא) [שדה] ועוד שאין לו שאר אב ואין[11] יורש את אביו:

מתני' בחולת המחוז היינו שדה שסמוכה למחוז העיר שדורכין אותה בני אדם ועוד כיון שסמוכה לעיר ועומדת בקמתה רואין אותה בני אדם ונותנין בה עין רעה ואינו עושה פירות כ"כ:

גמ' מקדיש בעין יפה מקדיש. והקדיש את האלנות לדמיהן [לבד וחוזר ופודה קרקע כו']:

פרדיסות משמע דאית בה אילנות וקתני נותן [בבית] זרע חומר שעורים נ' שקל אלמא אינו צריך לפדות את האילנות בפני עצמן:

[ראויה לפרדיסאות קאמינא. ולא דאית ביה אילנות:

ת"ל] שדה מכל מקום. כלומר שיפדה את השדה ואין צריך לפדות את האילנות:

[הכא נמי פודה וחוזר ופודה. כלומר שלאחר שפדה השדה פודה את האילנות]:

ממטע עשרה לבית סאה. כלומר שישנן נטועין [בשוה] בתוך בית סאה הרי זה הקדיש את הקרקע אגב האילנות אע"ג שלא הזכיר את הקרקע דבטילה היא (אגב) לגבי האילנות [ואת האילנות שביניהם אילנות קטנים שעלו בין אותן אילנות]. פחות מיכן או יתר מכן שנטועין אותן י' אילנות בפחות מבית סאה או מפוזרין ביותר מבית סאה דבטלו מתורת אילנות:

או שהקדישן בזה אחר זה. לאילנות הרי זה לא הקדיש (אלא) את הקרקע:

אלא (א"כ) [אפי'] הקדיש בפירוש הקרקע וכשהוא פודה וכו'. וקא פריך מרישא דברייתא:

[10] אולי צ"ל בא"י דעובד כוכבים וכו':

[11] עי' קידושין יז: דעובד כוכבים יורש את אביו ד"ת וכ"ה כאן בתוס' ד"ה בעובד כוכבים וצ"ע:

ר' שמעון אומר לא הקדיש אלא את החרוב כו' דדבר חשוב הן דקא ינקי משדה הקדש.
אבל לא שאר האילנות דמקדיש בעין רעה מקדיש:
הקדיש את האילנות ואח"כ הקדיש הקרקע. אע"פ שנטועין עשרה בבית סאה ובזה אחר זה הקדיש (שדה ואת האילנות כשהוא פודה כו' בשויהן) [פודה את האילנות בשוויהן וחוזר כו':
ניזיל] בתר פדיון. הואיל ובשעת פדיון ישנה לקרקע מקודשת עם האילנות ונפרקו אגב ארעייהו:
מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה. דבשעת הקדש היתה שדה מקנה:
ואח"כ מת אביו. והיה ראוי לירש אותה שדה אם לא קנאה:
מנין שתהא לפניו. עכשיו בשעת פדיון:
כשדה אחוזה. ויפדה בית זרע חומר שעורים בנ' שקל כסף:
ת"ל ואם את שדה מקנתו וגו' אלמא אזיל רבי שמעון בתר פדיון אע"ג דלא הויא שדה אחוזה בשעה שהקדישה אלא בשעת פדיון אזלינן בתר השתא:
ומת אביו ואחר כך הקדישה. דבין בשעת הקדש ובין בשעת פדיון הוי שדה אחוזה:

דף יד:

[מ"ט. אי קא סברת דמשום קרא דקא דרשי שדה שאינה ראויה ההוא] קרא לכדר' מאיר הוא דאתא דלדידיה מיסתבר טפי. [אלא לאו דאזיל בתר פדיון]:
אמר רב נחמן בר יצחק לעולם רבי יהודה ורבי שמעון בעלמא לא אזלי בתר פדיון והכא גבי לוקח שדה מאביו מ"ט אזלי בתר פדיון קרא אשכחו ודרוש מקרא יתירא דא"כ דלא אזלינן בתר פדיון ליכתוב אם [את] שדה מקנתו אשר לא אחוזתו אי נמי [אשר לא] שדה אחוזתו מאי משדה ש"מ שאינה ראויה להיות כו':
טרשים. שדה מליאה סלעים שאינה ראויה לזרע:
שדה כל דהו בין ראוי לזרע בין אין ראוי לזרע:
נגאלין פחות מב' שנים. דאמרי' לקמן המוכר [שדהו] בשעת היובל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים שנאמר במספר שני תבואות ימכר לך:
ושב לאחוזתו. ואחוזתו היא כמות שהיא:
אין יוצאין לכהנים ביובל. כשדה אחוזה אלא לעולם בעלים רשאין לפדותה:
ליפרקו אגב ארעייהו. האילנות (שמכר)[12] [שהקדיש] [זרע חומר שעורים בנ' שקל וליהדרו לבעל ביובל אגב ארעייהו היכא דמכר]:

[12] נראה דצ"ל האילנות שהקדיש לפרקו לפי חשבון זרע חומר שעורים וכו'.

משיפולא ועד תהומא. שיפוליה שוליו מסביבות שרשיו ולמטה עד התהום:
[כי אמרי נהרדעי] בבא מחמת טענה. כשטוען שלקח הקרקע מקום מושב האילן (עצמו) [עמו] וכבר יש לו שני חזקה:
[מכסת מה ת"ל. דכתיב גבי מקנה דכתיב וחשב לו הכהן את מכסת הערכך] ת"ל מכסת ואין מכסת אלא דמים דמי שוויו כדאמרן לקמן:
[נאמר כאן וחשב ונאמר להלן. בשדה אחוזה וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים וכו' מה להלן דבר קצוב זרע חומר שעורים בנ' שקל אף כאן נמי:
לרבנן דאמרי בשדה מקנה נותן את שוויו אית להו גזרה שוה וחשב וחשב ומפקי ליה לג"ש לחומש דמה שדה אחוזה מוסיף חומש אף שדה מקנה מוסיף חומש:
או דלמא לית להו ג"ש ולית להו חומש. בשדה מקנה]:
הוו להו טובא. כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין:
[13] [אין מכסת אלא דמים. כלומר דנותן את שוויו]:
והרמות מכס לה'. שהיה נותן בישרות נפש אחד מחמש המאות ולא היה מפסיד:
מה ערכין. ערכי אדם [אין מוסיף חומש:
המית בן חורין] נותן את שוויו. של בעל השור והיינו כופר (ואת) [ואם תימצא] לומר שוויו של מומת היינו דמים כדאמרינן בבבא קמא:
חבל בזה ובזה. שאם חבל שור המועד בין בעבד בין בבן חורין משלם נזק שלם:
מועד אין תם לא. כלומר מועד משלם נזק שלם אם חבל באדם אבל תם לא משלם אלא חצי נזק:
[משלם] במותר. מי שחבל יותר באחד:
דבמועד הוא דמשכחת לה. דמשלמי הבעלים כופר:
בתם לא משכחת לה. דכתיב ובעל השור נקי:
[הכל לפי] המבייש והמתבייש. שאם בייש את אדם חשוב אינו משלם כמו שאם בייש הדיוט אי נמי בייש חשוב משלם יותר משאם בייש הדיוטות:
[ואימא אמאי נ' סלע לכולהו מילי לקנס ולבושת ולפגם:
א"כ יאמרו בעל וכו' מה בין זו לזו. אלא ש"מ שמוסיף לבת חשובים בושתה]:
אי הכי גבי עבד נמי יאמרו כו'. וקי"ל דבין לזה ובין לזה שלשים ותו לא:

[13] כ"ה גי' רבינו כאן בברייתא וכמו שהגיה בשט"מ באות כ'.

דף טו.

נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה שהאומר בפיו שפלונית פגומה חמור מן הפוגמה בעצמו שזה נותן נ' שקל וזה ק':
אילו באו עליה ב' אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה. שהראשון שלא בעל כדרכה אינו נותן כלום[14] שלא בעלה ואם זה האחרון [שבעלה] נותן נ' כאילו בעל אשה שלימה שלא בא עליה אדם מעולם יאמרו בעל פגומה כו' אלא ודאי פגומה נותן נ' ותו לא שכבר מבויישת היא ובעל שלימה נותן נ' ובושת:
וכן מצינו. [באבותינו וכו'] כדכתיב וינסו אותי זה עשר פעמים וכתיב בתריה אם יראו את הארץ וגו' שעל כל אותן עשר פעמים [שנסו] שלא בטחו בהקב"ה לא נגזרה עליהן גזרה שיפלו במדבר עד שאמרו לשון הרע על הארץ:
על שם רע שהוציא. וענשו אותו מאה כסף:
במלאות ספקו. כשימלא עונות כמו שמספקות המדה להכיל יצר לו. פורע ממנו:
על עצים [ועל] אבנים. כדכתיב ערים גדולות ובצורות בשמים וארץ אוכלת יושביה היא:
אלא ממנו. כלפי מעלה והיינו בעל הבית שבראם:
כך מצרים עולין מצד אחר. אע"פ שהבטיחם הקב"ה לא תוסיפו לראותם:
פלוט אותם ליבשה. כשהן מתים:
[שנים במים] במרה וברפידים. וקשיא לי מ"ט לא קא חשיב מים במדבר צין:

דף טו:

במדבר פארן כדאיתיה בשעת ביאת מרגלים:
[מה יתן לך וכו' כלומר מה יכולת לך להנאתך ולא עשיתי מפני מה את רמיה]:
אחת של עצם ואחת של בשר. שיניים ושפתים:
אם ישוך הנחש בלא לחש. היינו שנושך הנחש במקום שאין שם חבר שילחשו. ואית דמפרשי אם ישוך הנחש בלא לחש כלומר אי אפשר לו לישוך אלא א"כ לחשו לו מן השמים שצוו לו:
אין יתרון לבעל הלשון. דמה הנאה לבעל הלשון הרע שאומר לשון הרע הרי מצא לו חבר:
וידו אבן בי. היא אבן שהניחו על פי הבור כשהשליכו לדניאל לתוכו:
נדונו. ביחד:
וסלף [בה]. מי שסילף לשונו בה:

[14] עי' תוס' כאן בד"ה אילו.

שבר רוח. ישפיל דעתו:
מגדיל עונות כנגד ג' עבירות. דבהני לא כתיב אלא גדולה והכא [כתיב] גדולות:
ואימא תרתי. [כנגד ב' עבירות] דגדולות לא משמע אלא תרי [הי מנייהו מפקת בכולהו כתיב גדולה]:
לשון תליתאי. שהאומר שמעו מאחד ואמרו לאחד דהוו ג' בני אדם:
[שתו בשמים פיהם. דעד סוף העולם יכול להרוג בלשון הרע]:
בסמוך ליה. למקום שמגיע אגריפו:
[דבעי חיי בלישניה שעוסק בתורה:
דאמר איכא נורא בי פלניא. כששואלין ב"א איכן נקח אש והוא אומר יש בביתו של פלוני שמתקנין שם כל היום מאכל:
מעולם לא אמרתי דבר שחזרתי לאחורי. כלומר כשהייתי אומר דבר על שום אדם לא צרכתי לחזור לאחורי ולראות שלא יהא שם בעל הדבר שאפי' אם יהיה שם לא היה חושש שאינו משקר ואין אומרו בלשון הרע:

דף טז.

כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא. שהאחד הראשון אומרה בפני ג' אם חזר וסיפרה אחד מהם אין בו משום לשון הרע שלדעת כן אומרו בפני ג' שאינו חושש אם יתפרסם הדבר דחברך וכו']:
ושמעי אנסי. שילטונין:
ואנסי ליה. שאומרים ודאי עשיר הוא הואיל והוא מוציא כ"כ:
שמתוך טובתו בא לידי רעתו. שמדקדקין אחריו ואומרים לו אותו שאתה משבח [כ"כ] הלא שמענו שעשה כך וכך:
איכא דאמרי. לאו מימרא איתמר אלא כי ההיא גוונא [הוא.[15] להשבע]:
מי שמיוחד ביתו לו. שרוצה להנות יחידי מכל טוב שיש לו בביתו ואינו רוצה שיהנו אחרים עמו:
[ויטבלו את הכתנת בדם. סימן יבא כתנת ויכפר על מעשה דם:
יבא דבר שבגובה. מצנפת שהי' על הראש]:
אהיכא דאיתיה. שכנגד לבו היה חוגרו דכתיב ולא יחגרו ביזע במקום שמזיעין כגון תחת שחיו אלא כנגד לבו שאינו מזיע שם:
אין אפוד [ותרפים]. כלומר אין אפוד שמכפר על עון תרפים:

[15] נראה דצריך לציין הואל קח ככרים ופי' ע"ז דהואל היינו שבועה.

דבר שבקול. דכתיב ונשמע קולו בבואו אלמא אית ליה כפרה לאומר לשה"ר ע"י מעיל ולא לקי בצרעת:
יבא דבר שבחשאי. קטורת שהיה עושה לפנים בהיכל (כל) שאין אדם רשאי ליכנס לשם לראותו [ויכפר על] מעשה חשאי לשה"ר שאומרים אותו [בחשאי] ובחדרי חדרים:
קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים. דהתם אמרת כתונת מכפר והכא אמרת עגלה ערופה מכפרת:
[דידיע מאן קטליה. כתונת מכפר:
במזיד ולא אתרו ביה. דלא הוה בר קטלא כתונת מכפר:
הא בצנעא הא בפרהסיא. לשה"ר הנאמר בצנעא קטרת מכפרת דומיא דחשאי[16] אי] דלא אהני מעשיו ממש אלא דעבד שום מילתא כגון שהלבין פני חבירו דאמרינן [מעלין עליו] כאילו הרגו או דבר ערוה כדאמרינן בבני עלי העלה הכתוב עליהן כאילו [בעלו] על כיוצא בהן מעיל מכפר:
[והא (הכא) בפרהסיא. מעיל מכפר דומיא דנשמע קולו:

דף טז:

הוא הבדיל בין איש לאשתו. שגרם להם להתקוטט על ידי לשון הרע שאמר ביניהם:
מעשה פטיט. פיטפט והשמיע קולו בלשון הרע:
לפיכך יביא קרבן פטיט. ציפורין שמשמיעין קול בכל שעה]:
יכול. דהיינו (הוא) לא תשנא שלא יכנו כו':
[יכול אפילו פניו משתנים. של מתוכח כגון שמוכיחו בפני רבים]:
לא תשא עליו חטא. שלא תביישנו:
[אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח. כלומר שאפילו הטובים מקלקלין מעשיהן ואינן יכולין להוכיח אחרים שאם יאמר לחברו טול קיסם מבין (עיניך) [שיניך] יכול להשיבו טול קורה מבין (שיניך) [עיניך]:
שיודע להוכיח כגון שלא יהו פניו של מתוכח משתנים]:
שמקבל תוכחה. שאם מוכיחין בדור הזה לאדם מיד שונאו:
[דאמר מר ענוה גדולה מכולם. דתניא במס' (כתובות) [ע"ז] (דף כ) רבי (נחום) אומר זריזות מביאה לידי נקיות כו' עד ענוה גדולה מכולם דכתיב רוח ה' עלי וגו':
בתר דנפק. חייא בר רב:

[16] נראה דצ"ל הא דלא אהני מעשיו וכו' ופי' רבינו דקאי התירוץ גם אש"ר וכן כתבו התוספות כאן בשם ועוד יש מפרשים.

א"ל. רב הונא לשמואל הכי הוה עביד לי]:
חס לי דליכסף זרעיה דרב על ידאי. וזו היא ענוה שלא לשמה שמוטב היה שאמרה בפניו כדי שיוכיחנו והיא היתה תוכחה לשמה ממה שלא אמרה בפניו ואמר לאחריו:
[עד היכן תוכחה. עד היכן חייב שלא ימנע מלהוכיח את חברו]:
עד הכאה. עד שיכנו המתוכח לומר איני חפץ בתוכחתך:
עד קללה. [או] עד שיקללנו המתוכח:
[או] עד נזיפה. עד שיגער בו המתוכח:
ויחר אף שאול. שאול היה המתוכח ויונתן המוכיח:
ויחר אף שאול היינו נזיפה שנזף בו:
מסר נפשיה טפי. שהיה פטור מלהוכיחו משעה שנזף בו:
עד היכן לא ישנה אדם מאכסניא שלו. כלומר עד כמה צריך האכסנאי לסבול מבעה"ב שלו ולא יצא מביתו:
עד הכאה. [עד] שיכנו בעל הבית לומר צא מביתי:
עד שיפשיל כליו לאחוריו. שיניח לו כליו על מקלו ויתנם על צוארו להוציאו מביתו:
בהכאה דידיה. אם יכה את האכסנאי עצמו כולי עלמא לא פליגי דודאי יש לו לצאת:
הכאה דדביתהו. של אכסנאי:
אתי לאיטרודי. להתקוטט עם בעל הבית מפני מה הכה את אשתו:
וכ"כ למה. כלומר למה יש לו לסבול כ"כ קודם שיצא:
[דאמר מר אכסנאי] פוגם ונפגם. [אם ישנה אכסניא שלו] יאמרו מכוער הוא בעה"ב שלא היה יכול לסובלו וגם את האכסנאי [יפגמו ויאמרו] מכוער היה שלא סבל את בעה"ב:
עד המקום אשר היה שם אהלו. מכאן שחזר לאכסנאי שהיה בה בתחלה:
וילך למסעיו. לאותן מסעות שהלך תחלה:
[אכסניא] דאקראי. שאין אדם רגיל שם אלא לפי שעה נזדמנה לו אם צריך לקבוע שם למאן דאמר למסעיו [למסעות] תדירות אבל דאקראי לא:
(וישלח המלך. במלכים כתיב. וכתיב בדברי הימים בן אשה וגו' דאבוה דאימיה היה מדן אלמא שהחזיק):
[ואביו היה ממטה נפתלי ואימיה דאבוה מדן דכתיב בדברי הימים בן אשה מבנות דן הוא והחזיק] באומנות אבותיו מאביו ומאמו:
עד היכן (יז) תכלית יסורין. כלומר עד כמה צער קטן יחשב יסורין שאם יארע לו בתוך ארבעים יום שיהא לו כפרה ולא קבל בכאן עולמו:
ואינו מתקבל עליו. שאינו למדת גופו או קטן או גדול הרי אלו (יסוריו) [יסורין]:

נהפך לו חלוקו. בשעה שהיה מבקש ללובשו:
[ליטול שלשה ועלו שנים. שצריך עוד לטרוח להושיט ידו פעם שניה ליקח שלישי]:
וכל כך למה. [למה] לי למידק עד היכן תכלית יסורין:

דף יז.

פורענות מזדמנות לו. ואם יארע לו אחת מאלו בתוך מ' יום נצול מאותו פורענות:
צדקות ה' אשר עשה [אתכם ואת אבותיכם]. מלמד שבצדקה עשה את אבותיכם ולא בדין:
זה דור דורשיו. כלומר כדור כן דורשיו היינו מנהיגיו:
לענין תוקפא וניחותא. כלומר שאם המנהיג קפדן כך כל הקהל וכן נמי אם הוא עניו אף כולן כן:
הדרן עלך יש בערכין
השג יד בנודר. [השג יד דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו בתר השג יד דמעריך אזלינן דהיינו נודר כדמפרש בגמרא ולא בתר נערך כדמפרש כיצד עני שהעריך כו':
והשנים בנידר. היינו כערך מה שכתוב [בתורה] אם מבן חדש שנים אם מבן עשרים בתר שנים דנערך אזלינן ולא בתר מעריך ומפרש כיצד כו' אכל חד וחד]:
אבל בקרבנות [אינו כן]. דלא אזלינן בתר השג יד דמדיר אלא [דנידר] כדמפרש הרי שאמר קרבנות של מצורע זה עלי[17] יש שמביא תחתיו:
היה מצורע עני [מביא קרבן עני] כו':
[וקא בעי אמאי תני תנא השג יד בנודר הא בנדרים לא אזלינן בתר השג יד אלא בערכין במעריך ומתרץ דהאי נודר דקתני היינו מעריך ואמאי תני נודר בתר לישנא דקרא אזיל דכתיב על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו[18] קא קרי למעריך נודר והשנים בנידר]:
בנודר תלה רחמנא השג יד דאי עני הוא נותן שקל ופטור אפילו יעשיר אח"כ ואם לא נתן שקל בעניותו אם יעשיר יתן ערך שלם:
אבל בקרבנות אינו כן. אלא תלינן השג יד בנידר:
ואע"ג דמדירו עשיר. יביא קרבן עני כשהנידר עני:
ואמאי אם דל הוא. המביא קרבן אמר רחמנא יביא קרבן עני והאי מדירו דחייב להביא קרבן עשיר הוא ואמאי מביא קרבן עני:
כשהיה מדירו [נמי] עני. הלכך מביא קרבן עני:

[17] נראה דצ"ל אם זה שמביא תחתיו היה מצורע עני וכו'.
[18] צ"ל ואיידי דקא קרי למעריך נודר אמר נמי והשנים בנידר

[ואמאי] ודלמא עליה דידיה. על מצורע עצמו כשהוא דל חס רחמנא עליה דלייתי בדלות אבל מדירו שאמר קרבנותיו עלי אף על גב דעני הוא לא חס רחמנא עליה אלא לייתי קרבן עשיר דהא כתיב הוא כלומר דהוא מצורע לייתי בדלות אבל לא מדירו:
(אמר רחמנא) [אמר רב אדא הדר כתיב] ואין ידו משגת. דלא צריך למכתב דהא כתיב ואם דל הוא אלא ואין ידו משגת לרבות את (הנודר) [המדיר] דכשהוא עני דמייתי נמי קרבן עני:
אבל מדירו עשיר [מאי] הכי נמי [דמייתי בעשירות] אע"ג (דהמודר) [דמצורע] הוי עני אלמא דבתר מדיר אזלינן מאי אבל בקרבנות אינו כן כלומר דאזיל בתר נידר הא קא חזינן מדוקיא דאזיל [נמי] בתר מדיר כמו בערכין:

דף יז:

לעולם בקרבנות אזלינן בתר נידר דהיינו מצורע וחדא אמצורע עני וכו' דתרי מעוטי כתיבי בקרא חדא ואין ידו משגת אתי אמצורע עני ומדירו עני דמייתי מדירו בדלות כדאמרינן ואין ידו משגת לרבות את הנודר ואכתי מהכא לא ילפינן אבל בקרבנות אינו כן דכיון דמדיר נמי עני הוא אף על גב דמייתי בדלות לא ידעינן אי אזלינן בתר נידר או בתר מדיר אלא מהכא ילפינן דבקרבנו' אינו כן [דחדא] דכתיב ואם דל הוא הוא המצורע מייתי בדלות למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני דהמדיר לא מייתי בדלות אלא[19] [ידעינן אי אזיל בתר נידר או בתר מדיר] בעשירות והיינו אבל בקרבנות אינו כן אלא תלינן השג יד בנידר במצורע. דסד"א הואיל ואיתרבי מדיר לקרבן מצורע עני מואין ידו משגת [לאייתויי בדלות הנודר] איתרבי נמי השתא ואע"ג דהמצורע הוא עשיר הואיל והמדיר הוי עני דלייתי [נמי] בדלות קמ"ל הוא דבדלות דמצורע תלינן כדתניא לפי שמצינו כו':
יכול אף זה כן. מי שאמר קרבנו של מצורע עשיר זה עלי והוא עני שיבא בדלות ת"ל אם דל הוא למעוטי מדיר:
ולר' דאמר [אומר אני אף בערכין כן] דומיא דהרי שאמר קרבנו [של מצורע זה עלי] דאזלינן בתר מצורע הכי נמי אמר ר' בערכין הרי שאמר [אחד] ערכי עלי ושמע זה ואמר מה שהעריך זה [על עצמו] עלי ליתנו בשבילו אם היה נודר עשיר צריך לתת ערך עשיר אע"פ שהמדיר עני אלמא אזלינן נמי בערכין בתר השג יד דנידר לטעמא דרבי:
הא מצורע עשיר ומדירו עני לא צריכא קרא הוא למעוטי שהרי (מעריכין) [ממתני'] למדנו דאזלינן בתר חיובא דגברא דנידר:

[19] נראה דצ"ל אלא בעשירות ומזה ידעינן דאזלינן בתר נידר ולא בתר מדיר והיינו כו'.

אלא הוא לרבי למעוטי מאי:
למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר. דאזלינן בתר מדירו ומייתי בעשירות דהא כתיב הוא דעליה דידיה חס רחמנא ולא אמדירו:
דסד"א הואיל ואמר רבי בתר חיובא דגברא אזלינן. היכא דנידר בר חיובא כגון עשיר שאמר ערכי עלי דהנידר בר חיובא הוא [אזלינן בתר נידר]:
הכא נמי. כיון דמצורע בר חיובא הוא ליזול בתריה והרי הוא עני ולייתי מדירו בדלות:
קמ"ל הוא. הוא דמייתי בדלות אבל אי מדירו הוא עשיר מייתי בעשירות דכתיב כאשר תשיג יד הנודר והרי הוא משיג:
מתני' רבי אומר אומר אני אף בערכין כן. כמו בקרבנות דאזלינן בתר נידר:
וכי מפני מה כו'. כלומר [אם כן] מפני מה קתני רישא דמתני' עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני דאזלינן בתר השג יד דנודר לפי שאין העשיר הנערך חייב כלום אבל עשיר שאמר [ערכי עלי שחייב בערכו ושמע עני] כו' אזלינן בתר השג יד דנידר דומיא דקרבנות:
היה עני [בשעה שהעריך ולא הספיק ליתן עד שהעשיר או עשיר והעני נותן ערך עשיר] ומפרש בגמ'[20] האי וטעמא דר' יהודה נמי:
אשר תשיג ידו. משמע דבתר נתינת יד אזלינן [ולא בשעת נדר והשתא הוי עשיר]:
על פי אשר תשיג יד הנודר. משמע בתר פה אזלינן היינו כשעת הנדר:
עד שיהא במכותו [מתחלתו ועד סופו] אבל אם העשיר בינתים נותן ערך עשיר:
ואם דל הוא דכתיב במצורע:
שהביא קרבנותיו. אחד מקרבנותיו כשהוא עני והעשיר קודם שהביא האחרים:
[או הביא אחד כשהוא עשיר והעני הכל הולך אחר חטאת שאם הביא חטאת העוף בדלות אע"ג דהעשיר מייתי נמי עולת (חטאת) העוף בדלות או אם הביא חטאת בהמה בעשירות אע"ג דהעני יביא עולת בהמה:
הכל הולך אחר אשם. שאם הביא אשמו בעשירות אע"ג דהעני יביא הכל בעשירות. ואם הביא אשם כשהוא עני אע"ג דהעשיר הואיל ובעניותו התחיל להביא אשם יביא השאר בדלות:
וכן נמי הכל הולך אחר שתי צפרים אם הביאן בעניותו אע"ג דשוב העשיר יביא השאר בדלות אלמא דלא אמרינן עד שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו:
הא איתמר עלה. דמשום הכי פליגי בהא דמקרא אחד דרשו כו']:

[20] נראה דצ"ל ומפרש בגמרא טעמא דת"ק וטעמא דר"י נמי.

דבר המכפר. על חטא והיינו חטאת דאמרינן לעיל בעון (ח') [שבעה] דברים נגעים באין וחטאת מכפרת היינו טהרתו והכל הולך אחריו:
דבר המכשירו. בקדשים ולחזור לאכלו היינו אשם:
הגורם לו טהרה ומאי ניהו צפרין. דכתיב ולקח למיטהר וגו':
ואלא הואיל דלא דרשינן [אם דל הוא] עד שיהא בדלות מתחלתו ועד סופו:
[אלא] הוא. דאם דל הוא במצורע למה לי:
לרבי כדאית ליה. כדאמרינן לעיל לרבי למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר ולרבנן למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני:
אלא מעתה לרבי יהודה דדריש ואם מך הוא עד שיהא במכותו כו' הכי נמי כו':
[והוא עד עד שיהא כשר:
שפוי. בן דעת:

דף יח.

ומתה בתו. שנתרחק:
כל שתחלתו וסופו בכשרות כשר אע"פ שבנתיים היה פסול]:
בראייה והגדה תלא רחמנא. בלבד שיהא ראוי בשעת ראיה ובשעת הגדה אע"ג דאיפסל בנתיים לא איכפת לן. [והא איכא. ראוי]:
והוא. עד למה לי:
ת"ל והוא עד. [עד] שישמע העד ביחוד קול אלה ולא שישתתפנו עם אחרים:
יכול אפי' אמר כל מי. כל מי מכם שיודע העדות יהא מושבע:
ת"ל והוא עד. והרי ייחד עדיו שהרי עדיו השביע ולא אחרים:
אבל בקרבנות אינו כן. שאם היה עני והעשיר אינו מביא קרבן עשיר:
אלא אפילו מת אביו בשעה שהוא חייב להביא קרבן והניח לו ריבוא ליטרא או ספינתו בים ובאה לו בריבואות שכירות אין להקדש [בהן] כלום ומביא קרבן עני:
מאי שנא בקרבנות דאין להקדש בהן כלום ומ"ש בערכין עני והעשיר דנותן ערך עשיר משום דבקרבנות כתיב אשר לא תשיג ידו בטהרתו אי משיג בזמן טהרה אין אי לא לא אבל בערכין כתיב כפי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן אימתי שמשיג יתן ערך עשיר והא דאמרינן לקמן (דף כד.) שלא ישהא (אפילו) מרגליות לקלים כו' הני מילי כי לית ליה אבל כי אית ליה מידי ימתין ויתן ערך עשיר:
אביו מת בשעת הבאת קרבן עשיר הוא. אמאי מביא קרבן עני:
אימא מניח לו. כלומר לא תימא מת והניח לו שכבר באו לידו אלא מניח אביו [לו]:

פשיטא. שאין להקדש כלום שעדיין לא הגיעו לידו:
[מהו דתימא] רוב גוססין למיתה. וכמי דמת דמי שהגיע כבר לידו ועשיר הוא קמ"ל:
[כשהיתה] מוחכרת. [חכירות] למחצית שכר או לשליש:
שכירות אינה [משתלמת אלא לבסוף]. ועדיין לא הגיע לידו ולא הוי עשיר:
[ותיפוק ליה משום ספינה. גופה שהיא שלו והוי עשיר]:
הא מני. דלא חשבינן ליה:
ר' אלעזר היא. דאמר לקמן במקדיש נכסיו אם היה איכר [נותנין לו צמדו] אף הכא אם היה ספן נותן לו ספינתו:
[השנים בנידר שתולין זמן השנים בנידר ולא במדיר כדמפרש כיצד ילד שהעריך את הזקן כו']:
הערך בזמן הערך תולין את הערך בזמן שהעריך. כיצד העריך פחות מבן חמש ולא הספיק ליתן הערך עד שנעשה יותר מבן חמש (אינו נותן אלא ערך כו'. ולא הספיק ליתן הערך עד שנעשה יותר על בן חמש) או פחות מעשרים כו' אינו נותן אלא כמה שהיה חייב ליתן בזמן שהעריך:
אתה הקשית אותה דכתיב בבהמה טמאה דכתיב והעריך אותה הכהן ואין ערכין לבהמה אלא דמים דכתיב כערכך כן יקום אלא מ"ט מפיק ליה בלשון ערכין להקיש דמים לערכין לאלו הדינין דמרגלית לקלים כדאמר בפרק שום היתומים ונתן את הערכך ביום ההוא שלא ישהא]:
מרגלית לקלים. כלומר אדם קל עני שהקדיש נכסיו והיתה לו מרגלית משובחת אין שמין אותה כן אילו היתה ביד עשיר שיכול להמתין היתה שוה כך וכך או מי שהיה מעלה אותה לכרך פלוני היה מוכרה ביוקר אלא אין להקדש אלא כמה שהיא שוה במקומו של מקדיש ושעתו שאין ממתינין עד לשוק שתמכר ביוקר. [וכן פרה אין ממתינין אותה לאטליז אלא להכי איתקש דמים לערכין דאין לו אלא בזמן הערך:
ולנידון בכבודו. שאם אמר דמי ראשי או כבדי עלי נידון בכבודו של אבר כמו בערכין ונותן דמי כולו מפני שהנשמה תלויה בו]:
יכול נקיש ערכין לדמים. שיתן כשעת נתינה כדכתיב ונתן את ערכך ביום ההוא. והאי ערכך היינו דמים כדאמרן לעיל:
ת"ל כערכך כן יקום. כשעת הערך יקום:
[יום שלשים כלמטה הימנו. שאם העריך ביום שלשים כאילו העריך פחות מבן חדש ואינו נותן כלום:

שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה. שאם העריך בשנת חמש נותן ערך בן שלשים כאילו בשלש או בארבע שנה העריך כדכתיב ואם מבן חדש ועד בן חמש שנה וכן שנת עשרים כלמטה הימנה שנותן ערך בן חמש שנאמר] ואם מבן ששים שנה ומעלה דכיון דכתיב בן ששים ואיצטריך למיכתב ומעלה ש"מ דמה שיעריך מבן ששים ואילך הוי כלמעלה הא שנת ששים גופה כלמטה הימנה:

[והרי אנו למידין לכולם משנת ששים כו'. הין אם עושה שנת ששים כלמטה היינו להחמיר שמעשרים ועד ששים ערכין נ' שקל ומס' ומעלה אינו אלא ט"ו שקל. נעשה שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה להקל שפחות מחמש אין ערכו גדול כשל חמש וכן פחות מכ' ערכו ממועט משל למעלה מעשרים]:

ת"ל שנה שנה. נאמר בששים שנה [ונאמר] בחמש ובעשרים שנה לג"ש כלומר היקישא הוא ואין משיבין על היקישא בין להקל בין להחמיר:

[ר' אלעזר אומר עד שיהו יתירות על השנים חודש ויום אחד. שלעולם אינו נותן ערך בן חמש עד שיהא בן חמש ויותר על החמש חודש ויום אחד. וכן נמי לעולם אינו נותן ערך בן עשרים עד שיהא בן עשרים וחדש ויום אחד]:

מופנה. האי שנה שנה דאין צריך לגופו אלא לידון בג"ש דאל"כ איכא למיפרך כדפרכינן במתני' הין אם עשה שנת ששים כלמטה כו':

[שנה שנה יתירי כתיב כלומר למה] לי למיכתב שנה בשנת עשרים ושנת (עשרים) [ששים] ליגמר מבן חמש שנים אלא להקיש:

ואי' דמפרשי שנה[21] שנה יתירא דמצי למימר ואם מבן חמש שנים עד בן כ' ולא איצטריך למיכתב שנים בתרא וכל כולה שנה בתראי:

דאי ר' היא הא אמר לקמן עד ועד בכלל כלומר כיון דכתב עד בן חמש שנים ועד בן עשרים שנה ממילא שמעינן דכלמטה הימנה דעד ועד בכלל ולא צריכא ג"ש:

ראשו ולא ראשו בכלל עד רגלו ולא רגלו בכלל משום דכתיב לכל מראה עיני הכהן וראשו ורגליו אינן נסקרין ביחד בסקירה אחת:

דף יח:

ת"ל עד יום האחד ועשרים לחדש בערב. לסוף הימים היינו ראשון ושביעי בכלל:

ר' אומר אינו צריך. אלא כיון דכתיב ביה מיום הראשון ועד יום השביעי תרווייהו הוו בכלל ולא איצטריך ג"ש:

[21] וכן פירש"י בד"ה שנה יתירי

שקולי משקלי קראי. שאין אנו יודעין אם נאמר עד ועד בכלל אי לא דכשם דמשמע למטה כך משמע למעלה. כיצד שאם נאמר אם מבן חדש ועד בן חמש שנים דמשמע שתהא שנת חמש בכלל הכי נמי כתיב אם מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה דמשמע שתהא שנת חמש כלמעלה הימנה עד עשרים הילכך איצטריך ג"ש:

משום הכי לא אמרינן ראשו בכלל ורגליו בכלל דשאני סימנים דגופו מסימנים דראשו. דסימנין דגופו נידונין בשער לבן ובפסיון וסימנים דראשו נידונין בשיער צהוב]:

לכל מראה עיני הכהן. ואין עיני הכהן שולטות להסתכל בראיה אחת ראשו ורגליו:

מה להלן. חדש ויום אחד דכתיב ביה ומעלה:

מה התם חד יומא. יותר על מה שכתוב בתורה דכתיב ופדוייו מבן חדש תפדה אף הכא נמי חד יומא שלא יהו יתירות על השנים אלא יום אחד:

[א"כ ג"ש מאי אהני ליה. אלא להכי אתיא ג"ש לחדש ויום אחד:

כולן] מעת לעת. [י"ב חדש] מיום ליום. ולא [שנה] למניינו של עולם דאי למנין העולם מתשרי ועד ניסן עלתה לו שנה:

פעמים שאדם אוכל [ג' תבואות בב' שנים]. כגון שמכרה לו לפני ר"ה והיא מלאה פירות הרי זה יאכל פירות אלו וזורעה ואוכל ממנה פירות לפני ר"ה אחד [וחוזר] וזורעה ואוכל ממנה פירות עד ר"ה נמצא אוכל ג' תבואות בב' שנים ואי אזלינן בתר שנים של עולם כיון שמכרה לו לפני ר"ה כיון שהגיע ר"ה הבאה נמצאו יוצאות ב' שנים:

שש שנים יעבוד ובשביעית. דמשמע דבשביעית נמי יעבוד דוי"ו מוסיף על ענין ראשון כשקנאו בחצי שנה ראשונה:

[לערכין. חמש שנים ועשרים ושש שנה האמורין בערכין כולן מעת לעת:

לפירקין דיוצא דופן. דמס' נדה דתנן התם בת ג' שנים ויום אחד בן תשע שנים ויום אחד בת י"א שנה ויום א' בת י"ב שנה ויום א' בן י"ב שנה בן י"ג שנה כל אלו שנים מעת לעת]:

מי פליגיתו. את ורב גידל דאת לא סברת דרב גידל:

לא פליגינן אנא אמרי משמיה דרב חדא והוא אמר חדא:

דומיא דהנך. דבתי ערי חומה ושדה אחוזה ועבד עברי [וערכין] כתיבי בתורה בפירוש:

אי ס"ד. משום דכתיבה קא מרבי לערכין:

דף יט.

שבזכר ושבנקבה [מיבעי ליה]. כדכתיב באורייתא והיה [ערכך] הזכר ואם נקבה היא אלא ש"מ לפירקא דיוצא דופן קא מיירי:

[קיימא תילתא. דכתיב מבן עשרים שנה עד בן ששים שנה ואם נקבה היא והיה ערכך שלשים שקל וכתיב בבת ס' שנה ומעלה לנקבה עשרת שקלים דהיינו תילתא:
זכר לא קאי אתילתא. דכתיב מבן עשרים שנה עד בן ששים חמשים שקל ואילו בבן ששים שנה ומעלה כתיב חמשה עשר שקל דהיינו בציר מתילתא]:
פאחא בביתא. מוקש:
סימא בביתא. מטמון שמשמרת כל מה שיש בבית:
הדרן עלך השג יד
האומר משקלי עלי. לתת להקדש:
אם כסף. נדר נותן כסף משקלו:
עד מרפיקו. עד בית שחיו שהוא הכתף וכמה שמכניס ידו לחבית יוצאין המים:
ושוקל. ונוטל בשר חמור וגידים ועצמות כנגד היד ונותן לחבית עד שתתמלא שיגביהו המים עד למעלה ואח"כ יוציא [בשר חמור לחוץ היינו משקל ידו] ולפי אותו המשקל יתן:
וכי היאך אפשר לכווין [בשר כנגד בשר]. ליתן בשר חמור כנגד בשר ועצמות כנגד עצם שבזרוע. שמא זרוע העצם יותר מזה העצם ושוקל יותר:
אלא שמין את היד. אומדין את היד כמה היא ראויה לשקול בלא משקל:
אפי' בכל דהו. כלומר באיזה דבר שירצה שרגילין בני אדם לשוקלו:
[כופרא. זפת]:
דכייל. מודד:
[שמכי. בצלים]:
שדו תרי תלתא. לויתור לגירומין:
קמ"ל. דלא בטיל ופטר נפשיה בהו:
[מעשה לסתור. רישא אמרת הא משקלי עלי סתם פטר נפשיה בכל דהוא והשתא אמרת דנתנה משקלה זהב:
כי אמרה סתם לפי כבודו (אמרינן) [אמדינן] ליה. אם הוא עשיר (אמרינן) [אמדינן] ליה לחמור שבמשקלות:
קומתי עלי. כלומר לתת שיעור קומתי של כסף או של זהב להקדש:
נותן שרביט. של כסף עב שאינו נכפף מעצמו הואיל ואמר קומתו כלומר דבר שיכול לקיים מעצמו שאינו נכפף:
מלא קומתי [עלי נותן שרביט הניכפף]. כלומר כיון דאמר מלא קומתי בלבד שיהא ארוך כמותי קאמר אפי' דקה:

[הוא דאמר כר' עקיבא. רב יהודה:
לא את הבור ולא את הדות. לענין מכירה תנן בבבא בתרא. לא מכר לא את הבור ולא את הדות] אע"פ שכתב לו עומקה ורומה. של חצר ויש לומר שהללו בעומקה הן:
[וצריך ליקח לו דרך. מוכר מלוקח שילך בה לבורו דמוכר בעין יפה מוכר ולא שייר לעצמו דרך:
וחכ"א אינו צריך. ליקח לו דרך דמוכר בעין רעה מוכר ושייר לעצמו דרך]:
ומודה ר' עקיבא בזמן שאמר לו [מוכר ללוקח] כל הבית אני מוכר לך [חוץ מבור ודות. זה שאינו צריך ליקח לו דרך] מה טעם הואיל ולא היה צריך לומר חוץ מזה ואמר לכך אמר לשייר לו דרך:
אף כאן. כלומר הואיל ואינו צ"ל אלא קומתו עלי ואמר מלא קומתי לפחות קאמר:
לטפויי מילתא קאמר. כלומר לכך הוסיף בדבורו. ואיכא דאמרי איפכא קומתי עלי נותן שרביט הנכפף מלא קומתי עלי נותן שרביט שאינו נכפף דכל לישנא (בתרא) [יתירא] לטפויי מלתא אתא:
עומדי מהו. אמר עומדי עלי [מהו] יש בלשון הזה לשון נדרים או לא:

דף יט:

[עד העציל. היינו מרפיקו]:
זכר לדבר. שנמשל בשר חמור לבשר אדם [לפיכך אומדין בבשר חמור]:
כמה דאפשר. לשעורי במים ובאומד משערינן:
וביד עד העציל. למימרא דעד העציל קרי [יד]:
עד הפרק. [עד מקום] שכלה פיסת יד:
בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ועד העציל קורין בני אדם יד:
זו קיבורית. שקורין שוריץ אלמא דעד התם קרוי יד מדאורייתא:
בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ועד העציל קורין יד היינו למעלה מקיבורת:
[22] ועד הפרק הלכתא גמירי לה:
[רכובה. יינויל בלע"ז]:
רגלים פרט לבעלי קבין. מה שכתוב שלש רגלים לומר שמי שיש לו רגלים יעלה לרגל פרט למי שיש לו רגל של עץ והיינו קבין שחוקק כעין קב ומניח שוקו בו ואמאי פטור הא עדיין נשאר לו רגל עד הארכובה[23] דעד התם קרי [אינשי] רגל:

[22] נראה דצ"ל והא דבחידוש ידים ורגלים הוא עד הפרק הילכתא וכו'.
[23] נראה דצריך לציין בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ועד התם קרי אינשי רגל.

[מן הארכובה חליצתה כשרה אלמא דעד הארכובה איקרי רגל מן התורה]:
מעל רגלו. של מעלה מרגלו יכולה לחלוץ:
[איסתוורא. שקורין קאבילא]:
עד ארעא נחית. ואין בו פיסוק עד סוף העקב:
ושוק מעל דמעל. שוק הוא עצם שמגיע עד הארכובה:
[זה חומר בנדרים מבערכין. שבערכין אם אמר ערך ידי עלי לא אמר כלום:
יתנו יורשין. שהערך הוא קצוב בתורה]:
אומד של נזיקין. [שאומדים כמה רוצה אדם ליתן יותר בעבד שיש לו יד יותר מעבד שאין לו אלא יד אחת כמו שאומדים בנזיקין]. כדתנן נזק כיצד קיטע את ידו רואים אותו כאילו הוא [עבד] נמכר כמה היה יפה וכמה הוא יפה:
התם. בנזיקין:
גברא זילא. שקטועה ידו הילכך שיימינן ליה [בגברא] זילא ששמין אותו בעבד קטוע שכיון שקטוע הוא מזולזל הוא ופוחתין דמיו:
הכא. באומר דמי ידי [עלי]:
גברא שביחא הוא. אדם שלם הוא שאם ישומו אותו [עכשיו] כמה הוא שוה שלם וכמה הוא שוה קטוע יעלו דמיו הרבה עכשיו כשעדיין הוא שלם אבל אם ישומו אותו כאדם קיטוע שהוא מזולזל כמה הוא שוה עכשיו וכמה הוא שוה קודם לכן יפחתו דמיו של זה יותר ממה שאם ישומו אותו בעצמו שהוא שלם ונמצא הקדש מפסיד:
אלא אמר אביי אומדין. אותו כאיש שלם כמה אדם רוצה כו':
עושה מלאכה בידו אחת מאי ניהו אילימא דאידך [ידו] פסוקה. קטועה היינו הך דאמרי ברישא אומד של נזיקין:
[אלא אידך] ידו מוכתבת לרבו ראשון. שמשמכרו רבו ראשון שייר לעצמו ידו אחת שיעשה מלאכת רבו בה ועבד שלם הוא:
[אמדוהו אומד של נזיקין. כגון שהוזק ושמוהו:
ואמר דמי עלי מהו. מי צריך לאומדו עוד או אינו צריך:
שאני אומדנא דבי עשרה. דבערכין צריך עשרה בני אדם לאומדו דעשרה כהנים כתובים בפרשה ואומד של נזקין בג' בתי דינין סגיא:
או דילמא] שבח ביני ביני. [שוב] משנאמד בראשונה וצריך לשומו עוד:

דף כ.

אמדוהו מאליו שלא אמר דמי עלי:

שאין דמים למתים. שאין אדם יכול לידע מאחר שמת כמה הוא שוה כשהוא חי:
מי איכא גברא דלא שוה ד' זוזי כשהוא חי והוה כי אמיד וליתבו יורשין (לא) דמי:
אמדוהו מאליו נחית לאומדנא. ודקדקו בו כמה היה שוה:
דמי עלי. ומת לא נחית מעיקרא לאומדנא גמורה הלכך לא יתנו היורשין:
ואין נידון בהשג יד. אלא נותן כל מה שיש לו וחוזר ונותן כשיהא לו:
שאני הכא דמלוה הכתובה בתורה היא. דכיון שאמר ערכי עלי כבר כתוב בתורה כמה צריך ליתן:
[בשעמד בדין. וחייבוהו ליתן וכל העומד לגבות כגבוי דמי:
מחוסר אומדנא. בשעמד בדין ולא אמדוהו ומת ולא אמר כלום:
[24] דאין הנשמה תלויה בו:
ונותן דמיה. של יד כלומר דאין אדם מוציא דבריו לבטלה וידוע שאין ערך ליד וגמר ואמר לשום דמים ונותן דמיה:
לר"מ דאמר בפירקין קמא המעריך פחות מבן חודש ר"מ אומר נותן דמיו כו':
מיטעא קא טעי דסבר כו'] אבל דמי לא. כלומר לשום דמים לא מתכוין ולא ליתן דמיה קמ"ל:
לאתויי מן הארכובה ולמעלה. שאם אמר ערך רגלי עלי מן הארכובה ולמעלה נותן ערך כולו:
[מ"ט נדר בערכך כתיב כלומר כל שישנו בערכין ישנו בדמים דהיינו נדר]:
וחכ"א לא אמר כלום. כשהעריך חצי כלי אבל העריך כלי שלם נותן את דמיו:
[סברי לה כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה היכא דהתנדב כדרך המתנדבים דהעריך כולו פלגיה לאו אורחא לאינדובי הלכך לא אמר כלום דסבר לה כר' שמעון]:
מאי ניהו. האומר ערכו של פלוני עלי [ומת הנודר והנידר. אמאי יתנו היורשין בשעמד בדין המעריך קודם שמת]:
היינו הך. בשמעתין דלעיל אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשין ואוקימנא כשעמד בדין:

דף כ:

אישתעבד נכסי. להקדש:
ואומדנא כיון דלאו בנודר תליא אלא בנידר מאי דרמי עליה דנודר לשלומי חייבוהו ב"ד ויורשין חייבין ואומדנא גלוי מלתא בעלמא הוא דכל אדם יכול לאומדו אפילו אינו ב"ד

[24] נראה דחסר כאן וצ"ל ערך ידי וערך רגלי עלי לא אמר כלום. דאין הנשמה תלויה בו: ונותן דמיה. של יד כלומר וכו'.

ומה שיאמר שום אדם שהיה שוה יתנו הנודר אבל (באומד דתלוי עליו) [באומר דמי עלי] ומת כיון דהוא גופיה בעי אומדנא ולא אמדוהו יורשין פטורין:
ובית זה קרבן. לדמיו:
פטור. מלשלם שהרי אמר זה ולא קבל עליו אחריותו:
אבל אמר עלי. קיבל עליו אחריותו וחייב לשלם:
לא שנו. דחייב באחריותו:
אלא דאמר דמי שור זה עלי. כלומר שאם (נגנב) [יוגנב] אתחייב בדמיו:
[עלי להביאו קאמר אם יהיה]:
מת או נגנב חייב באחריותו. [כיון דאמר עלי] אע"ג דלא אמר דמי:
[השור חולין. שלא הקדישו אלא דמיו] (אינו חייב באחריותו דדמי השור קאמר וכיון דמת אין דמים למתים כדאמרינן במתני' דמי עלי ומת לא יתנו היורשין):
רישא דאמר יקדש השור עלי לדמיו. דכיון דאמר יקדש השור קדוש השור ומועלין בו וכיון דאמר לדמיו היינו דאמר מת או נגנב חייב באחריותו:
[וסיפא דאמר לכשיבואו דמיו יקדשו כשימכר דכיון דלא אמר יקדש השור לפיכך לא קדש ואין חייב באחריותו]:
והא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. והיכי קדשי הני דמים לכשיבואו:
ר' מאיר היא. [דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם] במס' קדושין:
ונתנגע. ברשות השוכר אע"פ שחלטו הכהן ואסור בהנאה:
[25] [אפי' משכיר לשוכר. שאין יכול לומר הרי שלך לפניך מה שמכרת:
נתצו. כהן:

דף כא.

חייב להעמיד לו בית. משכיר לשוכר שאין יכול לומר לו הרי שלך לפניך שהרי נותץ:
הקדישו. השוכר:
הדר בו. שלא (נתנגע) ברשותו (שלו):
כיון דמעל. מה שנהנה ממנו:
נפק ליה שכר לחולין דמשום הכי חייב קרבן:
[מעילה. הנהנה מקדשי שמים. משום דמפיק קדושה לחולין. כגון דאמר המקדיש הכי] לכשיבואו דמיו יקדשו לא מעל שוב דלא הקדיש בית אלא שכירות הקדיש:

[25] נראה דצ"ל אומר לו משכיר לשוכר הרי שלך לפניך מה ששכרת.

חייבי ערכין ממשכנין אותן. [הגזבר] אם ישהום דכיון דלאו לכפרה אתו ולא מהדר ליתנן:
[חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין דכיון דלכפרת עצמו הן זהיר להביאן:
חייבי עולה ושלמים ממשכנין אותן דלא אתו לכפרה ויתרשל להביאן]:
אע"פ שאין מתכפר לו. האי מתכפר [לו] לא כפרה ממש אלא אע"פ שאין מתקבלין לרצון עד שיתרצה להביאן מעצמו:
שנאמר לרצונו. לפני ה' אפילו הכי ממשכנין אותן [וכופין אותו] עד שיאמר רוצה אני:
וכן אתה אומר בגיטי נשים. אע"ג דגט המעושה פסול כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכשר:
על אחד משלשתן. [או אעולה או אשלמים או אחטאת יצא] הלכך אם גילח על העולה צריך למשכנו להביא חטאת:
בעולת יולדת. שאינה יכולה להביא חטאתה עד שתביא עולתה קודם:
[הואיל ואקדמה קרא. דכתיב אחד לעולה ואחד לחטאת ולא פשעה בה:
למקראה הקדימה הכתוב. כלומר לקרות העולה קודם לחטאת הקדימה הכתוב אבל להקרבה לא אקדמה:
אלא לעולת מצורע. אין צריך למשכן דתניא כו']:
עולה צריכה דעת. כלומר המביא עולה צריך להביאה לרצונו:
דאפריש ליה חבריה. אם חברו הפריש בגינו עולה שלא צריך להפרישה לרצונו של נודר:
מדידיה. היכא דמפריש משלו אבל כשמפרישה חבירו בשבילו נימא דניחא ליה שחברו נותנה בשבילו ולא בעינן למישייליה דודאי ניחא ליה:
קמ"ל. דבעינן למישייליה דזמנין דלא ניחא ליה לאיניש כו' הלכך בעינן לדעתו:

דף כא:

[לדעת יצא. אם הקריבה לדעתו של מחוייב יצא המחוייב]:
אמר לך שמואל כי תניא ההיא. דעולה בין לדעת ובין שלא לדעת יצא:
בשעת כפרה. אינה צריכה דעת הואיל ואירצי בשעת הפרשה שהיה לדעתו ודאי עדיין ניחא ליה באותו (דעת) [עולה]:
[וכי אמינא אנא עולה צריך דעת בשעת הפרשה:
אידי ואידי אחד חטאת ואחד עולה:
שמואל מוקי לה בשעת הפרשה. דלא חלקו ועולא [מוקי לה] בשעת כפרה:

מתנייתא אהדדי לא קשיא. קמייתא דתני דבין [לדעת ובין] שלא לדעת יצא בשעת הפרשה. אמוראי ודאי פליגי עולא ושמואל]:
אף בשעת הפרשה כלומר דבשעת כפרה נמי והיינו דעולא:
ואע"ג דהויא הך קמייתא תיובתיה הא דאמרה דבין לדעת ובין שלא לדעת יצא דאוקימנא בשעת כפרה:
קמ"ל. דבשעת הפרשה גרידא קאמר. [וודאי] פליגי:
האי מאן דמסר מודעא אגיטא. שהיו אונסין אותו לתת גט ואמר לעדים הוו עדים שאנוס אני:
מודעיה מודעה. ולא הוי גיטא:
לא צריכא דעשויה אחרי המודעה ואירצי ושתק ונתן בשתיקה:
מהו דתימא. מדנתן בטולי בטליה למודעיה:
קמ"ל. דלא:
דא"כ. דבהכי סגיא בנתינת סתם ליתני כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמר קמ"ל דבטיל למודעיה ויאמר רוצה אני:
הדרן עלך האומר משקלי:
שום היתומים שלשים יום. כשנצרכין ב"ד למכור מנכסי יתומים או לפרנסה או (לכסות) [לכתובה] או לשום דבר צריך לשומן ולהכריז (כל) שלשים יום [בבקר ובערב] כדמפרש בגמרא אומר שדה פלונית בסימניה ובמצריה כך היא יפה וכך היא שומא כדי שישמעו בנ"א ויבואו ליקח ויוסיף כל אחד על חברו ליתן:
ושום ההקדש [ששים יום]. כשרוצין לפדות שדה הקדש:
בשעת הוצאת פועלין. לערב כשיוצאין הפועלין ממלאכתן מכריזין כדי שישמע בעה"ב ואומר להו [לפועלין] זילו סיירוה ניהלי:
ובשעת הכנסת הפועלים. בבקר נמי מכריזין כי היכי דמדכר בעה"ב מה שאמר לפועלים אמש (ליזיל) דלישיילינהו אם ראוה כמה היא יפה:
[שדה פלונית כך היא יפה וכך כורין היא עושה וכך היא שומא. כלומר בכך וכך ממון שמוה ב"ד]:
דאיכא דניחא ליה. לקנות כדי למיהב [דמיה] לבעל חוב דמיקל בזוזי שמי שפורע [לב"ח] אין מניחין לו כל כך לבדוק אזוזי דאמרי ליה ממארי רשותיך פארי איפרע:
ואיכא דניחא ליה ללוקח למיהב דמיה לאשה משום דשקלה על יד על יד כשהיא צריכה להוציא ולא בבת אחת:

דף כב.

קולפי טאבי. מכות טובות קבלתי מאבימי רבי קודם שהבנתי שמועה זו:
[והכי אמר לי בא להכריז רצופין בכל יום ויום אינו צריך להכריז אלא שלשים אבל אם אינו מכריז אלא בשני ובחמישי צריך להכריז בב' ובה' של ס' יום:
ואע"ג דכי חשיב להו. לא הוו אלא י"ח יום הכי כיצד כשתתחיל למנות מיום שני ס' יום הם ח' שבועות וד' ימים וח' שבועות ט"ז ימי הכרזה ואותן ד' ימים מתחילין ביום שני ומסיימין בחמישי היינו תמניסר:
כיון דמשכא מלתא. דהני תמניסר עד ס' יום שמעי אינשי]:
אין נזקקין לנכסי יתומין כשהן קטנים אבל כי גדלי ודאי נזקקין למוכרן לפרוע:
אא"כ רבית אוכלת בהן. שזקף אביהן מלוה ברבית ומפסידים היתומים בכל יום:
[או לכתובת אשה משום מזוני. לפרוע כתובת אשת אביהן שכל זמן שלא גבתה כתובה ניזונת מן היתומים ומפסידי מזונות]:
דהא תקנו להן. ליתמי מעשי ידי אשת אביהן להן הואיל וניזונת משלהן ואין להן הפסד במזונות:
ור' יוחנן אמר. משום הכי נזקקין לכתובה משום דזימנין דלא ספקה מלאכת' כנגד מזונותיה ונפסדין היתומין:
[אילימא. כדי לפרוע לב"ח פרסי מי צאית פרסי להמתין עד שנכריז שלשים:
ואי דקא אכיל ריביתא. מן היתומין כלומר דמשום הכי נזקקין מי שבקינן ליה לב"ח ישראל למשקל רבית:
מוקים לה בכתובת אשה. ולהכי נזקקין דקא מפסידי מזוני:
אלא לרב אסי. אמאי נזקקין למכור הא אין רבית איכא בהן]:
ולרבי יוחנן מי ניחא. אמאי מכריזין יתנו כתובתה לאלתר ותסתלק ממזונות השתא שבקינן לה למיכל מזוני דודאי קא מפסדי עד שיגמרו ימי הכרזה ונקטינן הכרזה דלא ידעינן אי מרווחנא ליתמי [אי לא] ספק הוא אם יוסיפו על השומא [כלום] אי לא:
[אמר לך ר' יוחנן הא לא קשיא מאי דאמרת שבקינן לה למיכל מזוני דקא מפסדא דבתובעת כתובתה בב"ד עסקינן דאין לה מזונות:
אי הכי. דבתובעת כתובתה בב"ד עסקינן איזדקוקי נמי לא איזדקיק לה לא למכור ולא להכריז הואיל וכבר איבדה מזונותיה:
כיון דאיזקקינן לה מעיקרא. כשתובעת כתובתה מזדקקין לה לבסוף ומגבינן לה כתובתה ובעי הכרזה:

מכל מקום לרב אסי קשיא. דאמר אין נזקקין אלא לרבית ואין כאן רבית:
לעולם בב"ח פרסי. דשקיל רבית ודקשיא לך פרסי מי ממתין על הכרזה שקבל עליו לדון להמתין על ההכרזה אבל נוטל רבית:
פרסי מי צאית למישקל בזיבורית. ואי כרב אסי דאמר משום רבית דקא אכיל ישראל ריבית מי שבקינן כו':
בשלמא לר' יוחנן ניחא. דכתובת אשה בזיבורית היא ומשום דקא מפסדא מזונות:
אפילו מיניה דידיה דבעל לא שקלה אלא זיבורית ומאי קמ"ל דיתמי:
הא לא קשיא. ר' יוחנן כר' מאיר סבירא ליה דמיניה דבעל בבינונית:
שקבל עליו בדיני ישראל למישקל מיתמי בזיבורית אבל נוטל רבית לפיכך נזקקין] על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב חובו בין מנכסי יתומים בין מנכסי הקדש וכגון שהקדיש נכסיו ומת והיתה עליו כתובת אשה זו ובע"ח זה [והיתומין צריכין לפדות הנכסים מן ההקדש ע"מ ליתן לאשה כתובתה כו':
בין למר ובין למר כדשנין. לשטר שיש בו רבית דתרוייהו מודו דנזקקין לב"ח משום רבית] כשחייב מודה [קודם מיתתו שעדיין יש עליו כתובת אשה זו או חוב זה] וצוה לתת:
כולהו נמי. אותה ששנינו למעלה בב"ח פרסי לעולם בב"ח ישראל ואמאי נזקקין:
כשחייב מודה. וצוה לתת:
לגרושה. שגירשה בעלה ומת:
[מנכסי יתמי. אע"ג דגרושה לית לה מזוני:
ההיא דר' יוחנן או לכתובת אשה אנן] משום חינא מתנינן לה כדי שידעו הנשים שיש להן כתובה מן היתומים אפילו כשיתגרשו נזקקין להן להגבותן כתובתן אע"ג דאין להן מזונות ויתרצו לבעליהן ולא יצערו אותן ומתוך כך ימצאו חן בעיני בעליהן הלכך מגבינן לגרושה משום חינא דכל הנשים:
ליזלו בתר שבקייהו. כלומר שהיה מקללן שלא יאריכו ימים אלא ילכו אחר אביהן שהניחן למיתה הואיל ואוכלין שאינו שלהן:
[מיזדקיקנא. כדי למונען מאיסורא:
מעיקרא מ"ט לא. הוה מזדקיק משום דרב פפא אמר פריעת כו':
אימור צררי איתפסיה הלוה למלוה קודם מיתתו שיתפרע חובו מהן]:
איכא בינייהו בשחייב מודה. בשעת מיתתו שעדיין חייב לו מאן דאמר משום מצוה לא פרעי דיתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו ומאן דאמר משום צררי כיון דמודה ליכא למימר צררי אתפשיה:

[אי נמי. שתפסו לדין] ושמתוה ב"ד ללוה [שיפרעם למלוה] ומית בשמתיה דהכא ודאי ליכא למימר צררי אתפשיה וחייבים היתומים לפרוע ולמאן דאמר משום מצוה לא פרעי: שלחו מתם דשמתיה ומית בשמתיה. מזדקקינן דהתם ודאי ליכא למיחש דצררי איתפשיה אבל בעלמא אפילו כשחייב מודה לא מזדקקינן דאיכא למימר מודה דחייב ליה אבל איכא למיחש דצררי [משכון] אתפשיה:

[והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר חיישינן לצררי:

דף כב:

בשלמא לרב הונא מוקים לה בשחייב מודה. משום הכי מזדקקינן דלא אתפשי צררי: אלא לרב פפא. דאמר יתמי לאו בני מעבד מצוה אמאי מזדקקינן:

ואיבעית אימא בב"ח פרסי. ומשום רבית וקביל עליו לדון בדיני ישראל להכרזה]:

רבא אמר משום שובר. לא הוה מיזדקיק רב נחמן מעיקרא דאיכא למימר שמא שובר היה ביד לוה שפרוע שטרו של מלוה ואבדו לפיכך אין נזקקין:

לא שנו. דנאמנת בשבועה ולא חיישינן לשובר אלא כתובת אשה משום חינא:

ואי חיישת לשובר התם נמי ניחוש בב"ח אמאי נפרע שלא בפניו בשבועה ניחוש שמא שובר יש לו ללוה:

א"ל התם. בב"ח הנפרע שלא בפניו אמרינן לא חיישינן לשובר כדאמרי' טעמא אבל בעלמא חיישינן לשובר:

ואם אמר אבי היתומים קודם מיתתו תנו לפלוני נזקקין ב"ד ונותנין:

ואם אמר תנו שדה זו ומנה זו לפלוני נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס ליתומים על זה הדבר לדון עם המלוה דכיון דאמר בפירוש שדה זו ומנה זו נותנין אותה לו:

[אבל אם אמר שדה סתם ומנה סתם נזקקין ומעמידין אפוטרופוס ליתומים שיטעון שמא לא אמר על שדה זו אלא על זו וידחהו לזיבורית:

אבל נמצאת שהיתה לו שדה שאינו שלו. ואמר תנו לו שלא היתה של מת אלא של זה שצוה ליתנה לו ודאי נותנין לו אותה שלא היתה שלו אע"ג דאמר שדה סתם ואין מעמידין אפוטרופוס דכיון דאיכא עדים דאמרי שלא היתה שלו אלא של זה אין צריך אפוטרופוס דאחזוקי סהדי בשקרי דאמרי דשל זה היא לא מחזקינן:

בכולהו מעמידין אפוטרופוס אפילו באומר שדה זו ומנה זו]:

דף כג.

המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה. הרי היו הנכסים משועבדים לכתובה ואין ההקדש הקדש גמור ואם מגרש את אשתו הרי היא גובה מאותו הקדש:
[ר' אליעזר אומר כשהוא מגרש ידירנה] ידור הנאה שלא יחזירנה ולא יהנה ממנה [עוד] דחיישינן שמא בתחבולה עשה את זה שבשביל כך הוא מגרשה כדי שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירנה ויאכל הנכסים עמה:
ור' יהושע אומר אינו צריך. להדירה:
הערב לאשה בכתובתה. אדם אחד שנעשה לה ערב ע"י בעלה בשעת נשואיה שאם לא יפרע לה בעלה כתובתה אם יגרשנה שיפרע לה הוא והיה בעלה מגרשה כדי שתחזור על הערב לתובעו כתובתה:
[ידירנה. דחיישינן שמא עשו קינוניא]:
מנה לפלוני בידי נאמן. דאותו מנה אינו קדוש דאינו שלו:
[דברי הכל. בין ר' אליעזר בין ר' יהושע דנאמן:
דאין אדם. שמת חוטא לומר אינו הקדש לצורך אחר אלא א"כ ודאי הוא כן]:
בנדר שהודר ברבים. שהדיר את אשתו ברבים [קא מיפלגי:
מר סבר. ר' יהושע]:
יש לו הפרה. ואינו מועיל כלום הלכך מה הנאה יש במה שידירנה לכשתגבה כתובתה יפירנו:
[ור' אליעזר סבר אין לו הפרה]:
על דעת רבים. שהזקיקוהו רבים להדירה:
ותו [הא דקתני] ר' יהושע אומר אינו צריך. [שידירנה]:
אינו מועיל שידירנה מבעי ליה הואיל ויש לו הפרה:
בשאלה דהקדש קא מיפלגי. שכשהקדיש נכסיו גירש את אשתו וגבתה כתובתה מהו אם יכול זה המקדיש לישאל על הקדשו לפני חכם ולומר אילו הייתי יודע שהיא יכולה לחזור ולגבות כתובתה מן ההקדש לא הייתי מקדיש ונמצא שלא היה הקדש שהיה הקדש טעות ושמא יהיה מחזיר את אשתו והיו אוכלין הנכסים הלכך קסבר ר' אליעזר ידירנה הנאה כדי שלא יהא נשאל ור' יהושע סבר אינו צריך להדירה שאין אדם יכול לשאל על הקדש שאפילו יאמר על דעת כן לא הקדשתי אפ"ה הוי הקדש דהקדש טעות הוי הקדש:
[והתניא. בניחותא]:

ב"ש כר' יהושע ואין נשאלין וב"ה[26] כר' אליעזר ונשאלין הלכך ידירנה:
ודחיקא ליה מלתא שירד מנכסיו:
והא אנן ידור הנאה תנן. דב"ד שיגרשנה בפניהם יאמרו לו תדור הנאה שלא תחזירנה עוד לעולם:
אטו כל דמגרש[27] בי דינא מגרש. אפילו [בפני] ג' הדיוטות יכול לגרש שאינן יודעין שצריך להדירה:
[דכהן הוא. שאסור בגרושה]:
המשיא עצה למכור בנכסים כו' נכסי לך ואחריך לפלוני [ירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון הכא נמי רשעות וערמומית הוה דמסיב ליה עצה]:
בריה שאני. [דסבר] דסוף דבר ראוי הוא ליורשו:
וצורבא מרבנן שאני. דמצוה להשיאו עצה כדי שיהו לו נכסים ויעסוק בתורה:
[דערב דכתובה לא משתעבד כדאמר לקמן]:

דף כג:

קבלן הוה. כגון שהתפיסה לה בעלה כתובה בשעת נשואיה והיא נתנה לחמיה והוא האמין לבנו ולכך היה משועבד א"נ שאמר לה חמיה תן לבעליך ואני קבלן:
אע"ג דלית ליה נכסי ללוה. בשעת קבלנות משעבד עצמו במקומו הלכך יכולה לגבות כתובה מחמיה:
מאי איכא למימר. דקא ס"ד דרב הונא לא הוו ליה נכסי בשעה [שנעשה] אביו קבלן ולא נשתעבד. ואיבעית אימא אבא לגבי בריה משעבד נפשיה למיהוי קבלן ואע"ג דלית נכסי לבנו:
[קבלן דב"ח. דאמר למלוה תן לו ואני קבלן:
דברי הכל משתעבד. דנעשה כמו שקבל מיד המלוה הממון]:
מצוה הוא דעבד. שנזקק להשיאן לזווגן ולא מידי חסרה [לאשה] שלא קבל מידה כלום אלא דבור בעלמא אמר לה:
ההוא גברא דזבינהו לנכסיה. בלא דעת אשתו:
[וקא גרשה לדביתהו. והיתה רוצה לגבות כתובה מן הלקוחות:

[26] פי' רבינו בזה הוא היפוך מפי' כל המפרשים ז"ל דאדרבה ר"א סבר דיש שאלה בהקדש כב"ה ופשוט די"ל דגם הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ערכין פירש כן ונסתלק בזה מה שתמה עליו הר"ן בפי"א דכתובות וגם מה דהקשו המפרשים דר"א אדר"א דפסחים מ"ו ודו"ק.
[27] נראה דצ"ל בבי דינא רבא וכן גרס רבינו בהדיא בב"ב קע"ד ע"ש.

ערב תנן המגרש תנן הקדש תנן. שצריך להדירה הנאה דחיישינן שמא עשו קנוניא:
לוקח מהו. מי צריך מוכר המגרש להדירה הנאה דחיישינן שמא עשו קנוניא על הלקוחות:
תנא כי רוכלא כו'. כלומר ה"ה ללוקח:
דלא תנן לא תנן. לוקח שלא שנינו שיהא צריך להדירה אין מדירה]:
משום רווחא דהקדש. נזקקין להדירה:
ערב נמי משום דמצוה עבד. שזווגן משום הכי נזקקין להדירה שלא [יהא] אדם נמנע מלעשות מצוה:
דכל חד וחד. שהוא נשוי מידע ידע דנכסיו משועבדין לכתובת אשתו אמאי זבין האי לוקח שלא מדעת אשתו הלכך אין נזקקין להדירה:
אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן ההקדש. להדיא דאין הקדש יוצא בלא פדיון והקדש נמי לא חייל עלייהו דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו:
אלא הפודה פודה כו' כלומר הרוצה לפדות אלו נכסים יכול לפדות בדבר מועט על מנת ליתן לאשה כתובתה כו' וכיצד פודה בדבר מועט הקדיש בצ' מנה והיה חובו ק' מנה מוסיף הב"ח עוד דינר ופודה את ההקדש באותו דינר ע"מ כו' אע"ג דאיכא למימר הואיל ולא הוי כנגד חובו לא ליפוק לחולין:
ואם לא היה חובו כנגד הקדשו שחובו היה יותר אינו פודה הואיל דצריך להמתין שאין לו מהיכן לגבות אותו מותר הכי נמי ימתין מכל החוב עד שיהא לו ללוה נכסים אחרים ואינו גובה כלום מן ההקדש:
ורבנן. דמתני':
עד כמה. כלומר כמה יהא הקדש פחות מחובו שרשאי ב"ח להוסיף לו דינר וליטלו:
עד פלגא. עד שיהא ההקדש אפילו כנגד מחצית חובו אבל אם הוא פחות מחצי חובו הואיל וצריך להמתין (מן) רוב חובו ימתין לכל החוב עד שיהא ללוה ויניח להקדש את שלו:
[לו נותנין כסות ומזון אבל לא לאשתו ולא לבניו:
מעצרין. טרידרש:
צמדו צמד של שוורים:
היה לו מין אחד מרובה. כגון שהיה לו הרבה מעצרין וממין אחד מועט כגון שאין לו אלא מגירה אחת אין אומרים ימכור מן המעצרין שיש לו הרבה ויקח לו מן המועט כדי שיהו לו שתי מגירות:

וכל שיש לו מן המועט. כלומר אין מוסיפין לו מן המועט אלא יתנו לו אותו עצמו ולא יותר הואיל ולא היה קודם לכן אלא אחד:
מעלין לו תפיליו. נוטלין ממנו תפיליו שאף הן קרוי נכסים]:

דף כד.

החייהו מערכך. כלומר תן לו חיותו מערכך:
ורבנן. דלא איירו לא בצמד ולא בחמור קסברי הני נכסים נינהו ואין נותנין לו:
עד האידנא. דהוו ליה הרבה מעצדין דהוה מצי לאושולי ולמי שהיה משאיל לו מעצד שואל ממנו מגירה כנגדו והיה לו מגירות כל צורכו השתא דאין לו אלא שני מעצדין דליכא לאושולי ליטפי ליה מין המועט או (לאוספי) [לאנוחי] ליה תלת מן המרובה קמ"ל דלא:
אין לו. לגזבר ליטול:
לא כסות אשתו ובניו. אע"ג דעדיין לא לבשו:
אע"ג דאמרו עבדים בכסותן [נמכרין] לשבח. שמשביחן כסותן ונמכרין ביוקר:
וכן פרה. נמכרת:
לאטליס. לזמן השוק ביוקר:
וכן מרגלית [אם מעלין אותה] לכרך משובחת. כל אלו אין מזיזין אותן ממקומן להוליכן למקום היוקר אלא כמו שהן שוין במקומו של מקדיש ושל מעריך ובאותה שעה (שמישכנהו) [שמקדישה] ובכך מחשבין אותן היינו אין לו אלא מקומו ושעתו:
ביום ההוא שלא ישהה מרגלית לקלים. כלומר אם הערין את עצמו והוא אדם קל ועני ויש לו מרגלית ואינה שוה בידו ובמקומו אלא שקל מחשבין אותה בשקל ונידון בהשג יד ופטור ואין אומרים ישהוה עד שתמכר ביוקר ולא יהא נידון בהשג יד ת"ל ביום ההוא:
סתם הקדש לבדק הבית. מקום שבא כולו לה' לבנין ואין ממנו הנאה לא לכהנים ולא למזבח:
סליק פירקא
אין מקדישין. [שדה בית זרע חומר שעורים]:
פחות מב' שנים. לפני היובל כי אם הקדיש משלם חמשים שקלים [כדמפרש בגמרא] דעצה טובה קמ"ל שיהא אדם חס על נכסיו שהמקדיש שדהו שתי שנים לפני היובל ואח"כ גואלה (לפני היובל) לפי השנים שיש מן הגאולה ועד היובל ואותן שנים שהיא ברשו' הקדש יגרע להקדש לכל שנה סלע ופונדיון ויתן (הגואל של הקדש) [להקדש] (למוכר) סלע ופונדיון לכל שנה לכור ותהא שלו שכך עולה חשבון נ' שקלים מ"ט

[שקלים] למ"ט שני היובל ושנת חמשים (עצמה) אינה נחשבת שהיא עולה לכאן ולכאן והשקל הנשאר מחלקו לפונדיונין ויש בשקל מ"ח פונדיון ומגרע לכל שנה סלע ופונדיון חוץ משנה [אחת] ואע"פ שנחסר לשנה אחת פונדיון כיון שאילו בא למצוא חשבון לחלקו בשוה לכל השנים היה מגיע פחות מפונדיון לשנה ולא רצה לחשוב אלא דבר שלם הילכך קאמר סלע ופונדיון וכל אותן שני היובל שהיתה שלו קודם שהקדישה אין נותן בשביל אותן שנים כלום אבל אם הקדישה בפחות מב' שנים קודם היובל ובא לגואלה אין נותן לאותן ב' שנים ב' סלעים וב' פונדיון ולא יותר אלא משלם חמשים שקל לחומר שעורים מ"ט משום דכתיב[28] אם עוד רבות בשנים כלומר שעדיין כשהקדישה נשארו אפי' ב' שנים לפיהן ישיב גאולתו סלע ופונדיון בשנה לכור ואם פחות מב' שנים לפני היובל הקדיש שלא נשארו ב' שנים נותן נ' שקל כולן:

[ולא גואלין אחר היובל. האי אחר היובל קא מתרץ גמרא דבכל שני יובל מיירי: פחות משנה שאם בא לגואלה בעשר שנים ומחצה לאחר היובל לא יאמר כיון שלא נגמרה השנה לא אתן בשבילה סלע ופונדיון. אלא מחשב אותה כשנה שלימה ונותן סלע ופונדיון עם השנים הנותרות היינו ולא גואלין פחות משנה]:

קא ס"ד דאמורא דאין מקדישין כלל לפני היובל פחות מב' שנים כלומר דלא קדשה (ומקדשה) ורמינהי מקדישין לפני היובל וכו' [לאחר היובל אפי' בסמוך ליובל ממש: ובשנת היובל עצמה לא יקדיש מפרש לקמן מ"ט] רב ושמואל. בעו לתרוצי מתניתין מאי אין מקדישין לאו דאין מקדישין כלל קתני אלא אין מקדישין לדעת כן שיהא יכול לגאול בגירוע כדכתיב[29] ואם מעט נשאר בשנים עד שנת היובל וחשב לו כפי שניו ישיב גאולתו כלומר שיגרע הפדיון ולא יתן אלא סלע ופונדיון לשנה שהיתה של הקדש (פחות מב' שנים) לפני היובל הא הקדישה פחות משתי שנים לפני היובל אינו גואל [בגירוע] אלא בנ' שקל כולן ביחד וכיון שכן [דאין מקדישין ליגאל בגירוע פחות מב' שנים] מתניתין עצה טובה קמ"ל שיהא חס על נכסיו ואל יקדיש בזמן שאינו יכול לפדות בגירוע ולהכי קאמר אין מקדישין כו' כדי שלא יפסיד ולא דלא חיילא עליה קדושה:

רב אמר קדושה. ואם בא לפדותה נותן נ' שקל כולן:

[בשלמא לענין מכירה. מוכר שדהו בשנת היובל פליג שמואל עליה דרב לקמן דאינה מכורה משום דאיכא למימר ק"ו מה מכורה קודם היובל יוצאה עכשיו וחוזרת לבעלים אינה מכורה עכשיו בשנת היובל (דחוזרת לבעלים) אינו דין שלא תמכר כלל בשנת

[28] הך קרא לא כתיב הכא כלל וצ"ל דכתיב וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת היובל ונגרע מערכך.

[29] גם כאן ט"ס וצ"ל וחישב לו הכהן ע"פ השנים הנותרות כלומר שיגרע וכו'.

היובל אבל הכא מי איכא למימר ק"ו ומה קדושה כבר יוצאה לבעלים ביובל אינה קדושה עכשיו בשנת היובל (כשחוזרת לבעלים) אינו דין שלא תחול קדושה עליה כלל]:
והא תנן. דאינה חוזרת לבעלים:
אלא הגיע יובל ולא נגאלה הכהנים נכנסין לתוכה ונותנין דמיה להקדש דברי ר' יהודה
אלמא דשל הקדש הויא הכי נמי תקדש בשעת היובל:
לא שמואל כר' שמעון סבירא ליה דאמר נכנסין לתוכה ולא נותנין דמיה להקדש אלא שלהן תהא וכי היכי דלא הוו דמיה להקדש הכי נמי דאינה קדושה כי הקדישה בשנת היובל:

דף כד:

ורב אמר סוף סוף. אפי' לר' שמעון מי קא הדרא לבעלים לכהנים. הוא דנפקא ועדיין איכא למימר דהקדש היא ומ"מ אין נותנין דמים דכהנים משלחן גבוה קא זכו[30] וליכא למימר שמואל כר' שמעון סבירא ליה:
מ"ט דרב. דאמר קדושה:
[אמר קרא כו' אלא לשמואל מאי אחר היובל]:
אחר אחר. כלומר דאם משנת היובל משמע משנה שאחר היובל ולא יובל עצמה ואם אחר היינו אחר אחר דהיינו שנה שלישית:
[אמר לך רב הא מני. דקתני ובשנת היובל עצמה לא יקדיש:
רבנן היא. דלית להו עד ועד בכלל וקא דרשי ואם משנת ולא שנת ממש:
ואנא דאמרי כרבי. דאית ליה עד ועד בכלל כדאמר מיום הראשון עד יום השביעי ראשון וראשון כו':
אי כר' פונדיון מאי עבידתיה. כלומר כיון דקא חשיב שנת חמשים בכלל חשבון שנות היובל בהדי מ"ט דקדשה נמי בשנת היובל אם כך הוא שקל נ' דקא פליג ליה לפונדיון שתהא פונדיון לכל שנה אמאי כיון דשנת נ' קדשה נמי כבשאר שני יובל ליתיב לה שקל נ' לגופה:
וכי תימא. הכי נמי דלית ליה פונדיון לשנה והתניא הקדיש שתים כו':
ר' דאית ליה פונדיון לשנה כר' יהודה סבירא ליה דאמר] שנת נ' עולה לכאן ולכאן.
וכיון דקא חשיב ליה נמי להתחלת שני יובל הילכך לא חשיב שקל לדידיה וקא פליג ליה לפונדיונין:

[30] צ"ל ומיהו טעמא דשמואל שפיר איכא למימר כר"ש ס"ל.

לשמואל. דאמר אינה קדושה [לימא] ר' דאית ליה פונדיון אחד לשנה כרבנן סבירא ליה דלית להו שנת חמשים עולה לכאן ולכאן אלא באפי נפשה הויא ליובל הילכך פליג שקל דידיה לפונדיונין (כשמואל) [לשמואל] דאמר אינה קדושה:

דאי כר' יהודה סבירא ליה דעולה לכאן ולכאן להתחלת חשבון מ"ט ולשנת חמשים א"כ לא היו בין יובל ליובל אלא מ"ח שנים פשו להו ב' שקלים חלקם לפונדיון נמצא לכל שנה (של מ"ח) סלע וב' פונדיונין [לשנה מיבעי ליה]:

על כורחיך לשמואל [דאמר אינה קדושה] כרבנן סבירא ליה. דלא חשיב שנת נ' אלא לסוף יובל וכיון דאמר אינה קדושה פייש שקל דידה ופליג ליה לפונדיון ולא אתי אלא סלע ופונדיון לשנה:

בשלמא לשמואל. דאמר אינה קדושה היינו דקתני ולא גואלין ולא מקדישין לאחר היובל פחות שנה למעוטי שנת היובל עצמה דאין מקדישין וגואלין:

אלא לרב. [דאמר] דקדשה מאי אחר יובל:

[אמר לך רב] מי סברת מאי אחר יובל אחר יובל ממש. שנה הסמוך ליובל דקא דייקת למעוטי יובל עצמה לא:

[מאי אחר יובל באמצע יובל כלומר בכל שנים שלאחר יובל]:

דף כה.

דכמה דלא מליא ליה שנה לא מגרעא ליה. כלומר שאם היתה ביד הקדש ה' שנים ומחצה ובא לגואלה לא יאמר אותן ה' שנים ומחצה שהיתה ביד הקדש איגרע כנגדו ו' שקלים ושש פונדיונין ואחשוב אותה חצי שנה כאילו היתה שלימה אלא יחשבנה עם השנים הנותרות עד היובל ליתן סלע ופונדיון לשנה להקדש בשבילה:

מאי קמ"ל דאין מחשבין חדשים עם ההקדש. כלומר דאם הקדישה ובחצי שנה גאלה לא יגרע כנגדו להקדש חצי סלע וחצי פונדיון:

הא בהדיא קתני. לה דאין מחשבין כלל:

אמר לך רב אין חדא מילתא היא ומה טעם קאמר הילכך מיהא ליכא למידק למעוטי שנת היובל עצמה:

אין מחשבין חדשים להקדש. שלא יחשוב עם ההקדש בחצי שנה או בח' חדשים כמו שהקדישה בסוף שנה לפחות כנגדם (למקדש) [להקד'] סלע ופונדיון או כנגד החדשים שעברו כדקתני בברייתא. שנים שלימות שלא היתה (ברשותו) [ברשות הקדש] אתה מחשב לפחות כנגדן סלע ופונדיון ולא כנגד חדשים אבל הקדש מחשב חדשים שנה כדמפרש בגמרא כגון דאקדשה בפלגא דארבעין ותמני דסד"א האי דאמרינן דאין

מקדישין לגאול בגירוע פחות מב' שנים לפני היובל הני מילי כי אקדשה בסוף מ"ח אבל כי אקדשה בחצי מ"ח לימא דליהוי כמי שהקדישה בתחילת מ"ח דהוו ב' שנים לפני היובל ולגאל בגירוע קמ"ל דעבדינן הני חדשים שנה כאילו הקדישה בסוף מ"ח משום רווחא דהקדש דאינו גואל בגירוע אלא נותן נ' שקל להקדש והיינו אבל הקדש מחשב חדשים שנה וכן נמי אם עמדה ברשות הקדש עשר שנים ומחצה לא יחשוב המקדיש אלא עשר שנים ואותה חצי שנה יחשבנה בשנה שלימה עם השנים הנותרות ויתן בעד אותה חצי שנה נמי סלע ופונדיון כשנה שלימה עם השנים הנותרות עד היובל:

ת"ל וחשב לו הכהן מ"מ. שיחשוב (מ"מ כדי) שיהא ריוח להקדש:

בשעת היובל. בזמן שהיובל נוהג:

נותן. לאלתר לאחר היובל כשהוא גואלה מיד [ההקדש] נותן [בזרע] חומר שעורים נ' שקל:

כור זרע ולא כור תבואה. כלומר כשהוא מודד כמה כור יש בו מודד במקום שראוי לזרוע בו כור דהיינו יותר ממקום שיכול ליגדל בו כור תבואה לפי שגרגיר זרע יעשה שיבולת תבואה והיינו ריוח של מקדיש דאי אזיל בתר כור תבואה היה נותן הרבה שקלים אלא בתר כור זרע אזיל:

כור זרע. זרוע במפולת יד ולא זרוע במפולת שוורים [דהכי הוו זרעי במפולת שוורים] היו ממלאין שק [מלא דגן] והיו מניחין אותו ע"ג העגלה על הקנקן ובקנקן היה נקב והיה מושך העגלה ע"ג התלם והיה נופל הדגן דרך אותו נקב וכך היו זורעין בשוורים ועכשיו מי שזורע במפולת יד מפוזר יותר הזרע ותופש בית כור זרע במפולת יד מקום מרובה בשדה יותר מבמפולת שוורים לפי שאינו זורע בשוה אלא פעמים נופל הרבה ביחד מן הנקב ופעמים נופל מן הזרע מועט:

תני לוי. מפולת יד שאמרו:

לא מעובה. שמפילין הרבה ביחד דהיינו פסידא דמקדיש שירבו הכורים:

ולא מידק. שמפזר יותר מדאי שזה הפסד של הקדש שממעט בכורים אלא בינונים:

אין נמדדין עמה. מפני שהן רשות לעצמן:

שדה מה ת"ל. לכתוב ואם מאחוזתו יקדיש:

בענין הזה. בשיעור הזה זרע חומר שעורים בחמשים:

מנין. אם הקדיש שדה לתך וחצי לתך שצריך לפדות:

ת"ל שדה מ"מ. דקדשה:

דומיא דסלעים. דלאו בני זריעה [נינהו]:

אי הכי. כיון דאוקימתא דמליאין מים פחות מיכן נמי אמאי נמדדין עמה:

משום דנגאני ארעא מיקרו. ספלים של שדה שמשימין בהן מים כדי להשקותה ונחשבין כשדה וכן נמי סלעים פחותין מי' [שפנד"ש בלע"ז] שדרי דארעא מיקרו. שכך נמצאין הרבה בשדות ונחשבין כשדה:

ונגרע מערכך אף מן ההקדש. כלומר שכשם [שאם הקדישה עשר שנים לאחר היובל וגאלה לסוף עשרים שמנכה לו] אותן שנים שהיתה ברשות בעלים שאינו נותן מהם סלע ופונדיון כך אם אכלה הקדש שנה או שתים [או י'] מנכה לו סלע ופונדיון לכל אותן שנים שהיתה ברשות הקדש ואינו נותן סלע ופונדיון אלא מן השנים של אחר הפדיון תוך היובל:

ואם אמר הריני נותן דבר שנה בשנה. בכל שנה סלע ופונדיון אין שומעין לו [שנאמר וחשב לו הכהן את הכסף כמה מגיע לו ליתן עד היובל ויתנו ביחד]:

אחד הבעלים ואחד כל אדם. רשאין לפדות זרע חומר שעורים בנ' שקל:

אלא שהבעלים. מוסיפין על נ' שקל חומש שנא' ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו ויסף חמישית כסף:

גאלה בנו. במקומו:

יוצא לאביו ביובל. ואינה יוצאה לכהנים[31] (ואינו בא להחוא עצמו):

גאלה אחר או אחד מן הקרובים. וחזר זה המקדיש וגאלה מידו (אינה) יוצאה מידו ביובל:

דף כה:

לא גאלה המקדיש וגאלה אחד מן הכהנים. והרי היא תחת ידו ביובל. לא יאמר כו':

ואם מכר את השדה גזבר לאיש אחר לא יגאל עוד. לבעלים אלא חוזר לכהנים ביובל:

לאחר ולא לבן. שאם מכרה גיזבר לבן המקדיש חוזרת לאביו ביובל:

כשהוא אומר איש. סתם משמע אחיו דלא יגאל עוד:

מה ת"ל לאחר. לאחר לא יגאל ולא לבן:

[ליעדה. דכתיב אם לבנו יעדנה:

[32] ולעבד עברי. והכא יבום לחודיה משום הכי לא פריך הא והכא תרתי משום דעבד עברי מהאי פירכא כלום יש כו' הוא דנפקא הוא דאיתרבי דהכי גמרינן במסכת קדושין דעבד עברי עובד את הבן ולא את האח אתה אומר את הבן או אינו אלא האח ולא את הבן מרבה אני את הבן שקם תחת אביו ליעידה ולשדה אחוזה אדרבה מרבה אני את האח

[31] אולי צ"ל והוי כמו שגאלה הוא בעצמו.

[32] נראה דצ"ל משום דעבד עברי משו"ה לא פריך דהכא תרתי והכא יבום לחודיה משום דעבד עברי וכו'.

שקם תחת (אביו) [אחיו] ליבום. ופרכינן אההוא אדרבה ואמרינן כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין יבום ומהתם איתרבה עבד עברי דהבן קם תחת אביו לעבד עברי דלא אשכחן ליה קרא אלא ליעידה גרידה אשכחן קרא שקם תחתיו הילכך ליכא לפרוכי ותיפוק לי דהתם תרתי דלא אשכחן לתרוייהו מקרא אלא האי פרכינן כלום יש יבום במקום בן והוה ליה כחדא וחדא:

בת מהו שתעמוד. כלומר אם גאלה בתו מהו שתעמוד שדה לאביה שתחזור לו ביובל]:

כיון דבת במקום בן כי אחר דמיא. הכי נמי דכי הויא שלא במקום בן נמי לא מוקמה [שדה] לאביה:

(אשה שהקדישה שדה מכר לה [הגזבר] וגאלה בעלה מי יעמוד לה בעלה שדה שתהא שלה ביובל מי חשבינן כאילו היא עצמה גאלתו):

[אשה שהקדישה שדה מלוג שלה וגאלה בעלה מי מעמיד לה בעלה שדה שתהא שלה ביובל מי חשבינן כאילו היא עצמה גאלתו]:

שכן הבן נוטל בראוי כבמוחזק כדמפרש ביש נוחלין ויפה כח הבן מכח האב:

[דלאו בת גירעון לא יוצא לכהנים דפחות מב' שנים אינו מגרע אלא נותן נ' שקל]:

והא נמי בת גאולה היא. [ואם לא גאלה] תצא לכהנים:

אחוזתו מה ת"ל. [ליכתוב] לכהן תהיה:

לשדה שיוצא לכהנים. שלא גאלוה בעלים ולא בנו אלא כהן או אחר שהיא יוצאה לכהנים ביובל מנין שלא יאמר כו':

אחוזתו. של עצמו היא שלו:

ואין זו שלו. לבדו הא כיצד כו':

הכהנים נכנסין לתוכה. דכתיב לכהן תהיה:

ונותנין את דמיה. להקדש דכתיב קדש לה':

אלא נקראת שדה רטושין. שדה מונחת שאין רשות לאדם בה כדכתיב תשמטנה ונטשתה ומתרגמינן ותרטשנה [עד יובל שני]:

רטושי רטושין. שלא יגע אדם בה עד יובל ג' שלעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר מיד הגזבר כדכתיב ואם מכר את השדה. גיזבר לאיש אחר לא יגאל עוד לבעלים אלא והיה השדה בצאתו ביובל:

מ"ט דר' יהודה. דקאמר הכא ונותן את דמיה:

[כתיב הכא קדש לה' כשדה החרם וכתיב ואיש כי יקדיש את ביתו קדש] מה להלן [בבית] בדמים דכתיב ויסף חמישית כסף [אף כאן בדמים:

מכבשי עצרת. דכתיב בהן קדש יהיה לה' לכהן בחנם]:

דנין קדשי בדק הבית כו'. דבין בית ובין דמי שדה אחוזה הוו קדשי בדק הבית:
שדה אחוזה וכבשי עצרת הוו מתנה לכהנים דבתרווייהו כתיב לכהן יהיה ולא במקדיש בית:

דף כו.

רבי אלעזר אומר לא נכנסין ולא נותנין דמים להקדש אלא נקראת כו'. מ"ט דרבי אלעזר אמר קרא אם לא יגאל את השדה. (עד) [קודם] שנת היובל לא יגאל עוד לבעלים אלא הרי היא של הקדש ולא נכנסין ולא נותנין דמים אבל אם מכר את השדה גזבר לאחר היובל לאחר אח"כ והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה:
אמר אביי סכינא חריפא מפסקא קראי. כלומר דהאי לא יגאל משוי ליה נמי אלפני פניו [אאם לא יגאל והאי והיה השדה משוי ליה נמי אלפני פניו] אואם מכר וכי מי חתכם והפסיקם:
אלא אמר אביי טעמא דרבי אלעזר כדתניא לא יגאל יכול לא תהא נגאלת. לאחר היובל שתהא לפניו לגואלה אפי' [בתורת] שדה מקנה שתהא שלו עד היובל וביובל תחזור להקדש:
ת"ל עוד כלומר מאחר שיצאה ביובל עוד לא תהא נגאלת שתהא דינה עוד כמו שהיתה כשדה אחוזה שתחזור לבעליה (שוב) ביובל אבל נגאלת לו בתורת שדה מקנה שתהא שלו עד שנת היובל וביובל תחזור להקדש משום דכיון דהגיע יובל ולא נגאלה קנאה הקדש כי חוזר זה וגאלה מהקדש הוי כלוקח. וכתיב והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה אחוזתו בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו והיינו הקדש. וקא דייק אימת קאי [דקאמר] אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה אילימא ביובל ראשון דאכתי לא הגיעה שנת היובל אמאי קאמר (עוד) לכמות שהיתה אינה נגאלת אמאי הא דין שדה אחוזה נמי אית לה הואיל ולא עבר היובל עדיין:
אלא פשיטא ביובל שני. קאי תנא דברייתא [ולמאן קתני ברייתא] אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה כלומר דקא הדרא להקדש:
אי לר' יהודה ור' שמעון לכהנים הוא דנפקא. אפי' מיובל ראשון כדתנן הכהנים נכנסין לתוכה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומאחר דנפקא לכהנים שוב אינה נגאלת מידם בתורת חומר שעורים בנ' שקל כסף אלא בשוויה בין בפרדסות סבסטי בין בחולת המחוז:
אלא לאו. מדקתני נגאלת (דהיינו) דמשמע בנ' שקל ש"מ (אמר) לר' אלעזר קאמר דסבירא ליה דשל הקדש היה ביובל הראשון:

ותיסברא דהא כדקא מתרת בשלמא לר' אלעזר דאמר דשל הקדש הוא [ניחא] האי עוד כדקאמרת עוד אינה נגאלת כלומר דבת גאולה היא בנ' שקל דאכתי דהקדש היא:
אלא לר' יהודה ור' שמעון דאמרי. דשל כהנים היא האי עוד מאי דרשי ביה הא לאו בת גאולה היא כלל בנ' שקל אלא בשוויה אי הכי מאי קמ"ל האי עוד:
אלא הכא במאי עסקינן. ברייתא בשדה שיצאה לכהנים כדסברי [ר"י ור"ש] ונפקא לכהנים ואח"כ הקדישה כהן [או כהן] אחד חלקו או הקדישו כולה בית אב דכיון דבאת ליד הקדש בת גאולה היא בנ' שקל כסף ואתו בעלים למיפרקא סד"א כיון דנפקא לה [כבר] לכהנים לא תיפוק תו ליד בעלים אפי' בתורת שדה מקנה ת"ל עוד לכמות שהיתה בתורת שדה אחוזה אינה נגאלת שתהא לבעלים אבל נגאלת שתהא לפניו כשדה מקנה וחוזרת [לכהנים] (לבעלים) ביובל ואכתי לא שמעינן טעמא דר' אלעזר:
בשנת היובל ישוב השדה. האי בשדה מקנה כתיב לאשר קנהו מאתו יכול אפי' לגזבר שלקחו ממנו שאם היה לו שדה מקנה והקדישה וחזר ולקחה מן הגזבר וכשהגיע היובל יכול שתשוב השדה לגזבר שלקחה ממנו דקרינן ביה לאשר קנהו מאתו ת"ל לאשר לו אחוזת הארץ:
[למוכר ראשון חוזרת דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ולא לגזבר:
יאמר לאשר לו אחוזת הארץ]. ולא היה צריך לאשר קנהו [מה ת"ל לאשר קנהו] אלא לשדה שיצאת לכהנים ומכרה כהן והקדישה לוקח וגאלה אחר יכול כיון שגאלה אחר ולא גאלה לוקח והרי היא יוצאה מיד זה שגאלה וחוזרת ביובל הואיל ויש כאן חזרה כל כך שבאת ליד שלישי יכול תחזור לבעלים הראשונים ת"ל לאשר קנהו כלומר ליד הכהן שמכרה חוזרת ולא לבעלים והיינו סיועא דחוזרת לכהנים:
ואיצטריך למכתב לא יגאל. ולאשר קנהו מאתו למילף מתרוייהו דלכהנים הדרא ולא לבעלים דאי מלא יגאל לחודיה הוה אמינא מ"ט לא הדרא לבעלים ביובל דכתיב ביה לא יגאל דלא קא הדרא כלל שכן יצאת מרשות בעלים וחוזרת לכהנים ואין כאן חוזרת כל כך ועוד דלא כתיב בההוא קרא ישוב אבל הכא דקא הדרא דכתיב ביה ישוב השדה ועוד שיש כאן חוזרת הרבה שבאת ליד שלישי הואיל והדרא דכתיב ישוב אימא תיהדר לבעלים להכי כתיב לאשר קנהו לכהן שמכרה:
ואי כתיב לאשר קנהו לחודיה וכדתרצינן דמכרה כהן והקדישה לוקח וגאלה אחר משום הכי לא הדרא לבעלים דלא קא יהבו בעלים דמי לגזבר אלא גאלה אחר אבל הכא בהאי לא יגאל עוד דאמרן לעיל דהקדישה כהן ואתו בעלים למיפרקיה דקא יהבי בעלים [דמי] אימא תיקום ברשותייהו:

כתב רחמנא לא יגאל. דלא תהדר לבעלים:
מאי הוי עלה. דאכתי לא ידעינן טעמא דר' אלעזר דאמר לעיל אין הכהנים נכנסים עד שיגאלנה אחר:
אמר רבא דאמר קרא והיה השדה בצאתו ביובל. דהוה יכול למימר והיה השדה ביובל קודש לה' וגו' מאי בצאתו קא משמע לן דכשיוצא מיד אחר שגאלה מיד הגזבר (אחר) [קודם] היובל [או] לקחה מגזבר אח"כ לכהן תהיה אחוזתו:

דף כו:

גאלוה בעלים ביובל שני. לרבי אלעזר בעלים כאחר דמו ויוצאה שוב לכהנים או לא דמו לגאלה אחר:
ת"ש לא יגאל עוד כו' אלא פשיטא ביובל שני. ונגאלת שתהיה לפניו כשדה מקנה שחוזרת לכהנים ביובל כדכתיב לכהן תהיה וגו' אלמא דבעלים ביובל שני כאחר דמו:
ותיסברא וכו'. ומדחי ליה דליכא למשמע טעמא מהכא:
מאי הוי עלה אמר רבא ת"ש. דתנינן ברייתא בפירוש דכאחר דמו ר"א אומר כו':
אי ממתני' הוה אמינא כו'. קמ"ל ברייתא דלאו כאחר דמו:
יצאת זו שהיא ראויה להיות שדה אחוזה. שכיון שאילו לא קנאה היתה נופלת לפניו בירושה והויא שדה אחוזה השתא נמי דאע"ג דהקדישה ואח"כ מת אביו הויא שדה אחוזה:
המקדיש שדה מקנה ולא גאלה אינה יוצאה לכהנים ביובל שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. שהיא אחוזתו של מוכר וחוזרת לו ביובל:
רבי מאיר סבר קנין פירות כקנין הגוף דמי:
דהלוקח שדה מאביו אין לו בחיי אביו אלא הפירות ורבי מאיר סבר קנין פירות כקנין הגוף דמי הלכך כי הקדישה בחיי אביו הרי היא כשדה מקנה דכשם שהפירות שלו כך קנה הגוף ושוב אינה ראויה להיות שדה אחוזתו אלא דין שדה מקנה יש לה:
ורבי יהודה ור' שמעון סברי. קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. הלכך אמרי הרי היא כשדה אחוזה שראויה להיות שדה אחוזה:
בעלמא בכל דוכתא במי שכתב כל נכסיו לבנו לאחר מותו שניהם אינם יכולין למכור כלומר לר' יהודה ור' שמעון קנין פירות כקנין הגוף דמי. והכא קרא. יתירא:

דף כז.

אשכח ודרוש. דיצאת זו שראויה להיות שדה אחוזה ולאו משום טעמא דקנין פירות לא כקנין הגוף דמי:

דקמ"ל דכהנים ולוים גואלין לעולם. אפי' בשנת היובל:

אמר לך רב ולטעמיך כיון דבשנת יובל עצמה הקדיש ש"מ בין לפני יובל ובין לאחר יובל ולמה לי למיתנייה אלא איידי דתנא רישא דמתניתין אין מקדישין לפני יובל ולא גואלין אחר יובל פחות משנה תנא נמי סיפא בין לפני יובל וכו' ואיידי דתנא אין מקדישין [ולא גואלין תנא נמי סיפא מקדישין] וגואלין ולעולם מקדישין לא אצטריך למתני אלא גואלין איצטריך כדאמר ואיידי דתני גואלין לעולם תנא מקדישין לעולם:

סליק פירקא

אומר לו. להמקדיש בשעה שמכריזין אותה לפדותה [אומר לו לבעלים] פתח אתה ראשון בכמה אתה רוצה לפדותה לפי שאם לא ימצא מי שירצה לפדותה ביוקר מן הבעלים מוטב שיפדנה הבעלים משום ריוח דהקדש לפי שהבעלים מוסיפין חומש על פדיונן:

מפני רעתה. או מפני שהיה מס שלה מרובה או לפי שהיציאה היתה יתירה על השבח:

ואמרו לו פתח אתה ראשון ואמר הרי היא שלי באיסר. שלא היה מחשבה ביותר מפני רעתה:

אמר רבי יוסי לא כך היה מעשה. כלומר שלא אמר הרי היא שלי באיסר אלא הרי היא שלי בביצה. ומכאן אתה למד שהקדש אינו כמעשר שני שאינו נפדה אלא בכסף אלא דהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף:

אמרו לו הגעתיך. תהא שלך ותן האיסר:

נמצא מפסיד איסר. שנותנו להקדש:

ושדהו לפניו. היא שלו עם רעתה ויש לו ב' הפסדות אחר החזרה אחד שחזרה לו שדהו ואחד שהפסיד האיסר:

והתניא כופין. משום (דהוא הקדיש) [ריוח הקדש] כדי שיוסיף חומש:

דאיידי דחביבא ליה טפי ופריק. כלומר לפי שהוא מכירה יותר מאחר כמה היא עושה יוסיף בפדיונה יותר ממי שאינו מכירה:

ועוד מצות גאולה באדון. כדתנן בפרק קמא דבכורות מצות גאולה באדון קודמת לכל אדם:

חדא ועוד קאמר כו'. והא קי"ל בכל דוכתא דשוה כסף ככסף חוץ ממעשר שני:

בכביצה נמי פרקינן. אע"ג דאין בחומשה שוה פרוטה:

סתמא כרבנן דאמרי בחומשה בעינן פרוטה [דהיינו ת"ק (ור' דאמרי) [דר"י] דאמר הרי היא שלי באיסר ושמעינן מינה שאין פודין בדבר שאין בחומשו שוה פרוטה]:
ואחד אומר בחמשים כשומה של תורה דכתיב בחמשים שקל כסף:
חזר בו של חמשים. שנתחרט בו:
ממשכנין מנכסיו עד עשר. כלומר שממשכנין אותו כשיעור אותו תוספת שהוסיף יותר מן האחרים דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכן כולם ממשכנין אותן כשחזרו בהן כשיעור כל אחד מה שהוסיף על חברו:
חזר בו של עשר מוכרין אותה בשוויה. ואם לא יכלו למוכרה [בעשר] נפרעין משל עשר את המותר עד שיהא להקדש בה עשר סלעים הואיל וזה שמאה בעשר סלעים:

דף כז:

לא שנו. דאמרי דכי חזר בו של חמשים דממשכנין מנכסיו עד עשר ולא יותר אלא דבן ארבעים עומד במקומו שאינו משלשין ביניהם שעכשיו נפחתו להקדש י' שקלים:
משלשין ביניהן זה הפיחות שיתן בן חמשים ט"ו שקל ובן מ' יתן ה' שקל:
מ"ט האי בן חמשים העשר שהוא הוסיף יתן הוא לבדו בלא דין ודברים והעשר שקל שהוסיף בן מ' על בן ל' יאמר בן מ' לבן נ' את נמי שייך בהדיה (בני) עשר דידי דיש בכלל חמשים הני ארבעים הילכך יהיב נמי פלגא דהני עשר ואידך הי' שקלים יתן לחוד דליכא בן חמשים אחר שלא שמאה שום אדם בחמשים:
ליתן הבן ארבעים ט"ו דליתשיך בפלגא דהני עשר דבן שלשים:
אי איכא בן ארבעים הכי נמי אלא דליכא בן ארבעים הילכך יהיב בן שלשים עשר:
אי הכי. כדאמר רב חסדא:
אימא סיפא חזר בו של עשר כו':
אי הכי. אי דליכא אלא עשר [לחודיה] אמאי איצטריך למימר נפרעין משל עשר נפרעין ממנו מבעי ליה. אלא מדקתני נפרעין משל עשר ש"מ דאיכא נמי של בן עשרים ולא קתני משלשין ביניהם וקשיא לרב חסדא:
אלא לא קשיא כאן שחזרו כולן בבת אחת משלשין [ביניהן] אבל חזרו בזה אחר זה נפרעין מכל אחד תוספתו:
תניא נמי הכי. דכי חזרו כולן כאחד משלשין ביניהן כיצד של חמשים יתן ט"ו ושל ארבעים ה' מתוספתו וה' [מתוספת] בן שלשים ובן שלשים יתן חצי תוספתו [וחצי תוספתו מבן כ' ובן כ' יתן חצי תוספתו] וחצי מן המותר שנפרעין מבן עשר:

[והאנן תנן ממשכנין מנכסי של כל אחד עד עשר אלא לאו ש"מ כדרב חסדא כדמתרצינן כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה:

אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחד סלעין הבעלים נותנין עשרים ושש. לפי שהבעלים אמרו בעשרים ומוסיפין עוד חומש על עשרים הרי כ"ו וכן לעולם כופין הבעלים שיפדוה הן בשביל שמוסיפין חומש ויתנו עוד גם התוספת שמוסיף אחד על העשרים אבל אין מוסיפין הבעלים חומש על אותו עילוי שמעלה אחד על העשרים אלא יתנו התוס' לבדו על חומש שלהן כגון אמר אחד הרי היא שלי בכ"ה הבעלים יתנו ל' ולא יותר חמש בשביל חומש שלהן וחמש בשביל תוספת של זה אבל] אמר אחד הרי היא שלי בכ"ו. אין כופין את הבעלים לפדותה כדאמרינן בגמ' דמצי אמרי אתא גברא בחריקין שהוסיף על הכ' כנגד החומש שאנו חייבין להוסיף מעתה אין אנו חייבין לפדות אא"כ רצו הבעלים עדיין לפדותה:

אם רצו ליתן שלשים ואחת ודינר שכך עולה החשבון בין החומש שלהן והתוספת של זה הבעלים קודמין:

ואם לאו. שלא רצו הבעלים ליתן כל כך:

אומר לו. לזה שאמר בכ"ו:

הגעתיך. תן מה שאמרת והרי היא שלך:

ובעל הבית אומר. לפדות מעשר שני שלו בסלע ואחד אומר תנהו לי ואני אתן בשבילו סלע ואיסר קודם של סלע ואיסר לבעל הבית ויהיה המעשר שלו מפני שמוסיף על הקרן איסר יותר מבעה"ב ואע"ג דכי פריק ליה בעה"ב מחוייב להוסיף חומש כדכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יוסף עליו ואחר אין מוסיף חומש אפי' הכי של סלע ואיסר קודם לבעה"ב:

ומתרץ לא קשיא דהכא בגואל שדהו דחומש דמוסיפין בעלים רווחא דהקדש הוא שהקרן והחומש בא ליד הגזבר משום הכי ההוא דיהיב חומש להקדש עדיף:

הכא. גבי מעשר שני דחומשא שמוסיף רווחא דבעה"ב הוא שהקרן והחומש של בעה"ב הוא ומעלהו ואוכלו בירושלים בתורת מעשר וכשמוסיף חומש זהו ריוח שלו שיש לו יותר מעות ממה לקנות כל צורכו בירושלם משו"ה ההוא דפריק הקרן שפיר שמוסיף בפדייתו יותר מבעה"ב איסר הוא קודם לבעה"ב ואע"פ שהבעל הבית מוסיף חומש כיון שאינו בא ליד הקדש לא הקרן ולא החומש אלא ליד בעה"ב לית לן בה בההוא חומש אלא ההוא דפריק קרנא שפיר טפי מחבריה איהו קדים:

ואמאי הבעלים נותנין שלשים ולימרו בעלים כבר אתא גברא בהריקין במקומינו שרוצה ליתן כנגד הקרן והחומש שלנו ומעתה נפטרנו:
לא. לא מצו למימר הכי כגון דאמור בעלים בעשרים ודינר דחייבין ליתן כ"ה ודינר והאי גברא לא אמר אלא כ"ה הלכך ליכא למימר אתא גברא בהריקין:
אי הכי אמאי לא תני בעלים אומרים עשרים ודינר ליתני דינר:
לא דק. [תנא] דלא רצה לשנות (לבר) [דינר] שהוא פחות משקל:
[ולא והקתני בסיפא דינר:
אלא אמר רבא. כגון דאמור בעלים בעשרים ופרוטה דחייבין ליתן כ"ה ופרוטה ואידך גברא לא אמר אלא בכ"ה לחוד ולא מצי למימר אתא גברא בהריקין. וכיון דאמרי בעלים פרוטה ופרוטה לא הוי דבר חשוב ולא רצה התנא לשנותה:
לא שנו. דאין מוסיפין חומש על עילוי של זה אלא שלא נישום הקדש בג' בני אדם:
אבל. אם שמאה אותו אחר לדעת ג' בני אדם ששוה כך וכך על עשרים מוסיפין הבעלים נמי חומש אף על אותו עילוי:
תניא נמי הכי כו']:
לעולם דלא נישום. הא נישום אפי' ב"ה מודו דמוסיפין. (וא"כ) [ודקשיא לך] מ"ט דב"ש דאמרי מוסיפין:
ב"ש מחמירי. משום חומרא בעלמא הוא דקאמרי הכי (כיון דאמרת) ואיב"א דנישום ואיפוך ורב חסדא כב"ה דאמרי מוסיפין:
א"כ דב"ה מחמירי דאמרי מוסיפין חומש על עילוי ליתנייה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה. אלא לעולם כדאמרינן מעיקרא דלא נישום [ואפי' הכי ב"ש מחמרי דאמרי מוסיפין] אבל נישום אפי' ב"ה סברי דמוסיפין ורב חסדא דאמר (אפי') כב"ה:
רצו אין לא רצו לא. [דאין כופין אותן] מ"ט דמצי אמרי אתא גברא בהריקין:
האי דינר מאי עבידתיה. הא [כבר תנא] (אמרת) דאין מוסיפין חומש על עילוי של זה והאי דינר מיחזי כחומש מן ההוא (סלע) [דינר] ששי שעל עשרים:
אמר רב ששת הכי קאמר. כיון שאמר בעלים הרי היא שלי בכ"א קודם שאמר זה ועכשיו מגיע להן ליתן בין קרן וחומש כ"ו שקלים ודינר אם רצו ליתן כך הן הבעלים קודמין:

דף כח.

ואם לאו אומר לו. לזה תן אתה כ"ו שקלים והגיעתך]:
מחרים אדם קצת מצאנו ומבקרו כו'. לשם שמים שיכול לומר הרי הם חרם עלי ונתפסין:

על אחת כמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו. כנגד הדיוט שלא יבזבז אותן להדיוט שלא יתנם כולם לאחרים שישייר לעצמו כלום מהיכן יחיה:
[ת"ל אך וכל אכין ורקין מיעוטין:
אבל שדה. (אמאי) [הוה אמינא] ליחרם כל שדותיו דסגיא ליה בדיסתורן שיכול ליקח שדות של אחרים באריסות ויכול לחיות בהן]:
ואי אשמעינן שדה. גרידא הוה אמינא משום הכי לא ליחרמינהו לכולהו שדותיו משום דחיותיה מינייהו אבל מאדם אימא ליחרמינהו לכולהו עבדין דסגיא ליה בשמעא בעלמא:
משום דהכא והכא חיותיה דבין שדות ובין עבדים אין אדם יכול לחיות בלא שדה ובלא עבדים ואם יחרים כל עבדיו אינן מצויין עבדים [אחרים] טובים תדיר לקנות אבל מטלטלין דשכיחי מטלטלין אחרים למיזבן בכל שעה שירצה אימא ליחרמינהו כולהו כתב רחמנא מכל אשר לו ולא כל:
מה בהמה שיש לו רשות. למוכרה לחלוטין ורשאי להחרים למעוטי בנו ובתו עבדו ושפחתו העברים ושדה מקנה שאינו רשאי למוכרן:
[או הואיל ורשאי למכור בתו קטנה יכול יחרימנה ת"ל בהמה] מה בהמה כו'. למעוטי בתו שאינו רשאי למוכרה אלא (עד שהיא) בקטנותה אבל משבגרה שוב אינו רשאי למוכרה:
[היינו דת"ק. ת"ק נמי אמר אם החרים את כולן אינן מוחרמין:
איכא בינייהו דר' אילא דאמר. במסכת כתובות המבזבז את נכסיו לצדקה אל יבזבז יותר מחומש שלא יצטרך לבריות ת"ק דלא אמר יהא אדם חס לית ליה דר' אילא אלא אם ישייר לעצמו קצת יכול להחרים כל השאר ור' אלעזר בן עזריה דאמר יהא אדם חס אית ליה דר' אילא שיהא חס ואל יבזבז יותר מן החומש:
שבקש לבזבז יותר מחומש]:
שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו. דעבדו ושפחתו העברים ושדה מקנה חוזרין ביובל:
[הכהנים והלוים אין מחרימין. נכסיהן שאין נוהג בהן דין חרמים כדמפרש לקמן:
שחרמין שלהן. מה יתרון אם היה מחרים היה שלו שחרמים לכהנים:
נראין דברי ר' יהודה. דאמר לויים אין מחרימין בקרקעות דכתיב כי אחוזת עולם הוא להם:
ודברי ר' שמעון דאמר לוים מחרימין במטלטלין הואיל ואין חרמין שלהן אלא של כהנים הלכך מחרימין]:
ואיתקוש מטלטלין לקרקעות. מה קרקעות אין מחרימין אף מטלטלין נמי:

[והא מדקתני סיפא אמר ר' נראין דברי ר' יהודה בקרקעות ודברי ר' שמעון במטלטלין. ר' דהוה מכריע קאמר הכי נראין אבל מכלל דר' שמעון גופיה מקרקעי נמי קאמר דלויים מחרימין:
לא (לא) לעולם סבירא ליה לר' שמעון דמקרקעי אין מחרימין והכי קאמר רבי נראין דברי ר' יהודה לר' שמעון דלויים אין מחרימין בקרקעות דכתיב כי אחוזת עולם היא להם שאף רבי שמעון לא נחלק עליו כו']:
החרים מטלטלין. בישראל קא מיירי:

דף כח:

שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה. לאיזה כהן שירצה יתנם כלומר שטובת הנאה שלו: [דתניא לה' לכהן. בגזל הגר מישתעי דדרשי' לקרא הכי אם [אין] לאיש גואל דהיינו גר דאין לו גואלים]:
אשר יכפר בו עליו הוי אומר בכהן שבאותו משמר שעובד ומקריב קרבנות הכתוב מדבר: נותנה למשמר שפגע בו יובל. שחל יובל ליכנס בתוך משמרו:
פגע בו בשבת אם חל יובל ליכנס בשבת ובשבת עובדין ב' משמרות משמר היוצא ומשמר הנכנס לאיזה משמר הוא נותנה. נותנה למשמר היוצא הואיל והוא העובד שהקריב תמידין אמש והיום בשחרית:
[אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד. כלומר ששמיטתן פוגעין זה בזה לפי ששנת מ"ט היא שביעית ושנת נ' היא יובל אלא שהיובל משמט בתחילה ובשביעית בסופה: אדרבה האי משום הכי הוא. כלומר טעמא מאי משמטין כאחד מפני שהשביעית משמטת בסופה לכספים ויובל בתחילתה אלא תריץ הכי במקום אלא תני מפני שהיובל בתחילה כו']:
בשלמא שביעית משמטת בסופה. בהשמטת כספים מיירי דאי בהשמטת קרקע לענין זריעה וחרישה מתחילת שביעית משמטין:
דכתיב מקץ שבע שנים בסופה תעשה שמטה וזה דבר השמטה וגו':
אלא יובל בתחלתה. ביום הכפורים חייל יובל והיאך משמטין כאחד והרי עשרה ימים הן בין סוף שביעית להתחלת יובל:
[הא מני. דמשמטין כאחד:
ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא היא]:
שמעה חזקיה בר בילוטי. להא דאמר חייא בר אבין:

אמרה קמיה דרבי אבהו. אמר ליה אמאי אמר נותנן לכל כהן שירצה וליקוש מטלטלין לקרקעות [דליתנן לכהן שבאותו משמר]:
לאו תנאי. היא דרבי יהודה מקיש מטלטלי לקרקעות ור' שמעון לא מקיש ור' חייא סבר לה כמאן דלא מקיש:
חרמי כהנים שישראל מחרים לדעת שיבוא ליד כהן אין להן פדיון אלא ליתנם לכהן כדכתיב כל חרם בישראל לך יהיה:
סתם חרמים שלא הזכיר כהן:
שחל החרם על קדשי קדשים ועל קדשים קלים. כיצד כדמפרש לקמן לא שיהא יכול להתפיס הן עצמן לשום חרם או לשום דבר אחר דאין הקדש חל על הקדשים אלא כדמפרש מחרים אדם את קדשיו בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים אם נדר הם שאמר עלי שחייב באחריותו נותן דמיהם לכהנים מפני שהחרימן והן עצמן אינן לשום חרם אלא קרבין לשום חובתו ואם הן נדבה שאינו חייב באחריותן לא חשיבי ממונו ואין נותן לכהנים בשביל החרם אלא טובתה מה שהוא רשאי ליטול הימנה טובת הנאה ומפרש כיצד נותן את טובתה אמר שור זה עולה דלא אמר עלי דאינו חייב באחריותו ואח"כ אמר הרי הוא חרם אומדין כמה אדם כו'. אע"ג דנדבה הוא ואין חייב באחריותן אכתי אדם שאינו מחוייב עולה אי משכח לה בזול יקנה אותה ואותה אחריות הוי עליו ונותן אותן דמים. פירוש אחר אומדין כמה אדם כהן שאינו ממשמר זה שעובד רוצה ליתן להמתנדב משור זה שימתין לו שיתנו לו (להקריבו) להעלהו עולה בזמן משמרתו כדי שיזכה בעורו כמו שאותו כהן היה נותן לו כך וכך יתן זה שהחרימו לכהנים וזהו קדשי קדשים:
[33] שאינו חייב כלום. (בתמורה בישראל בקדשים) [שאינו רשאי] כלומר כיון שאינו חייב באחריותו אינו נותן דמי כלו אלא טובת הנאתו כדאמרן:
ובין קדשים קלים כיצד. הבכור כשהוא ברשות ישראל בין תם בין בעל מום מחרימין אותו טובת הנאתו ולא דמי כולו שאינו חייב באחריותו וכיצד פודין אותו כלומר כיצד שמין טובת הנאתו אומדים כמה אדם מישראל רוצה ליתן בבכור זה לבעלים שיתננו לבן בתו כהן או לבן אחותו כהן כך יתן זה שהחרימו לכהנים:

דף כט.

הרי הן כהקדש לכל דבריהן. שאסורין בהנאה ומועלין בהן:

[33] נראה דצ"ל שאינו רשאי. כלומר שאינו חייב כלום להקריב עולה כלומר כיון וכו'.

לך יהיה אפי' לקדש בהן את האשה ואין בהן מעילה:
[בשלמא רבנן. דאמרי לכהן כדקא מפרשי טעמא דידהו קרא דידהו וקרא דר' יהודה בן בתירא לדרשא]:
אלא לרבי יהודה כשדה החרם למאי אתא. ולחרמי כהנים כדמפרש ליכא לאוקמי דמכל חרם לך יהיה נפקא:
כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו מה ת"ל לימא קדש לה' ולכהן תהיה מה ת"ל שדה חרם (ואחוזתו):
[שדה חרמו. שדה שהחרים ישראל ויצא לכהן והקדישו כהן שלא יאמר הואיל ויוצא לכהנים ביובל דהאי כהן מקדיש שדה חרמו הוי כאילו הקדיש שדה אחוזה ודין הוא מה שדה אחוזה של ישראל שיצאה ביובל וגאלה אחד מן הכהנים יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל הכהנים כדאמר לעיל בפירקין אחוזתו שלו ואין זה שלו אף מקדיש שדה חרמו נמי מתחלקת לאחיו הכהנים:
ואידך. רבנן נפקא להו הא מה"א דהחרם]:
סבר לה כר' ישמעאל. כלומר נפקא ליה דחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים מהיכא דנפקא ליה לר' ישמעאל כדתנן ר' ישמעאל אומר כתוב אחד אומר תקדיש דכתיב כל הבכור אשר יולד תקדיש וגו' וכתוב אחד אמר אל תקדיש דכתיב אך בכור אשר יבוכר לה' (לכהן) [בבהמה] לא יקדיש איש אותו הא כיצד מקדישו אתה הקדש עילוי כדאמרן אם נדר נותן את דמיהן ואם נדבה נותן (טובתן) [טובת הנאה] לבדק הבית דהיינו הקדש עילוי לדמיו ואי אתה מקדישו הקדש מזבח לשם זבח אחר וגלי רחמנא בקדשים קלים [כגון בכור דחל על קדשים קלים] וה"ה לקדשי קדשים שחל עליהם חרם להקדש עילוי כדאמרן:
[הלכה כר' יהודה. דאמר סתם חרמים לבדק הבית:
ברייתא איפכא תניא. הואיל דההוא דר' יהודה מוקים לה כרבנן]:
מתניתין נמי איפכא תנא הואיל ותני ברייתא איפכא:
רב גמריה גמיר דאתנייה רביה לברייתא איפכא:
[אי הכי. כיון דאפיך דר' יהודה כרבנן הלכה כרבנן איבעי ליה למימר:
הכי קאמר. לדידי האי דאמריתהו משמיה דר' יהודה גמירנא לה משמא דרבנן לדידכו מאי דאפכיתו ותניתו בר' יהודה דלבדק הבית הלכה כר' יהודה]:
ושדינהו בנהרא ולישתרי לך. משום דקסבר סתם חרמים לבדק הבית וכיון דליכא בהמ"ק לית ליה תקנה אלא בפדיון ולמישדי בנהרא:

[הני מילי בזמן בהמ"ק קיים. לא הוה שרי למיפרקי לכתחלה אלא בשיוויו משום פסידא דהקדש]:

משום פרסומי מלתא דבר פדייה הוא הוא דאצרכיה ד' זוזי דחשיבי אבל מ"מ בפרוטה סגיא כדשמואל:

[יהיבנא כולהו לכהנים אלמא קסבר סתם חרמים לכהנים וכיון דאיכא כהנים חרמי כהנים אין להן פדיון]:

ר"ש [אומר] מהכא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן היובל אבל מטלטלי אפילו בזמן הזה:

אין גר תושב נוהג. שמצווין להחיותו ומוזהרין על הונאתו. גר תושב זה הכופר בעבודת כוכבים וכתיב נמי גבי גר תושב בטוב לו לא תוננו דהאי בטוב לו בלא תסגיר עבד אל אדוניו [כתי'] ומפרש בסיפרי זה גר תושב:

[שמעינן מהכא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן היובל ואמאי אצרכיה רב יהודה פדייה. לא קשיא מקרקעי אין נוהגין אלא בזמן היובל אבל מטלטלי אפי' בזמן הזה]:

והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה דהאמר דאחרימנהו לכולהו נכסי בין מקרקעי בין מטלטלי:

מקרקעי דחוצה לארץ כמטלטלי דא"י דמו. והא אמרינן דבמטלטלי נוהג אפי' בזמן הזה:

[מחרים אדם את קדשיו כו'. כדמפרשינן לעיל]:

רבי ישמעאל אומר כתוב אחד כו' דר' ישמעאל יליף להו מהני קראי דחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים כדמפרשינן לעיל:

ורבנן. דלא ילפי לה מהני קראי [הני קראי] למאי מיבעי להו:

[אל תקדיש. דכתיב לא יקדיש איש אותו מיבעי ליה למיקם עליה בלאו אם מקדישו לזבח אחר]:

(תקדיש דכתיב) תקדיש מיבעי ליה. שמצוה להקדישו לשם בכור:

ור' ישמעאל אמר לך להכי לא מיבעי דבכור ממילא קדיש דקדושתו מרחם אלא לא אתא קרא אלא לכדאמרן:

ור' ישמעאל ההוא קרא דכל חרם [קדש] דרבנן ילפי מיניה שחל על קדשי קדשים [חרמים לבדק הבית שנאמר כל חרם קדש] ועל קדשים קלים מאי עביד ליה:

ר' ישמעאל סבר לה כר' יהודה בן בתירא דדריש להההוא קרא כל חרם קדש קדשים דסתם חרמים לבדק הבית [שנאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה']:

הדרן עלך המקדיש

דף כט:

[בשעת היובל. בזמן שהיובל נוהג:
אין מותר ליגאל. שדהו מיד הלוקח עד לאחר ב' שנים למכירתו:
שנא' במספר שני תבואות ימכר לך. כלומר שתהא ברשות הלוקח ב' שנים (ואם) [או] יותר וכשהוא גואלה מחשב הדמים שנתן לו הלוקח בשביל השדה כנגד השנים שמשעת המכירה ועד היובל וכמה שמגיע לכל השנה מן הדמים כן ינכה לו הלוקח למוכר לפי השנים שהיתה ברשות הלוקח שנאמר וחשב המוכר את שני ממכרו שהיתה ברשות הלוקח ולפיהן ינכה מדמי גאולתו לפי חשבון דמי השנים ויחזור לו המותר מן הדמים ויקבל שדהו דכתיב והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו ושב לאחוזתו:
היו אותן ב' שנים שהיתה ביד הלוקח שנת שדפון וירקון שלא גדלה התבואה או היתה שנה אחת מהן שביעית] אינה עולה לו מן המנין ממנין שני תבואות אלא צריך להניחה עוד ברשותו ב' שנים הראויות לזריעה ולתבוא' והא דאמרן דאינן עולה לו מן המנין הני מילי באונס בידי שמים כה"ג אבל אם פשע בה [שלא זרע] (שנרה ולא זרעה או הובירה שלא נרה ולא זרעה) עולה לו ממנין ב' שנים אע"ג דלא הוה בהו תבואות ורשאי המוכר לגאלה לאלתר לסוף ב' שנים:
[ר' אלעזר אמר. פעמים שיאכל הלוקח שלש תבואות בב' שנים כיצד אם מכרה לו מלאה פירות לפני ר"ה הרי זה אוכל אותן פירות העומדות ולסוף שנה זו הנכנסת תבואה אחרת ולשנה השנית תבואה שלישית:
אלמא. דאיסורא נמי איכא אם יגאלנה קודם השלמת ב' שנים דאפי'] קרקושי זוזי נמי אסיר כלומר שאסור לו למוכר אפי' להראות הזוזים השמורים לצורך הפדיון להראותם ללוקח בתוך אותם ב' שנים שזיכתה לו התורה שתהא ברשותו:
אפי' לוקח נמי. אם יפייס לו שיגאלנה בתוך אותן ב' שנים:
קאי בעשה. אם יקבל הדמים:
דבעינן שנים תקנה. ב' שנים שלימים וליכא:
רב אמר מכורה. דלא הדרי זוזי:
ויוצא. שחוזרת לו ביובל:
שמואל אמר אינה מכורה כל עיקר. דאפי' הדמים חוזרין לו:
שאינה מכורה. שבשנת היובל אינה מכורה שחוזרת לבעלים אינו דין שלא תמכר כלל שהמעות חוזרין:

[ולרב לית ליה ק"ו] ולרב לא אמרינן ק"ו כי האי גוונא והתניא יכול ימכור כו'. ומה מכורה כבר כשהיא קטנה יוצאה בשעת נערות (נתרוקנה עצמה בסימניה) דקנה עצמה בסימנין: שאינה מכורה. בשעת נערות אינו דין שלא תמכר שהמעות חוזרין אלמא אמרינן ק"ו כי האי גוונא:

התם. בבתו נערה משום הכי אמרינן ק"ו שאינה נמכרת כלל:

דלא הדרא ומיזדבנא. כלל שוב לעולם מאחר שהיא נערה:

הכא. במוכר שדהו בשנת היובל כיון דאחר היובל מצי למיהדר ומזדבנא מכירה גמורה משום הכי בשנת היובל [נמי] מכורה ויוצא ולא הדרי זוזי ולא אמרינן [הכא] ק"ו:

אחר היובל שנים תקנה. היינו דכתיב במספר שנים אחר היובל תקנה:

מלמד שמוכרין. לאלתר מיד אחר [שעבר יובל] לשני תבואות לב' שנים:

מופלג מן היובל מנין. שמוכרין נמי ברחוק מן היובל כמו עשר שנים [לאחר היובל] או עשרים שנים לאחר היובל:

ת"ל לפי רוב השנים [ולפי מעוט השנים לפי] רוב השנים היינו שמכרה סמוך ליובל שיש לו עוד שנים רבות עד היובל:

ולפי מעוט השנים. כלומר שמכרה מופלג מן היובל שלא נשארו אלא מעט שנים עד [שנת] היובל:

[אמר לך רב אינה מכורה. בשנת היובל לענין מספר שני תבואות שיהא יכול הלוקח לתופשה ב' שנים:

אבל מכורה היא דלא הדרי זביני ויוצאה ביובל:

ואי איזדבוני מיזדבנה. כדקאמרת דלא הדרי זוזי תיהוי ליה ללוקח הנהו זוזי דיהב זביני דתיקום ברשותיה עד בתר יובל ובתר יובל ניכלה שני תבואות וניהדרא בלא דמים כמו שהיתה יוצאה ביובל בלא דמים]:

מי לא תניא. [מכרה לו שנה אחת לפני יובל ואכלה שנת אחת לפני יובל משלימין לו שנה שניה אחרת לאחר יובל] אלמא דיובל לא פקע זביניה:

[התם נחית לאכילה. כיון דאכלה שנה אחת כבר לפני יובל הלכך משלימין לו לאחר יובל:

הכא. במכרה בשנת יובל דלא נחית לאכילה קודם יובל כלום הלכך לא מצי למיכלה בתר יובל מספר שני תבואות אלא מכורה ויוצאה:

חדא הך. שמואל אמר אינה מכורה:

המוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין רבו שיפדנו ויוצא לחירות:

או אם מכרו לישראל בחוצה לארץ קונסין ללוקח ויוצא לחירות:

חדא הדרי זביני. המעות ללוקח:
מדקתני יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו שני] ש"מ דקנייה רבו שני ולא הדרי זביני המעות ללוקח דאי הוה הדרי זביני לא הוה צריך גט מרבו שני אלא מרבו ראשון. [ורב ענן. דאמר ולא ידענא הי מינייהו הדרי זביני]:

דף ל.

(דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דלמא):
[הא ברייתא דצריך גט שחרור מרבו שני לא שמיעא ליה:
מדשמואל נמי ליכא למשמע דהדרי זביני דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דלמא אינה מכורה ומעות מתנה דלא הדרי. מידי דהוה אמקדש אחותו דרב אמר מעות חוזרין דאין קדושין תופסין באחותו:
ושמואל אמר מעות מתנה. דאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לה לשום מתנה. [ואי קשיא] השתא כיון דאמרת לשמואל דמעות מתנה דלא הדרי ללוקח זוזי א"כ היינו דרב ומאי בינייהו]. איכא בינייהו אי שמיט לוקח ואכיל פירי לרב דאמר מכורה לא משלם פירי לשמואל דאמר אינה מכורה משלם פירי:
מאי חזית דקנסינן ליה ללוקח:
שקנאו בחוצה לארץ שמניחו לחירות ומאבד מעותיו:
ליקנסיה למוכר. כל שמכרו לחוצה לארץ:
חורא גנב. כלומר אותו שקונה גורם לזה שמוציאו לחוצה לארץ ומוכרו:
היכא דאיתיה לאיסורא. שהוא ביד הלוקח ליה קנסינן הלכך קנסינן ליה ללוקח:
נרה מיבעיא. דעולה לו מן המנין דהא כבר עבד בה מידי עבודה:
נרה איצטריך ליה. דעולה לו דסד"א כיון דנרה ולא זרעה ולא נהנה (זה) ממנה הלוקח כלום דאמרינן ליה למוכר בשעה שפודה כיון שטרח (זה) בה שנרה והשביחה ולא נהנה ממנה הב ליה ללוקח דמי כריביה שחרשה והשביחה:
וליסק. כלומר (והחזר) [כשיחזיר] לו העודף הדמים שכנגד השנים שיש עוד עד היובל ודמי חרישתו ודמים שהשביחו ואח"כ יסתלק ויצא (לו) חוץ (מן) לשדה:
קמ"ל. דלא יהיב ליה המוכר מידי שכר חרישה דאמר ליה כיון שהיתה ברשותך שהיתה יכול לזורעה וליקח תבואתה ולא עבדת את הוא דאפסדת נפשך וינכה לו המוכר שיגרע לו דמי אותן שני שנים כאילו היו זרועות ואכל הלוקח תבואתן:
[מנין שלא יאמר לו המוכר ללוקח הנח לפני השדה מליאה פירות בסוף שני שנים שלא תיטול פירותיה כדרך שהנחתיה מליאה לפניך בשעה שמכרתיה לך:

ת"ל מספר שני תבואות ימכר לך. כלומר כל התבואות שאפשר להיות בה משעת מכירה עד סוף שני שנים הן מכורות והן של לוקח:
מכרה שדהו לראשון במנה וחזר הלוקח ראשון ומכרה לשני במאתים כשהוא פודה אותה המוכר שהוא בעל השדה]:
אינו מחשב. כדכתיב וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף:
אלא עם הראשון. למי שמכרה לו כדי להקל על הגואל ויפסיד (זה) הלוקח שני מנה אחד וכן מכרה לראשון במאתים (וזה) [וחזר] הלוקח ומכרה לשני במנה אינו מחשב אותו שהיה בעל השדה כשבא לגאול אלא עם הלוקח אחרון:
שנאמר והשיב את העודף לאיש. [לאיש שבתוכה] כלומר לאותו שתופס השדה והאי דדרשינן לקרא הכי מפני שאנו רוצים להקל על הגואל. אבל בענין זה נחמיר על הגואל:
שלא ימכור ברחוק [ויגאול בקרוב. כלומר שאם יש לו לגואל שדה אחת ברחוק ממנו אינו רשאי למכור אותו כדי לגאול באותן דמים שדה זו שהיא בקרוב לו שמכרה לשני תבואות ומפרשינן בגמרא טעמא מאי. וכן לא ימכור ברע שדה רעה שיש לו כדי לגאול באותן דמים שדה יפה לו שמכרה לשני תבואות. וכן אינו רשאי ללות מעות מאחר כדי לגאול שדה זו וכן אינו רשאי לגואלה בחצאין אא"כ יתנו לו הדמים כולן בבת אחת]:
ובהקדש. המקדיש שדהו בשעת היובל מותר בכולן למכור ברחוק ולגאול בקרוב [ולמכור] ברע. [ולגאול ביפה] [לוה וגואל] וגואל לחצאין ואע"ג דאמרי' לעיל אם אמר הריני נותן דבר שנה בשנה אין שומעין לו ה"מ דאין שומעין לו [לגואלה] ליתן סלע ופונדיון לכל שנה אבל אם נותן החצי (פונדיון) [ביחד] ולבסוף חצי האחר מותר והיינו דקאמר ובהקדש מותר לגאול לחצאין:
העודף שבידו. כלומר העודף שביד המוכר שיש לו מן הדמים שנתן לו הלוקח [הוא מחזיר ללוקח] ולא משבח שהשביחה:
העודף שבקרקע. כלומר דאזלינן גבי (כהן) [גואל] לקולא:
מאי בינייהו. [בין ר' לר' דוסתאי] דהא תרוויהו מקילין גבי גואל:
איכא בינייהו דאייקר וזול ואייקר. כלומר שמכרה לו במאתים והוזלה [דהכסיפה] ובשעת פדיה הוקרה ושויא מאתים לר' דלא איירי בעודף שבידו ולא בעודף שבקרקע ולא בהכסיפה [לטעמיה] אם מכרה במאתים והוזלה [דהיינו שהכסיפה] וחזרה ועמדה במאתים [דהיינו שהוקרה] ואין שם אלא לוקח אחד אמרינן גואלה במאתים [דהיינו לאשר מכר לו ולר' דוסתאי דאזיל בתר עודף שבידו ועודף שבקרקע אזלינן נמי בתר קרקע דמחשב ליה בחשבון הזול:

[ואית דאמר לר' דאזיל בתר קרקע הואיל ובשעת פדייה שוה כשעת מכר נותן לו מאתים כשעת המכר. למ"ה]. וממאי דלקולא אימא לחומרא. כלומר דקראי אפשר למידרשינהו [גבי גואל לקולא ואיכא למידרשינהו] לחומרא דאיכא למימר כי מכרה הראשון לשני במאתים מנין שאין מחשב אלא עם השני ת"ל לאיש אשר בתוכה והיינו חומרא וכי [מכרה] לראשון במאתים מנין שאין מחשב אלא עם הראשון ת"ל לאיש אשר מכר לו והיינו חומרא ומנ"ל דדרשינן להו לקולא:

[דגמר גאולה גאולה מעבד עברי כתוב כאן והשיג ידו ומצא כדי גאולתו וכתיב בעבד עברי לפיהן ישיב גאולתו:

מכסף מקנתו. מנין שאין מחשב אלא ממנה שהוא גורע נמי דמי שני עבודתו ונותן מותר דמי השנים שיש עד שנת השביעית שנאמר מכסף מקנתו דמחשב משעה שנמכר כפי שניו שהוא שוה עכשיו והני קראי משתעי בעבד עברי שנמכר לעובד כוכבים]:

שכיר שכיר לגז"ש. כתיב הכא בנמכר לישראל כשכיר כתושב יהיה עמך וכתיב הכא בנמכר לעובד כוכבים כשכיר שנה בשנה:

דף ל:

הריני כבן עזאי בשוקי טבריא. שכשם שהוא היה חכם גדול דהיה עומד בשוק ואומר כל מי שרוצה לשואלני דבר הרני משיבו אף אני כן מי שירצה יבא וישאלני:

[מכדי הני קראי דעבד עברי איכא למידרשינהו בין לקולא בין לחומרא]. לחומרא דאיכא למימר כי השביח מנין שאין מחשב (אלא) במאתים ת"ל לפי שניו ואם הכסיף מנין שאין מחשב אלא במאתים ת"ל מכסף מקנתו והיינו לחומרא:

מדאקיל רחמנא גביה. שאין נוהג בו מנהג בזיון אקיל נמי בפדיונו:

אבקה של שביעית. אבקה כמו ריח איסור שביעית כלומר שעיקר איסור שביעית הוא זהו שמאצר פירות שביעית עד שמיטה וסוחרין בפירות שביעית אינו עיקר איסור שביעית אלא דקא דרשינן לקרא לאכלה ולא לסחורה ואעפ"כ גורם אותו עון שמוכר מטלטליו דכתיב וכי תמכרו ממכר וי"ו מוסיף על ענין ראשון שמכירה זו באה על עון מכירת פירות שביעית. (לא באת) [לא הרגיש]. שלא נתחרט בו אלא חזר ומכר עוד:

לא באת לידו. כלומר שמאחר ששנה בעבירה דומה לו כהיתר ואינו משים על לבו לחזור עוד בתשובה [זהו לא באתה לידו. ואע"ג דבתו בהאי ענינא לא כתיב ניחא ליה לאינש כלומר מוטב היה לו שימכור בתו קודם שילוה ברבית דאילו בתו אם השיגה ידו שתפדה

עצמה או שפודה אחר מקרוביה מגרעת פדיונה ויוצאה כמו עבד עברי שמנכה שני עבדותה ומנכה מדמיה. והלוה ברבית מוסיף ונותן על הקרן הרבית]:
לא לך אלא לגר כלומר [פעמים] שלא יזכה שימכור לך אלא לגר שזה זילות מרובה שעובד לגר:
לגר תושב. שאינו גר לכל דבר אלא שכופר בעבודת כוכבים:
זהו הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. שיהא מכבד ומרבץ לפניה והיינו לעקר שנעקר לצורך עבודת כוכבים. והואיל ומפני עון שסוחר בפירות שביעית גורם שנמכר נחמיר עליו עוד וכשיגאל תהא ידו על התחתונה:
אמר ליה הא אהדריה קרא שחס הכתוב עליו לאחר מכאן דקאמר קרא גאולה תהיה וביובל יצא אחר שנמכר והואיל ואהדריה קרא וחס[34] (נמי) עליה ונגאל ידו על העליונה:
וכי יש שנים מרובות או שנים מעוטות. בשמיטה אחת יותר מבאחרת אלא כך פירושו אם נתרבה כספו בשני עבודתו כגון ששבח כשהוא נגאל מחשב אחר כסף מקנתו כדכתיב ואם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב את גאולתו מכסף מקנתו:
ואם נתמעט כספו. כגון שהכסיף יהיב בתר (השתא) [השנים] כפי שניו כמו ששוה עכשיו היינו ואם מעט נשאר בשנים וגו' ומהכא ילפינן בפירוש דנגאל וידו על העליונה:
ואימא [להכי אתו הני קראי] דהיכא דעבד תרתי [שני דשמיטה ופיישי תו ארבע שני ופודהו (נגאל) יהיב ליה דמי דארבעי שני לבעליו] מכסף מקנתו שנתן בשבילו והיינו אם עוד רבות בשנים שעבד פחות מחצי שבוע שיתן לו דמי ד' שנים (שנשארו) לפי חשבון שקנאו ואם מעט נשאר בשנים היינו היכא דעבד ארבע [ופיישי תרתי ועכשיו הוא נגאל ליתן ליה דמי דתרתי שני והיינו כפי שניו כלומר כפי מעוט שנים שנשתיירו ולהכי הוא דאתו ולא להקל עליו כדקא דרשת:
[א"כ. הוא דלהכי אתו לכתוב אם עוד רבות שנים:
מאי בשנים. ש"מ דאם נתרבה כספו בשנים שהשביח יהיב מכסף מקנתו להקל כדאמרן]:
כסיני דהכי פירושיהן:
[לא ימכור ברחוק כו'. כדפרשינן לעיל:
והשיגה ידו יד של עצמו. כלומר אם השיג משלו ולא שילוה:
ומצא. מאחר שמכר פרט למצוי שלא ימכור מה שהיה לו קודם לכן כגון שלא ימכור ברחוק כו':
כדי גאולתו. כלומר אם השיג כדי לגאול הכל בבת אחת גואל ואינו רשאי לגאול לחצאין:

[34] נראה דצ"ל וחס עליה הלכך כי נגאל נמי חס עליה וידו על העליונה.

למימרא. דומצא דכתיב והשיגה ידו ומצא דהשתא משמע כלומר שמצא מאחר שמכר:
ומצא. את רעהו ומת והוא ינוס שנמצא כבר הוא פרט לאם המציא את עצמו שפטור:
מה והשיגה ידו. משמע לאחר שמכר דאם השיגה בשעת מכירה לא הוה מוכר:
אף ומצא. משמע נמי השתא אחר שמכר ובהקדש מותר בכולן למכור כר' ול"ג בקדש וכן כולן זה חומר בהדיוט מבהקדש (בהקדש) שרשאי לעשות כל אלו להוציאו מיד הקדש]:
הורע כוחו. שאינו לוה וגואל כדאמרן:
(אף כך) [אבל] במקדיש שדה אחוזה הואיל והורע כחו בענין אחר יפה כחו בענין אחד הלכך בהקדש מותר בכולן:

דף לא.

תני חדא. [לוה וגואל וגואל לחצאין] אמוכר בית בבתי ערי חומה קאי דהכי משמע במסכ' קידושין:
הא רבנן והא ר' שמעון. הא דתני לוה וגואל לחצאין ר' שמעון היא [דכי היכי] דאמר לפי שמצינו [מקום שהורע כחו בענין אחד יפה כוחו בענין אחר] הכא נמי (הורע כחו בבתי ערי חומה בענין אחד) [במוכר בית בערי חומה הואיל והורע כחו] שאם הגיע (יום) שנים עשר חדש ולא היה נגאל היה חלוט לו ללוקח יפה כחו בענין אחר שלוה וגואל והא דתני אינו לוה וגואל רבנן היא דפליגי עליה דר' שמעון דלית להו לפי שמצינו כו':
[הרי זה גואל מיד. אפי' לאלתר כשמכר:
הרי זו כמין רבית. שאם היה ביד הלוקח חצי שנה [או] ח' חדשים אינו מנכה לו הלוקח לגואל כלום ממה שאכל והיינו כמין רבית שלוקח כל דמיו ואינו מנכה לו]:
ואינה רבית. שאינו מחסרו כלום שהתורה זיכתה לו:
עד מלאת לו שנה. למכירתו:
שנה ועיבורה. (שס"ה היינו עיבורה י"א יום שיתירה שנת חמה על הלבנה) היינו שנת הלבנה ומה שיתירים חדשי החמה על חדשי הלבנה דהיינו י"א יום דהיינו שס"ה ימים שתהא תמימה בין ללבנה ובין לחמה:
מתני' דתני הרי זה גואל מיד דלא כר' דתניא ימים תהיה גאולתו ר' אומר אין ימים פחות משנים. כלומר דקסבר המוכר בית בבתי ערי חומה אינו רשאי לגאול אלא לאחר שני ימים:
ורבנן. דסברי דגואל מיד האי ימים מאי עבדי ליה:
מבעי ליה. שגואל עד מלאות שנה מיום ליום וימים מבעי להו לשנה תמימה מעת לעת באותה שעה שמכרה:

מעד תום שנת ממכרו. נפקא מיום ליום ומעת לעת אייתר ליה ימים שאין ימים פחות משנים:
ולא שנה של מנין עולם. שאין אומרים אם מכר לו באלול או באב כיון שהגיע יום א' בתשרי עלתה לו שנה אלא מונה שנה שלימה:
מבעי להו למעת לעת. כלומר דאם מכר לו בפסח ואותה שנה חל פסח ביום א' ולשנה הבאה חל פסח ביום ה' אין אומרים כיון שהגיע יום א' בניסן הבא דהוא יום [י"א] בחודש (א') עלתה לו שנה [מיום ליום] אלא אין עולה לו שנה עד שיגיע הפסח דהיינו מעת לעת:
מיום ליום ומעת לעת מעד שנת ממכרו נפקא. אייתר ליה ימים ואין ימים פחות משנים:
ועשה לו שדהו מכר. כשלוה ממנו אמר לו אם איני פורע לך מיכן ועד זמן פלוני תהא שדי מכורה לך מעכשיו בכך וכך ותחשוב בה דמיך ותחזיר לי המותר על חובך ועכשיו היא ברשות הלוקח:
[בזמן שהמוכר אוכל הפירות עד אותו זמן מותר שעד הזמן היא שלו:
לוקח אוכל פירות אסור. דשמא יפדנה זה ונמצא לוקח אוכל רבית למפרע]:
ר' יהודה אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר. הואיל ואינו תופשה בתורת משכון אלא בתורת מכר:
צד אחד ברבית איכא בינייהו. להכי קרי ליה צד אחד ברבית דלא חשיב רבית [גמורה] אלא רבית דהלואה כגון הלוהו סלע בה' דינרין אבל רבית דמקח וממכר קרי צד אחד רבית ואיכא דאמר היינו צד אחד ברבית שאם יפדנו יהא רבית מה שאכל ואם לא יפדנו לא יהא רבית:

דף לא:

והכא ברבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו. שהלוה התנה עם המלוה שאם יכול לפורעו בזמנו שיחזיר לו שדהו רבנן סברי כיון שהתנה הלוה שתחזור השדה לידו הפירות שאכל [הלוקח] הרי זה רבית ור' יהודה סבר כיון שעשאה לו מכר קנאה המלוה קנין גמור עד אותו הזמן ומותר הוא הלוקח לאכול פירותיה שהיא שלו וחזרה זו שמחזירה לו המלוה אינו דומה כחזרה אלא דומה כמו שחוזר ומכרה לו המלוה עכשיו (דמי) הלכך לא הוי רבית ומתני' דקתני אינה רבית ר' יהודה היא. ע"א לשון מורי הגאון רבית ע"מ להחזיר שהתנה שאם יפדה את השדה שיחשוב לו דמי פירות שאכל ר' יהודה סבר כיון שמחזיר לו דמי הפירות מותר:
איש כי ימכור אמר רחמנא והיתה גאולתו. כלומר מי שמכר יגאול קמ"ל:

[שנה. דכתיב ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה איני יודע אם שנה לראשון אם שנה לשני כלומר שאם מכרה הלוקח לאחר אחר חצי שנה שקנאה איני יודע אם נלך אחר מלאת שנה של לוקח ראשון או של לוקח שני:

כשהוא אומר עד מלאת לו למוכר ראשון קאמר. למי חלוט אם לא גאלו מוכר ראשון עד מלאת שנה ר' אלעזר אמר ללוקח ראשון הוא חלוט] דלדידיה מנינן [למוכר] ללוקח ראשון מונין לו י"ב חדש הלכך בדין הוא שתהא חלוטה לו:

כל זכות שתבא לידו. שיהא במקומו שיוחלט לו:

[עלתה לו שנה. שבר"ח אדר מכר עכשיו כשהגיע לראש אדר אחר:

ולימא ליה. זה שקנה בט"ו באדר ראשון לאותו שקנה בר"ח השני:

אנא קדים שחין נורא מיקמי דידך. כלומר אני הסקתי אש בביתי במדורתי קודם שהיסקתה אתה בביתך שאני קניתי קודם מפני מה נחלט לך ביתך קודם משיחלט אותו שלי שקניתי קודם:

דאמר ליה] את נחית לעיבורא. שקנית בחודש העיבור בט"ו באדר הראשון גלית אדעתך דשנת עיבור את רוצה לחשוב הלכך לא נגמרה שנתה עד ט"ו באדר:

[נולדו לו ב' טלאים. לידע אי זה יש לו תורת איל קודם מחבירו ואיכ' דאמ' לענין צירוף גורן של מעשר בהמה דכתיב במעשר בהמה שנה היוצא השדה שנה שנה. למ"ה:

התם הוא דכתיב תמימה. גבי בתי ערי חומה לרבות חדש העיבור:

קמ"ל דשנה שנה גמרי מהדדי. כתיב גבי ערי חומה שנה וכתיב בטלאים שנה שה תמים זכר בן שנה מה להלן תמימה דהיכא דנחית לעיבורא מחשבין לו שנת עיבור אף הכא נמי:

שנה ועיבורה. היינו שנת הלבנה ומה שיתירים חדשי החמה על הלבנה י"א יום דהיינו שס"ה ימים שתהא תמימה בין ללבנה בין לחמה]:

ואחד הניתן לו במתנה. היה יכול לגאול כל י"ב חדש הנותן המתנה וכשיגיע י"ב חדש ולא נגאלה היתה חלוטה לו:

שנאמר לצמיתות. שהיה יכול לומר לצמות ואמר לצמיתות לרבות המתנה שנחלטת ואינה יוצאה ביובל כמכר:

כמאן דלא כר' מאיר. דאמר בפ' יש בכור לנחלה אלו שאינן חוזרין ביובל כו'. דכי היכי דסבר ר' מאיר דמתנה אינה כמכר לענין למיפק ביובל הכי נמי דלא הויא כמכר למיחלט:

[דרבי רחמנא לצמיתות. כדאמר לעיל צמית צמיתות:

אמרי ליה רבנן לרב פפא והא אמרינן התם בפרק יש בכור] דהא גבי יובל כתיב תשובו לרבות את המתנות ור"מ לא קא מרבי. דתשוב תשובו לא משמע ליה [לרבות] הכי נמי צמית צמיתות לא משמע ליה [לרבות המתנה אלא ודאי דלא כר' מאיר]:

וגואל לעולם. דאינה יוצאה לכהנים ביובל כשדה אחוזה:

גאלה אחר מיד הקדש. אותו אחר דינו כלוקח שאם הגיע יום י"ב חדש ולא גאלה המקדיש נחלט לזה שגאלה מיד הקדש:

[ולחלטיה הקדש. ויהא חלוט להקדש אם לא נגאל בתוך שנתו למה גואל לעולם:

אמר קרא] לדורותיו. למי שיש לו תולדות [דורות] יוצא לצמיתות:

(גאלה אחר. דכתיב וקם את הבית וגו':

והאחר דכתיב וקם הבית וגו'):

לא יצא ביובל דאינו חוזר לבעלים למה לי:

סד"א ליפוק ביובל. דפקע יובל לקנינו קמ"ל דלא:

[היה נטמן הלוקח. יום י"ב חדש כדי שלא ימצאנו המוכר שיגאלנה ממנו כדי שיחלוט לו]:

שיהא חולש מעותיו ללשכה. העשויה לכך היה מניח מעות [פדיונו] באותו לשכה כשאינו מוצא הלוקח:

[ויהא שובר את הדלת. פתח הבית שמכר ויכנוס בו וכשירצה הלה הלוקח יבא ויטול מעותיו מן הלשכה]:

מתקנתו של הלל ש"מ דנתינה בעל כרחו בעלמא לא הויא נתינה:

דף לב.

ומש"ה איצטריך ליה לתקוני נתינה שלא בפניו כגון זה [שחולש מעותיו בלשכה:

והלל מאי דאיצטריך ליה תקין. הא בעלמא בין בפניו ובין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא]:

כל שהוא לפנים מן החומה כגון בתי [בדים] ובתי מרחצאות ומגדלים ושובכים וכל כיוצא בהן הרי הן כבתי ערי חומה ונחלטין עמה לאחר י"ב חדש:

חוץ מן השדות. שאם יש שדות [בתוך] העיר אין נחלטין:

[בית. דכתיב וקם הבית אשר בעיר אשר לו:

אלא בית. שהוא בית דירה שנחלט:

ת"ל בית. דדמי לבית למעוטי שדות דברי ר' יהודה:

ואלא. לר' מאיר הא כתיב בית דמשמע מידי דדמי לבית נחלט ולא שדה:

חולסית. סלעים:
ומצולה. עומקה בעלמא שיש בה מים שאינן ראוין לזריעה ואינן דומין כ"כ לבית דירה.
לר' יהודה דממעט שדות ממעט נמי הני דדמו לשדה דלית בהו דירה לר' מאיר דבעי לרבויי אפי' שדות שדות גמורין לא מצי לרבויי משום דכתיב בית אבל חולסית ומצולה דדמו לבית למגדל ובור הכי נמי דסבר דנחלטין עמה]:
והא תניא. סיועא:
בית הבנוי לחומת העיר. ר' יהודה אומר אינו נחלט כבתי ערי חומה לפי שהוא דומה כאילו עומד חוץ לעיר:
ר' שמעון אומר כותל החיצון. של בית הוא חומתו ודומה כמגדל שעומד בחומה (ולהלאה) [ונחלט:
ר' שמעון סבר כפשטיה דקרא. כמו שהוא משמע כי ביתה בקיר החומה ואפי' הכי ובחומה היא יושבת פי' לפנים מן החומה:
ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת. (אי' דאמר שגגותיה היא יושבת) כתיב ולא בעיר חומה כלומר אינו כלפנים מן החומה]:
עיר שגגותיה חומותיה. איכא דאמרי שכל החומה סביב מלאה גגות ואיכא דאמרי שגגותיה משופעין עד הארץ והן הן החומות:
[חומה. דכתיב] אשר לו חומה סביב. חומה [ממש] סביב לעיר בעינן. ולא שור איגר. חומה של גגות:
סביב. דכתיב ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב מכלל דבתי ערי חומה צריכין חומה סביב:
אשר לוא חומה. באלף כתיב כלומר אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן נידון כבתי ערי חומה:

דף לב:

[קצרה הישנה שבתחום ציפורי]:
עד גמלא בגליל. כלומר כל העיירות שבגליל שיתירות מגמלא ועד גמלא בכלל שגמלא היו בה ג' חצרות של [ב'] ב' בתים והן מוקפין חומה מימות יהושע בן נון נידונין כבתי ערי חומה למעוטי הקטנות מגמלא [שאין נידונין] וכן עד גדוד בעבר הירדן וחדיד ואונו וירושלים ביהודה שכל אותן שהן גדולות כיוצא בהן או יתירות מהן ומוקפות חומה מימות יהושע בן נון נדונין (כערי) [כבתי] ערי חומה. [רבא אמר. הא דתנא גמלא בגליל לאפוקי גמלא שיש בשאר ארצות שאינן מוקפות מימות יהושע ואף לא גדוד דשאר

ארצות. והנך קצרה וחקרה ויודפת דמוקפות חומה מימות יהושע דלא איכא דכוותיה בשאר ארצות שיהא להן שמות הללו ואין מוקפות חומה לא איצטריך ליה לאדכורי בתוספת':

עשרה דברים נאמרו בירושלים. פרטן בפרק מרובה:

א"ר יוחנן כירושלים. כלומר כעין ירושלים בעינן שיהא מוקפת חומה מימות יהושע ולא כירושלים עצמה דאין הבית חלוט בה שהיא של כל ישראל:

ואילו הכא. גבי אלו מקומות שהזכרנו:

תרתי קדש הוו. (קאמר) במסכת מכות בפרק אלו הן הגולין:

למה מנו חכמים את אלו. יודפת וגמלא כו']:

וקידשום לשמיטה ויובלות ולמעשרות (ולתודות) [ולתורת] בתי ערי חומה:

[אבל הראשונות. שהיו קדושות כבר והן מוקפות חומה מימות יהושע בטלה קדושתן משבטלה הארץ משגלו]:

מדקאמר קידשום קסבר קדושה הראשונה. שקידשם יהושע:

קידשה לשעתה. כל זמן שהיו בה עד (שגלו) [שעת החורבן]:

ולא קידשה לעתיד לבוא. שאין אותה [קדושה] נוהגת כשחזרו מן הגולה:

וכי אלו בלבד. שהוזכרו למעלה היו מוקפות חומה מימות יהושע והלא כבר [נאמר ששים עיר וגו' וכתיב כל אלה חומה גבוהה]:

הא אמרי' (השתא) לקמן דלא צריך לקדושינהו. כדקאמר מפני שקדושה הראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא:

אלא מצאו אלו שלא נשתנו מכמות שהיו [ומנאום להילכותיהן]:

כל מצות הללו. שנוהגות בעיירו' שמוקפות חומה [מימות יהושע] נוהגות בהן. כדתנן בטהרות עיירות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון מקודשות ממנה:

[תרי תנאי ואליבא דר' ישמעאל בר' יוסי. מר אמר קידשה לעתיד לבוא ומר אמר לא קידשה]:

אשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו. דלא כתיב והיה לו חומה אלא אשר לו משמע דאפי' היה לו קודם לכן נחשב ערי חומה אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא:

בחידוש כל הדברים. [הללו אלמא] הוצרכו לקדש פעם שניה:

ואידך. מאן דאמר דקידשה נמי לעתיד [לבוא] במאי מוקים ויעשו כל הקהל השבים [סכות וישבו בסכות:

קסבר לאו סוכות ממש קאמר אלא דאגין זכותיה דעזרא עלייהו כי סוכה משום דבטיל יצרא דע"ז מנייהו כדמפרשי' במס' סנהדרין בפ' ארבע מיתות:
והיינו דקא קפיד קרא עילויה. דמחסרו וקראו ישוע דלא בעא רחמי ולא בטליה ליצר דע"ז:
ולהאי תנא והכתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה דמקיש אף ירושתך בחידוש כל הדברים אלמא דצריכה לקדושי דלא קידשה לעתיד לבוא הכי קאמר. אמר לך הכי דריש לקרא כיון דירשו אבותיך ירשתה אף [אתה] באותה קדושה עצמה ואי אתה צריך לקידוש אחר]:
כל הקהל כאחד ארבע ריבוא. דאפי' עישור מישראל לא היו במקומן דהכי גמירי [דלעולם] אין ישראל פחותים מששים ריבוא כ"ש דלא מנו יובלות:
[והיו מעורבבים בחלוקת שבט יהודה בבנימין:
אמר רב יצחק מנו]. יובלות לצורך לקדש שמיטין [לפי שהשמיטין לא בטלו אלא היובלות בלבד ולכך היו מונין יובלות כדי לקדש שמיטין] בזמנן לפי שאין שנת היובל בחשבון שני השבוע לפיכך הוצרכו למנות ולידע מתי הוא יובל לפי שאחר ז' שמיטין הוא יובל ויש להן לעשות שמיטה שמינית לאחר ח' (ימים) [שנים] לפי שאין שנת יובל עולה לחשבון השמיטה:

דף לג.

[הניחא לרבנן. אצטריך למימני יובלות כדי לקדש שמיטה בזמן:
אלא לר' יהודה דאמר. דעולה נמי לכאן ולכאן ליובל ולמנות ממנה א' ב' ג' ד' עד ז':
למה לי. למימני יובלות בשמיטין סגיא:
הא ודאי. דתני אף ביאתן בימי עזרא מנו יובלות דלא כרבי יהודה דלר' יהודה לא אצטריך ולא מנו שמיטין ויובלות מאחר שגלו שבט ראובן ושבט גד:
והוינן בה מקץ שבע שנים תשלחו מקץ שש שנים תשלחו מבעי ליה לסוף שש דהיינו ועבדך שש שנים:
ואמר רב נחמן בר יצחק. (ועבדך שש שנים) שש שנים לנמכר כדכתיב כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובתחילת שביעית יצא לחפשי והאי דקאמר מקץ שבע שנים תשלחו היינו שבע לנרצע שדינו של נרצע לעבוד עד יובל ואם נרצע שהיו שבע שנים עד קודם ליובל דהיינו דמקץ שבע שנים יוצא ביובל אלמא דליובלות נמי הוו מנו מאחר שגלו שבט ראובן וגד:

אמר לך תנא. ההוא דכתיב מקץ שבע תשלחו בתוכחה כתיב דקאמר להו נביא בתמיהא דרך תוכחה השלחתם כלומר וכי קיימתם מקץ שבע שנים תשלחו:
ולא היה יובל נוהג והכתיב וישמעו וישלחו. אלמא דהוה נהיג יובל:
אלא א"ר יוחנן ירמיה החזירן. לשבט ראובן וגד ויאשיה מלך עליהן הילכך מנו שמיטין ויובלות:
ומנא לן דהדור. מדקא מתנבא נביא כי המוכר אל הממכר לא ישוב כלומר שיבטל עוד היובל כבתחלה ולא ישובו שדות לבעליהן ש"מ דהדור שבט ראובן וגד דאי ס"ד דלא הדור מה צורך לו להתנבא שיבטל יובל והלא בטל משעה שגלו שבט ראובן וגד אלא ש"מ דהדור וכשחטאו היה מוכיחן ואמר שיבטל:
ויאמר יאשיה מה הציון הלז וגו' וכי מה טיבו של יאשיה בבית אל. והלא בית אל של מלכי ישראל היתה אלא ש"מ שהחזירן ירמיה ויאשיה מלך עליהן]:
שת קציר. קציר הוא קצין שבהרבה מקומות מתחלפת נ' בר' כמו נבוכדנצר נבוכדרצר יהודה היינו יאשיה שהיה בתחלה מלך על יהודה:
[בתי החצרים. הן כפרים שאין להם חומה:
נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה וכח יפה שבשדות. כיצד נגאלין מיד לאחר שנמכרו ונגאלין כל י"ב חדש כבתים וזהו כח יפה שבבתי ערי חומה:
בגרעון כסף שגורע לו דמי שנים שאכל הפירות]:
ויוצאין ביובל [אם לא נגאלו] כלומר שאין נחלטין ללוקח וכשנגאלין נגאלין בגרעון כסף כתורת שדות ואינן דומין לשדות שהשדות אינו רשאי לגאול אלא לאחר שתי שנים ואלו נגאלין [אפילו] מיד:
ת"ל גאולה תהיה לו מיד. כדין בתי ערי חומה:
[יכול לא יצאו ביובל] מאי קאמר. אדרבה כיון דיפה כוחן דינם שיצאו ביובל:
[ופגע בו יובל בשנה שניה. שגאלו:
למאי מדמית ליה. האי בית:
אי לבתי ערי חומה מדמית ליה איחלט ליה ללוקח. זה שגאלה מיד הקדש שהרי הוחלטה לו לאחר י"ב חדש כדאמרן לעיל גאלה אחר מיד הקדש הגיע יום י"ב חדש ולא נגאלה היה חלוט לו:
ואי לשדה אחוזה מדמית ליה לכהנים נפקא. שהרי גאלה אחר וכדאמרינן בפרקין דלעיל ואם מכרה גזבר לאחר לא יגאל אלא יוצאת לכהנים דכתיב והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה:
להכי אצטריך וביובל יוצא. דהדרא לבעלים:

אפילו לא גאלו אחר נמי. יוצא לבעלים אם הקדישן דהא כתיב וביובל יצא]:
א"ל אביי. אם לא גאלה אחר אינה יוצאה לו גזירה שלא יאמרו [הקדש יוצא בלא פדיון]:
ומנלן. דאינה יוצאה בלא פדיון מבן לוי [שיפה כוחו בממכרו כדתנן לקמן הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם הורע כוחו בהקדשו כדאמרינן לקמן דאינו יוצא בלא פדיון ישראל שהורע כוחו בממכרו שאינו גואל אלא לאחר ב' שנים]:
והתם מנלן. דאין הקדשו של בן לוי יוצא בלא פדיון:
דתניא ואשר יגאל [מן הלוים] ויצא ממכר בית ועיר אחוזתו ביובל:
[שומע אני. שאפילו מכר עבדיו ושטריו ומטלטליו שחוזרין ביובל]:
ת"ל בית ועיר [אחוזתו] שהן קרקע למעוטי הני:
א"כ מה ת"ל ממכרו דמשמע כל ממכר. לא להכי כתב ממכר דממכרו [של קרקע] יוצא [בחנם] ביובל (אבל הקדישו אפילו קרקע אין) [ואין הקדשו] יוצא בחנם אלא בפדיון וכ"ש הקדשו של ישראל שאינו יוצא מהקדש בלא פדיון:
[והאי דקאמר רב הונא דמקדיש בית בבתי ערי חצרים וגאלו אחר מיד הקדש דיוצא מידו ביובל וחוזרת לבעלים. והיינו פליגא דר' אושעיא דאמר ר' אושעיא] הכל היו בכלל ונתן הכסף וקם לו. בין מקדיש ביתו בין מקדיש שדה אחוזתו בין מקדיש בית בבתי ערי חומה בין בבתי חצרים שהוא של פודה ואינו יוצא מידו ביובל:
[כשפרט לך הכתוב. בגואל שדה אחוזה מיד הקדש והיה השדה בצאתו ביובל לכהן תהיה שדה הוא דפריק לה אחר ונפקא לכהנים ביובל]:
אבל כולהו הנך. גואל בתי חצרים מיד הקדש:
כדקיימי קיימי. ואינו יוצא מידו ביובל והיינו פלוגתא דרב הונא:
[אלא לר' אושעיא וביובל יצא דבתי חצרים למה לי:
לא נצרכה האי וביובל יצא אלא למוכר בית בבתי חצרים ופגע בו יובל כו'. אי לשדה אחוזה מדמית ליה] השלמה בעי. [כדתניא בריש פירקין אכלה שנה לפני יובל משלימין לו שנה אחרת לאחר היובל]. וסד"א דלא ליפוק ביובל אלא משלימין לו להכי אצטריך וביובל יצא דאין משלימין לו:
[תניא] כותיה דרב הונא. כדקאמר גאלו אחר מיד הקדש הגיע יובל ולא נגאל דחוזר לבעלים ביובל. היינו תיובתא דרבי אושעיא דאיהו קאמר אבל הנך כדקיימי קיימי דלא הדרי ביובל:

דף לג:

ואלו הן בתי חצרים. שיש להן דין זה:

שתי חצרות של [ב'] ב' בתים אף על פי שמוקפות. דינן כבתי חצרים ככפרים שאין להם חומה אבל פחות[35] מיכן אינן כבתי חצרות:
בתי חצרים. משמע כפרים שאין להם חומה:
[מה ת"ל שאין להם חומה שאע"פ שיש להם חומה מוקפות מימות יהושע כמי שאין להם חומה דמו שאינן בתורת בתי ערי חומה:
ואימא בית וחצר בית וחצר. דהיינו ב' בתים וב' חצרות ולא שיהו ב' בתים בכל חצר:
א"כ. דבית אחד בלבד בכל חצר:
ליכתוב. חצרים ולא בעי למכתב בתי דסתם חצר אינה בלא בית אחד:
לא ההוא חצר שאין בו בית לא מקרי חצר אלא קרפף ומדאצטריך למיכתב בתי וחצרים ש"מ דב' חצרות של ב' ב' בתים:
ישראל שירש את אבי אמו לוי] אינו גואל כסדר הזה. כענין שאר ישראל היורשין קרוביהן ישראל (אלא דינו כבן לוי וכן בן לוי כו') [לפי שהלוים אינן בתורת מוכר שדה אחוזה לב' שנים ולא בתורת בתי ערי חומה לחלוט. וכן בתורת חצרים שנאמר כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם עד שיהא לוי וערי הלוים משמע השתא דבין ישראל שירש אבי אמו לוי ובין לוי שירש אבי אמו ישראל גואלין בתורת ישראל ולעולם אינו גואל בסדר לוי שמוכר וגואל לעולם עד שיהא לוי ובערי הלוים]:
וחכ"א אין דברים הללו אמורין אלא בערי הלוים. [משמע] דחכמים סברי דאפילו ישראל שירש ערי הלוים מוכר וגואל כתורת לוים דבערי הלוים תלא רחמנא. אבל בהא פליגי דעד שיהא לוי לא אמרינן:
[ואלא כמאן כבן לוי. והא תני עד שיהא לוי וערי לוים כלומר דמי שהוא לוי ובערי לוים הוא גואל בתורת לוי ולא ישראל בערי לוים גואל כבן לוי]. אלא אימא אינו גואל אלא כסדר הזה. שאמרנו למעלה בתורת ישראל בערי ישראל:
בשלמא ערי לוים. אשכחן דאית להו גאולה לעולם ולאו מידי אחרינא דכתיב כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם. אבל מנא לן דלוי בערי הלוים דיניה כי האי גוונא ולא איניש אחרינא:
דכתיב ואשר יגאל מן הלוים. כלומר לוי שמכר שדהו לישראל יגאל לעולם:
[יכול לוי מישראל יגאל. לעולם:
שזה. בן לוי יפה כחו בממכרו כדמפר' לעיל:
אבל לוי. שמכר ללוי ששניהם יפה כוחם לא יגאל:

[35] לכאורה משמע דהתנא בא למעט יותר מכאן דאינן כבתי חצירות ואולי דטס"ה וצ"ל אבל יותר מכאן וצ"ע.

ת"ל מן הלוים. דאפילו לוי מלוי יגאל:
מן הלוים ולא כל הלוים. מן הלוים משמע מעוט כלומר שיש ללוים שאינן בתורת גאולה זו והיינו בן לוי נתין ובן לוי ממזר:
(עד שיהא לוי לא אמרינן. דלא בעינן תרוייהו) [אבל עד שיהא לוי וערי לוים לא אמרינן דלא בעינן תרוייהו]:
מוכרין לעולם. אפילו בשנת יובל עצמו:
וגואלין לעולם. אפילו מיד לאלתר כשמכר:
לא ישנה. מכמות שהיא:
ולפי שנאמר קדש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו:
יכול אף זה כן. בן לוי שהקדיש את שדהו יוצא לכהנים ביובל:
ערים הללו. של לוים שכתוב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר:
טירים קטנים. כמו מגדלים:
אלא עיירות בינוניות. שאין מוקפות חומה אלמא לית להו בתי ערי חומה:
לא קשיא כאן שהוקף חומה ולבסוף ישב שנתנו הם ללוים לית להו[36] [דין] בתי ערי חומה דשוברין חומתן ועושין אותן עיירות בינוניות:
כאן שישב. בלא חומה ונתנוהו ללוים:
ולבסוף הוקף. שהקיפוהו הלוים מאחר שהיה שלהם יש להם (דין) בתי ערי חומה:
בית מושב עיר חומה. שיהא עיר חומה קודם שיש בה [בית] מושב:
יכול אפילו הקיפוה ישראל. חומה ואח"כ ישב יהא לה תורת בתי ערי חומה:
ונאמר להלן חומה. כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה:
מה להלן. שהקיפום עובדי כוכבים חומה:
אף כאן. בבתי ערי חומה שהקיפום עובדי כוכבים חומה קודם לכן מיכן קודם שירשו ישראל את הארץ]:
תרגמה רב יוסף. כלומר כי האי גוונא אפשר למיהוי להו בתי ערי חומה:
שנפלו להם. ערים בירושה מוקפות חומה מאבי אמו ישראל:
אין עושין שדה מגרש. אותן אלף אמה שסביב לעיר שהן אויר לנוי העיר אין עושין אותן שדה שאין זורעין אותן ולא שדה שהוא לזריעה אין עושין אותו מגרש:
בד"א בערי הלוים. כדאמר בגמרא לא ישנה:
ולא עיר מגרש שלא יחריבו ערי ישראל. שלא יחריב עיר שהיא מיושבת לעשותה מגרש אויר פנוי שלא ישנה [אותה] מכמות שהיא:

[36] נראה דצ"ל לית להו ללוים אלא היו שוברין חומתן וכו'.

דף לד.

הן ומגרשיהן. כלומר עם חומותיהן:
ומגרשיהן למיסתרינהו קיימי. כלומר הא עומדין ליסתור חומתן שהרי אין עושין אותן לא טירין ולא כרכין ואכתי לית להו בתי ערי חומה:
[אפילו הכי איצטריך גאולת עולם סד"א אדמיסתתרי איסתורי. כלומר מקמי דליסתרי אי מיזדבני ליחלטו קמ"ל גאולת עולם:
שדה חרמו. שהחרימה ישראל ובאתה ליד כהן והקדישה ולא הספיק לגאלה עד שפגע בו יובל:
שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים ביובל. דהאי כהן שמקדיש שדה חרמו הוי כאילו הקדיש שדה אחוזתו ולא גאלה שיוצאה לכהנים ביובל:
בשל אחרים. שדה שהקדישה ישראל ולא גאלה שיוצאה לכהנים אני זוכה בה:
בשל עצמי לא כל שכן. שאזכה בה שלא תצא מתחת ידי:
מה שדה אחוזה של ישראל. שהקדישה ישראל ולא גאלה שיוצאה מיד הקדש לכהנים ביובל וגאלה אחד מן הכהנים יוצאה מידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים כדאמר לעיל בפרק המקדיש שדהו שאחוזתו שלו ואין זו שלו אלא של כל הכהנים:
אף שדה חרמו יוצאה. ומתחלקת לכל אחיו הכהנים]:
מי דמי התם. קא זכי בעלמא. דרחמנא זכי ליה שדה אחוזה של ישראל היוצאה לכהנים עם שאר הכהנים:
הכא קא שקיל ליה כוליה. כלומר ממי זכה שיתפוס שדה חרמו לעצמו:
אמר רמי בר חמא. אכתי איצטריך דסד"א דהאי ודין הוא דינא הוי הואיל וכתיב ואיש את קדשיו לו יהיו [ומפרש בסיפרי מנין לישראל שהיה מודד תרומה לכהן ע"ג קרקע מנין שכל כהן שיבא שם באותה שעה שהוא מודד שיש לו חלק בהן כמו זה הראשון ת"ל איש את קדשיו לו יהיו] כלומר לכולן בשוה יכול אפילו מדד לו לתוך קופתו של ראשון שיזכה אחר [עמו] ת"ל אשר יתן לכהן לו יהיה ולא לאחר סד"א כי היכי דזוכה בקדשים שנוטל חלקו עם כהן ראשון אם בא עד שלא מדד לו שאינו יכול לדחותו [והאי שדה חרמו כי קדשיו דמי ולא יהא אדם יכול לדחותו אלא תהא שלו להכי איצטריך היקישא]:
מי דמי. האי קדשים לחרמי קדשים. קדשים לאו ברשותו נינהו אלא ברשות ישראל נינהו [בעלמא] קא זכי ליה רחמנא הכא האי שדה חרמו ברשותו הוא [וברשותו] מאן זכי ליה ולאו דינא הוא:

איצטריך סד"א הואיל וכתיב כי אחוזת עולם היא להם. דהדרא ליה ביובל ואינה יוצאה מידו האי נמי שדה חרמו אחוזתו היא ולא תצא מתחת ידו להכי איצטריך היקישא דאחוזתו היא שלו אבל שדה חרמו לא אלא תצא מתחת ידו ותתחלקת לאחיו הכהנים. לשון מורי הגאון. קדשיו לאו ברשותו[37] דמוקי ליה להאי קרא בגזל הגר ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים [ואשם למזבח]:

הדרן עלך המוכר שדהו וחסלת מסכת ערכין

[37] עי' ב"ק דף ק"ט דמשמע דמיירי בכהן שבא להקריב קרבנותיו במשמר שאינו שלו דמ"מ עבודתה ועורה שלו ע"ש ואולי דר"ל מדסמיך ליה לקרא דגזל הגר דרשינן סמוכין דהך קרא נמי מיירי בגזל הגר וכגון (בכה) [בכהן] שגזל את הגר דיכול להקריב האשם במשמר אחר ועבודתה ועורה שלו.